

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ІННОВАЦІЙНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ
В УМОВАХ СВІТОВИХ ЗМІН»**

(29-30 квітня 2022 р.)

Вінниця
2022

УДК 001.8(063)
I 66

**Інноваційні наукові дослідження в умовах
I 66 світових змін.** Матеріали науково-практичної
конференції (м. Вінниця, 29-30 квітня 2022 р.). –
Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2022. – 136 с.
ISBN 978-617-8074-07-4

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Інноваційні наукові дослідження в умовах світових змін». Розглядаються загальні питання архітектури, біологічних наук, державного управління, історичних, геологічних, політичних наук та інші.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, а також для широкого кола читачів.

УДК 001.8(063)

ЗМІСТ

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Єрмакова С.О., Пропастина О.В.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ КЕРАМІКИ:
ВІД ВИТОКІВ ДО СЬОГОДЕННЯ 7

Крепак К.В.

КОБЗАРСЬКЕ МИСТЕЦТВО
В ІСТОРИЧНИЙ ПОДІЄВОСТІ СЬОГОДЕННЯ 11

Лимар Г.

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН АВАНГАРДУ 15

Романенкова Ю.В.

КИЇВСЬКІ МОТИВИ
У ДРУКОВАНІЙ ГРАФІЦІ
АРКАДІЯ ТА ГЕННАДІЯ ПУГАЧЕВСЬКИХ..... 18

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Мархайчук В.Ю., Дерев'янчук М.В., Кравець В.С.

РОЛЬ ТЕТРАМЕТИЛПІПЕРИДИНІВ
ТЕМПО ТА ТЕМПОЛ У РЕГУЛЯЦІЇ
КЛІТИННОГО ДИХАННЯ РОСЛИН
ЗА ДІЇ БІОТИЧНОГО СТРЕСУ 23

ГЕОЛОГІЧНІ НАУКИ

Сичова В.В.

ГЕОЛОГІЧНА БУДОВА ТА РЕЛЬЄФ
ДНА ЧОРНОГО МОРЯ..... 28

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Олійник Р.Ю.

ПРОЄКТИФІКАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ
В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ..... 33

Суходольська Н.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УЧАСНИКІВ
ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ 36

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Бояринова І.О.

ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ У ВИВЧЕННІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ЕКОНОМІЇ ЯК НАУКИ
В НАУКОВОМУ ДОРОБКУ О.П. ЛЮДОГОВСЬКОГО..... 40

Захарченко С.М.

ОБРЯДОВИЙ ФОЛЬКЛОР РІЗДВЯНИХ ДІЙСТВ
НА ПЕРЕЯСЛАВІЩИНІ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПОЛЬОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ)..... 44

Ковальчук В.В.

МОЖЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ЖІНОК
В ТРЕТЬОМУ РЕЙХУ 49

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Гринчук О.В.

МОВЧАННЯ ЯК ФОРМА РИТУАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ
В РОДИННІЙ ОБРЯДОВOSTІ 52

Гринчук О.В.

МОВЧАННЯ ЯК ФОРМА РИТУАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ
ПЕРСОНАЖІВ КАЛЕНДАРНИХ ОБРЯДІВ 56

Гринчук О.В.

МОВЧАННЯ ЯК ФОРМА РИТУАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ
В ОКАЗІОНАЛЬНИХ ОБРЯДАХ 58

МЕДИЧНІ НАУКИ

Барченко Т.В.

РОЛЬ СТАТИНІВ У ПРОФІЛАКТИЦІ
ІШЕМІЧНОЇ ХВОРОБИ СЕРЦЯ..... 62

Коломоєць А.В.

АНАЛІЗ СКЛАДОВИХ ЛОГІСТИКИ УПРАВЛІННЯ
КНП «РУБІЖАНСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА МІСЬКА ЛІКАРНЯ»
РУБІЖАНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ..... 64

Лебедєва А.О.

МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ФАРМАКОЛОГІЧНОГО
ЛІКУВАННЯ АМІЛЮДОЗУ СЕРЦЯ..... 67

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Скрипченко І.В.

ПРОТЕСТНІ РУХИ ЯК ЧИННИК
ПОЛІТИЧНОГО НАСИЛЛЯ В США В СУЧАСНИХ УМОВАХ
(НА ПРИКЛАДІ ПРОТЕСТІВ У ШАРЛОТСВІЛІ)..... 71

Сунгурова С.Р.

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА РФ ПРОТИ УКРАЇНИ:
КЛЮЧОВІ ДИСКУРСИ 75

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Коваль Д.С.

ПСИХОЛОГІЯ У ДИЗАЙНІ..... 80

Плескач Б.В.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ
ДІАГНОСТИКИ АКУЛЬТУРАЦІЇ ДЖ. БЕРРІ
ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ
АДАПТАЦІЇ У ВЕТЕРАНІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ 84

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Лесюк В.С.

ПЕРЕДУМОВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ
ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ
АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ 88

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Щербаков Р.М.

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ
ІМІДЖУ СФЕРИ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ
В УМОВАХ УРБАНІЗАЦІЇ 91

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Чалкова І.Ю.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ЗАСОБІВ
МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА СВІДОМІСТЬ ГРОМАДЯН 94

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Абрамова М.В.

СИСТЕМА РОЗПІЗНАВАННЯ ЧАСТКОВО ЗАКРИТИХ ОБЛИЧ
З ВИКОРИСТАННЯМ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ 97

Москаленко Д.О.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАХВОРЮВАНЬ ІНСУЛЬТУ
ЗА ДОПОМОГОЮ ЗГОРТКОВИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ 100

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Васильченко Є.В., Мухаріна Ю.Ю.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я
У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ 106

Індиченко Л.С., Бірюкова П.В.

УДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ З УРАХУВАННЯМ ІНТЕРЕСІВ СТУДЕНТІВ 110

Кузьменко М.М.

ФІЗИЧНА АКТИВНІСТЬ – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК МІЦНОГО
ЗДОРОВ'Я ТА ДОВГОЛІТТЯ ЮРИСТІВ 115

Підгайна В.О.

ВПЛИВ ОЗДОРОВЧОГО ПЛАВАННЯ НА ФІЗИЧНИЙ
РОЗВИТОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ 119

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Новокшанова О.О., Франко Н.О.

ФІЛОСОФСЬКІ ПЕРЕДУМОВИ
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ
ЩОДО ДОСЛІДЖЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ
ЛЮДИНИ В СВІТІ 124

Нудьга А.В.

НАУКА І РЕЛІГІЯ 128

Олейник А.О.

МОВА ВОРОЖНЕЧІ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ 132

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Єрмакова С.О.

учениця 8 класу;

Пропастіна О.В.

учитель вищої категорії Кременчуцького ліцею № 4 «Кремінь»

Кременчуцької міської ради Кременчуцького району

Полтавської області

ОСОБЛИВОСТІ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ КЕРАМІКИ: ВІД ВИТОКІВ ДО СЬОГОДЕННЯ

Сучасна кримськотатарська кераміка дуже різноманітна, яскрава, колоритна. Ідентифікувати її допомагають унікальні орнаменти та символи.

Орнамент є засобом збереження та передачі знань у спадок від покоління до покоління у культурному та історичному аспектах життєдіяльності народу. Він бере свій початок із кримськотатарської вишивки й поступово переходить на полотна професійних художників та керамічні вироби. Тому протягом століть у кожній кримськотатарській родині збереглися традиції прикрашати орнаментом предмети декоративного та ужиткового призначення зображення. Досліджуючи етапи становлення кримськотатарської кераміки, можна зі впевненістю сказати, що елементи етнічного орнаменту залишилися невід'ємною частиною життя кожної кримськотатарської сім'ї [6].

Попри депортацію до Центральної Азії, Росії, пройшовши довгий, складний шлях, кримські татари зуміли зберегти свою нематеріальну культурну спадщину, свій етнос. Завдяки цьому, Орьнек – наочний зразок, що демонструє збереження національного етносу у глобальному світі без втрати коріння.

Орьнек – традиційний орнамент у декоративному мистецтві, який належить до найдавніших досягнень культури кримських татар [6]. Його з гордістю використовували для оздоблення різноманітних предметів побуту та культу: одяг, тканини, ювелірні та керамічні вироби, меблі, архітектурні об'єкти, надгробки. Це сукупність близько 35 рослинних та геометричних символів.

У період Кримського Ханства традиційний орнамент кримців, що сповнений знаків і символів, набув найбільшого розквіту [2]. Це символи розвитку сім'ї, продовження роду, їх доповнюють символи здоров'я і добробуту, призначені для прикраси різних предметів побуту. Саме сукупність символів та знаків і створили зоровий образ цього народу, унікальну мову його національної культури [1].

Досліджуючи особливості кримськотатарського орнаменту, ми можемо поділити його на дві основні групи: рослинні та геометричні.

Рослинний орнамент найчастіше використовується у вишивці, різьбленню по каменю, ювелірному та керамічному мистецтвах [1].

Із геометричних видів розпису частіше використовувалися квадрати, ромби, трикутники, кола і шестикутні зірки.

Через релігійні мотиви зображення людини було заборонене, що в подальшому сприяло відтворенню людського образу в символах: квадрат – для створення образу чоловічої статури, коло – для зображення динамічності й витонченості жіночого начала [5]. Такі візерунки завжди були строго розраховані, виміряні, варіанти їх композиції нескінченні і практично невичерпні. Часто використовувався вигнутий спіралеподібний орнамент. Саме завдяки своїй особливості сформувався своєрідний, не схожий на інші народні культури, традиційний кримськотатарський орнамент, який, крім художньо-естетичного значення, мав велику знакову та магічну функцію.

Досліджуючи унікальність та особливості кримськотатарського орнаменту, ми виокремлюємо такі типи:

- фізіоморфний: фітоморфний, зооморфний;
- абстрактний: лінійний, простий геометричний, складний абстрактний, криволінійний;
- епіграфічний.

У кримськотатарському керамічному мистецтві застосовуються також зооморфні орнаменти, у яких кримські керамісти вкладають своє символічне значення. Наприклад, образ закоханих у вигляді птахів підсилює емоційний характер відносин. Адже це почуття надихає. Риба з плавцями у вигляді крил – символ багатства, яке вона роздає навколишньому світу.

Отже, кожний знаковий символ кримськотатарського орнаменту має певне значення. Тематика символів кримськотатарського орнаменту багатогранна й налічує понад декілька сотень стилетворчих елементів.

Особливе місце у орнаменталістиці кримські татари приділяли колористиці. Декоруючи будь-який виріб, майстри намагалися передати світогляд свого народу, його інтереси, характер життя. Кольорова гама кримськотатарського орнаменту представлена переважно п'ятьма основними спектральними кольорами, які символізують п'ять бажань, п'ять почуттів цього народу: блакитний, жовтий, червоний, зелений та білий. У мистецтві майстри використовують також їх відтінки.

Колір – це важлива ознака будь-якого народного мистецтва. Тому і для кримських татар кожний колір має своє особливе смислове значення: блакитний – символ неба; жовтий – символ багатства, святості; червоний – родючість, радість, перемогу; зелений – життя, надію, зростання; білий – жалобу, скорботу [1]. Ще однією особливістю у використанні спектральних кольорів є відсутність у кримськотатарському орнаменті насиченого червоного кольору.

Сучасна кримськотатарська кераміка дуже яскрава, різноманітна. Саме зараз вона оточена колом майстрів, які продовжують давні традиції ремесла – це Рустем Скибін, Рустем Якубов, Ельдар Гусенов, Февзі Сеїтхалілов, Шаміль Ільясов, Ізет Аблаєв, Айдер Абібуллаєв, Лутфі Османов, Марина Курукчі.

Створюючи сучасну унікальну кераміку, Рустем Скибін використовує головний свій інструмент – це глибокі знання про кримськотатарський орнамент. У поліхромному керамічному розписі він уміло використовує візерунки домотканих килимів, які надають кераміці відчуття легкості, національного колориту. У пошуках автентичних кримськотатарських орнаментів він постійно їздить в експедиції, збирає, аналізує та відновлює знання про технології роботи з глиною, розпис, символи, а також вірить у те, що «саме культура – є нашою самоідентифікацією. І поки живе вона та передається традиція, живе і сам народ» [4]. Древні орнаментальні структури, вишукане поєднання кольорів у роботах Рустема Скибіна набувають нового звучання, вони є ідентифікатором кримськотатарської нації в цілому.

Кольорова палітра керамічних виробів Р. Скибіна дуже особлива. Їй притаманні приглушені, більш стримані відтінки кольорів – блакитний, жовтий, червоний та зелений.

Досліджуючи особливості колористики кримськотатарського орнаменту, ми з'ясували, що стримана палітра, яка використовується у мистецтві, є результатом суворих правил та традицій кримськотатарського народу.

Аналізуючи особливості традиційної кримськотатарської орнаменталістики, нами встановлена головна її відмінність – це асиметрія у кольорі. Орнаменти (рослинні, геометричні), які нанесені на вироби із глини, мають свою характеристику. Їх, за словами Рустема Скибіна, характеризує також «зв'язок із життям звичайних людей» [7].

Стародавній кримськотатарський орнамент простежується також у кераміці сучасної майстрині Марини Курукчі. Досліджуючи особливості сучасної кримськотатарської кераміки, ми встановили, що роботам майстрині притаманні власні риси, а саме: у керамічних виробах оригінально поєднані рослинні та геометричні орнаментальні мотиви, які тісно переплітаються один з одним; завжди народжуються зовсім нові орнаменти, які ніколи не повторюються, але не виходять за межі народності [3]. Поєднуючи яскравий народний традиційний початок і своє творче бачення, майстриня створює орнамент, який концентрує в собі мудрість цілого народу. Спектр яскравих кольорів – це наступна особливість, притаманна виробам Марини Курукчі. Майстриня вважає, що наявність симетрії в орнаменті та асиметрії у колірній гамі надають можливість читати кримськотатарський орнамент тільки з симетричної сторони, а інша сторона – це його відображення, яке несе побажання добра [3]. Вироби, створені майстринею, відрізняються також особливою міцністю, так як усі вони призначені для використання в побуті, у які закладено найкращі побажання майбутнім господарям.

Керамічні вироби кримських татар відроджуються та стоїть на шляху пошуку, ніколи не втрачає своїх національних властивостей. Адже саме через відтворення традиційних звичаїв у кожному наступному поколінні відбувається формування духовних цінностей, які стають фундаментом стабільного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Азарцева Л.С. Семіотичний аналіз українського та кримськотатарського декоративного орнаменту: спільне та відмінне. Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури ; за заг. ред. В.М. Шейка. Харків : ХДАК, 2014. Вип. 46. С. 98–111.
2. Акчурина-Муфтієва Н.М. Декоративно-прикладное искусство крымских татар XV – первой половины XX вв. Симферополь : ОАО Симферопольская городская типография, 2008. С. 456.
3. Национальный код крымскотатарского народа в керамике Марины Курукчи. Агенство «Крымские Новости» Культура/Искусство, 6 ноября 2015 год.

URL: <https://old.qha.com.ua/ru/kultura-iskusstvo/natsionalnii-kod-krimskotatarskogo-naroda-v-keramike-marini-kurukchi/150634/> (дата звернення: 20.12.2021).

4. Омелянчук О., Павлов Д. Лінія має значення. 17 лютого 2020 р. URL: <https://theukrainians.org/crimea-is-ukraine/> (дата звернення: 20.12.2021).

5. Сейтасанов Е.Р. Кримськотатарський орнаменті декоративне оздоблення елементів кримськотатарського житла. *Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури*. 2020. № 2 (263-264). С. 86–93.

6. Соболева О. Орънек – кримськотатарський орнамент та знання про нього. Проект «Автентична Україна» за підтримки Міністерство культури, молоді та спорту України, за підтримки Google України. 2017–2021 роки. URL: <https://authenticukraine.com.ua/blog/ornek---krimskotatarskij-ornament-ta-znannya-pro-nogo> (дата звернення: 20.12.2021).

7. Терен Т., Ларін Д. (фото). Шлях додому. Світ кримськотатарських орнаментів Рустема Скибіна УП. *Культура*, 17 травня 2018. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2018/05/17/215194/> (дата звернення: 20.12.2021).

Крепак К.В.

доцент,

Державний заклад «Навчально-науковий інститут

культури і мистецтв

ЛНУ імені Тараса Шевченка»

КОБЗАРСЬКЕ МИСТЕЦТВО В ІСТОРИЧНІЙ ПОДІЄВОСТІ СЬОГОДЕННЯ

Невід’ємною складовою культури України є величезний пласт музичного мистецтва, унікальність, самобутність та безмежність якого привертають увагу широкого кола дослідників як з боку критиків, музикознавців, так і пересічного слухача. Нові явища художньої культури народжуються в контексті даної історичної епохи, національної культури, соціальної структури суспільства і своїм народженням і художнім змістом вони представляють собою складний «сплав» тимчасового і неминущого, національного і загальнолюдського. Нові художні явища в певному сенсі випереджають свою епоху, оскільки покликані «слугувати» не тільки теперішньому, а й майбутньому [1, с. 14–18].

Науково-технічний прогрес та індустріалізація суспільства, виникнення електронних технічних засобів збереження і передачі музичної інформації привели до суттєвого оновлення композиторської мови, її жанрово-стильових аспектів.

Музичне мистецтво це багатфункціональна суспільна потреба об'єднання людей у цілісні соціальні структури, здатність приносити слухачам насолоду завдяки використанню різноманітних засобів та прийомів музичної художньої виразності, «віддзеркалення естетичних смаків різних груп суспільства певної епохи або мистецького напрямку» [5, с. 89]. Ці особливості відкривають перед композиторами величезний потенціал загальної культури та набування духовної широти образно-смыслові ідеї, підпорядкованою правилам та нормам музичної мови.

Саме відродження «кобзарського мистецтва» в історичній події сьогодення є елементарною людською потребою, яка повною мірою визначає характер суспільного життя, специфічний спосіб людської життєдіяльності, моральних та матеріальних цінностей тощо. Сучасний соціум зі своїми реаліями, особливостями трансформації та модернізації в суспільстві характеризується новими умовами розвитку, системою цінностей та новими взаємовідносинами між людьми. Докорінно змінюються культурні потреби та засоби їх задоволення.

І.Я. Франко, М. Реріх, М. Бахтін, В. Соловйов, М.С. Каган, Н.С. Миропольська, О.П. Рудницька, Л.М. Масол, І.А. Зязун, Є.А. Подольська, О.М. Семашко неодноразово розглядали проблему визначення ролі мистецтва у соціумі. Її соціально-значуща сила у необхідності, на основі художніх та естетичних уявлень, набуття гуманістичних ідеалів та індивідуальних людських рис, формуванні особистості та засвоєння національних надбань історичної спадщини.

Кобзарське мистецтво – це скарбниця української спадщини, в якій поєднуються музика, поезія та філософія. Кобзарський спів – це узагальнення символів української державності, незалежності, козачої соборної спільності.

Кобзарство в усі часи свого існування належало до еліти українського народу, було виразником його прагнень і стремлінь, носієм передових лицарських ідей. Стикаючись з представниками різних верств населення кобзарі, як елітарні особистості активно впливали і на формування елітарних ознак всіх тих, хто слухав їхні виступи, або безпосередньо спілкувався з народними співцями.

На перших стадіях свого формування і розвитку кобзарства, як еліти народу, особливу роль відіграло розповсюдження усіх новин; в час відсутності, часописів, кобзарі були своєрідними засобами інформації.

Вивчаючи та аналізуючи історію кобзарства, його звичаї, обряди та традиції бачимо, що більшості передового кобзарства притаманні такі якості, як: благородство, гідність, доброзичливість, сумлінність, милосердя, етичний інтелектуалізм, здатність творчо мислити, постійний духовний рух, активний пошук, відповідальність.

Кобзарство, як явище творче і самобутнє, проявляло величезний вплив на формування суспільної думки та виховання молодого покоління українського народу, зокрема формування рідної еліти в усі історичні часи.

Чимало українських та світових вчених-дослідників вивчали різні напрямки кобзарського руху. Вони збирали українські думи та історичні пісні (М. Цертелєв, М. Максимович та ін.), аналізували їх поетичний стиль (П. Куліш, П. Єфименко), та особливості музичної побудови (Ф. Колесса, М. Грінченко), вивчали традиції кобзарів, досліджували розвиток музичних інструментів (Ф. Колесса, М. Грінченко, М. Лисенко, Г. Хоткевич, А. Гуменюк та ін.).

В результаті наукових досліджень вчених ХХ століття у розвитку кобзарства (Ф. Лаврова, А. Омельченка, Б. Кирдана та ін.) з'являються наукові праці, в яких висвітлюються життя і творчість видатних кобзарів, бандуристів-лірників ХІХ–ХХ століття [3, с. 57].

Музичне мистецтво ХХІ століття, на жаль, поступово втрачає своє головне призначення – духовність та культурне збагачення нації. Радикальне реформування суспільства активно формує нову культурну реальність, яка характеризується новими відносинами між людьми, новими умовами свого розвитку, особливою системою цінностей, норм і правил, культурних потреб і засобів їх задоволення.

Музичні композиції, які потребує сучасна молодь, не несуть в собі глибокої моралі, філософського роздуму, естетичної насолоди. Така музика не вчить людей мислити. Її незграбна мелодика та примітивні тексти не породжують в юних серцях чесність, відповідальність, милосердя. Сучасна молодь ковтає цей продукт, та вивергає фонтан агресії, ненависті та безнадії.

Людство забуло про духовну культуру, історичні, та моральні цінності. Тому, звертаючись до постаті Кобзаря, свідомо, у сучасному розумінні розвитку історії, відтворюємо символ правдивості, миру і добра. Культурні явища кожної епохи відрізняються соціальним і

культурним змістом, але разом з тим справжніми вони стають тільки тоді, коли їх образи створюються на основі правдивих історичних та соціальних подій, в яких висвітлюються риси героїзму, щирого бажання допомоги, людяності, та глибокого розуміння відчуття патріотизму.

Слід зазначити, що такий шлях повернення до національної свідомості і виховання патріотичних почуттів залежить від кожної людини – прагнення до соціальної гармонії, власної гідності, право людини на життя, свободи думки, право на мораль.

Кобзарський спів поступово модернізується, стає складовою частиною народних масових свят, переходить на сцени театрів, концертних залів та будинків культури. Усе більше міцніє зв'язок кобзарського мистецтва з професійною музикою і літературою. Отже, поступово змінюється і тип сучасної пісенності в творчості кобзарів [4, с. 333].

Сучасні виконавські відомі майстри-кобзарі мешкають на території Харківщини, Сумщини, Волині, Кіровоградщини та інших регіонах. Їх музична діяльність вражає творчим натхненням, та глибиною виконання. До них відносяться Єгор Мовчан, Євген Адамцевич, Ярослав Черногуз, Микола Товкайло, Дмитро Губяк та інші. В репертуарі майстрів-кобзарів окремі думи, історичні та ліричні пісні, як давніх часів, так і сьогодення.

Кобзарське мистецтво було і є совістю, мудрістю народу, виразником його національних, державних устремлінь і прагнень. Кобзарське мистецтво продовжує існувати, при цьому кобзарі не просто живуть — вони діють! Скільки найкращих синів і дочок українського народу виховалося на кобзарських думках! Творче і самобутнє кобзарство завжди здійснювало величезний вплив на формування суспільної думки та виховання молодого покоління українського народу, зокрема формування рідної еліти.

Сучасне бандурне мистецтво, основою якого є кобзарство, за відносно короткий час – півстоліття – здійснило стрімкий злет до висот академічного професіоналізму. Географія кобзарського мистецтва в Україні розширилася, виросла нова генерація професійних виконавців, які впевнено вийшли на високий мистецький рівень і здобули світове визнання. Їх виступи завжди свято для шанувальників народного музичного мистецтва [2, с. 35].

Сучасні майстри-бандуристи – професійні музиканти, які можуть виконувати музичні твори будь-якої складності. Їх співочі голоси – це могутня чоловіча сила, різноманітна своїми тембрами та потужністю. Вони завжди відіграють дуже важливу громадську та національну роль

оскільки як впродовж віків так і зараз тісно пов'язані з визвольною боротьбою українського народу.

Кобзарське мистецтво – це культурний феномен українського народу у соціумі свого часу. Воно пронизує чи не всі напрямки людської життєдіяльності – від матеріальних потреб до духовних цінностей. Його зміст та ідея – це виспівування героїзму українців, його ширість душі, вірність, велика любов до праці тощо. Саме ці характеристики людських якостей потрібні для модернізації сучасного суспільства, для розвитку нових цінностей та комунікацій, нових відносин між людьми у сфері мистецтва й відповідно культурних потреб та засобів їх задоволення.

Список використаних джерел:

1. Грицай С. Народний професіоналізм. Мистецтво та етнос: культурологічний аспект. Київ, 1991. С. 5–35.
2. Губ'як В. Кобзарство на теренах Галичини. *Народна творчість та етнографія*. 1998. № 4. С. 33–39.
3. Жеплинський Б. Кобзарі бандуристи. Львів : Академічний експрес, 1997. С. 41–68.
4. Іваницький А. Українська народна музична творчість. Київ : Музична Україна, 1990. 333 с.
5. Іонов В. Категорії жанру і стилю у контексті історіографічного дослідження музично-творчого процесу. *Культура і сучасність*. 2014. № 2. С. 88–94.

Лимар Г.

аспірантка,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН АВАНГАРДУ

Прагнення розширити спектр теоретичних концепцій феномену авангарду стимулює пошук нових контекстних домінант. Аналіз проблем художнього методу, форми, особливостей образного рішення розкривають сутність природи авангарду, як явища у сфері гуманітарного знання. Поява авангарду на зламі історичних соціальних епох спричинила до зміни осмислення художньої практики. Зазначимо, що філософсько-естетичну сутність авангарду в Україні вивчали В. Личковах, О. Петрова

та ін., аналіз авангарду з позицій культурології розглядали О. Лагутенко, О. Яковлев, В. Вовкун та ін., мистецтвознавчий підхід у вивченні авангардного руху притаманний Д. Горбачову, О. Федоруку, Л. Кияновській, М. Криволапову та ін. Проте чимала чисельність дослідників, які присвятили свої праці авангарду не звертали уваги на антропологічний феномен художнього у соціумі та розвитку людини, і у зв'язку з цим феномену авангарду.

Все ж у роботі В. Вовкуна зустрічаємо натяк на антропологію авангарду. Він звертає увагу на самоаналіз митця у контексті його вагомості в обґрунтуванні теоретичних концепцій [1]. Проникнення за межі об'єктивного, у царину підсвідомого, пошук першопричини художньої творчості приводить до використання міждисциплінарних методів дослідження мистецтва. При вивченні мистецтва епохи палеоліту Д. Льюїс-Вільямс, Т.А. Доусон, Р. Беднарік використали нейропсихологічний підхід суть якого полягає у тому, що палеолітичні знаки можуть бути фіксацією сноптичних явищ мозку, тобто картинами внутрішнього уявлення [2].

Виникнення образотворчого мистецтва у системі культурних цінностей давньої людини поставив питання про те, яким чином відбувся еволюційний «вибух», який призвів до виникнення мистецтва, і що він означав для людини. Поява авангарду на тлі вікових художніх констант є своєрідним вибухом. На думку В. Карпова та Н. Сиротинської розвиток культури людства демонструє наявність мистецьких паралелей поміж віддаленими в часі періодами. Зазначена подібність інспірована наявністю внутрішніх механізмів, сформованих в умовах первісного суспільства із притаманною йому експресією ейдетичної виразності. Динаміка таких культурно-мистецьких тенденцій пов'язана з підсвідомими імпульсами людського мозку, що визначило потребу впровадження таких інноваційних термінів як нейроестетика та нейромистецтво. Результати осмислення сутності нейромистецтва можуть слугувати важливою складовою у дослідженні сучасних культурно-мистецьких здобутків, а також у визначенні ціннісних категорій гіпер інформаційного суспільства. І можна продовжити – для осмислення антропологічної сутності авангарду [3]. В цьому контексті важливим чинником стала уява – невидима сила, що детермінує світ і наповнює його естетичним змістом. Впродовж тривалого існування людського виду, насамперед уява інспірує до творчості, а водночас постає

символічним носієм інформації, що мігрує з однієї системи знаків до іншої в безмежних просторах людської свідомості.

Антропологічну сутність авангарду пояснює співставлення розвитку мистецтва XX століття із некласичною науковою парадигмою. Відлік свідомого входження Людини у світ власної загадкової ірраціональної сутності – підсвідомості, можна визначити трансгресивним культурним зламом на межі XIX–XX століть, коли європейські митці звертаються до почуттєвої «горизонталі» людського буття, до пошуку глибинних емоційних компонентів і форм культури [4]. Це зумовило появу неймовірних мистецьких комбінацій, які спроектували культурне тло майбутніх десятиліть та виразно засвідчено різким руйнуванням ustalених традицій, втілених в архітектурі, скульптурі, малярстві, музиці та пошуку нових мистецьких можливостей.

Симптоматично, що аналогічний вихід за межі видимого або об'єктивного спостерігається в покроковому поступі й точних наук. Зазначену особливість у співставленні з музичними новаціями зауважила Ірина Тукова [5], яка відзначає першу третину XX століття як час кардинальної перебудови наукової парадигми, коли на зміну класичній (механістичній) прийшла некласична (релятивістська) картина світу. Це також відобразилося і в мистецтві, що підтверджує співставлення не пов'язаних, на перший погляд, паралельних інновацій науки та музики [6].

На підставі цього співставлення прогнозуємо вплив розвитку науки і техніки на свідомість мистця та ініціацію його мислевих операцій із пошуку нових форм, змісту, образів у мистецтві і у кінцеву рахунку – авангарду. Тут буде актуальною філософія Ніцше у контексті використання метафоричної мови як засобу вибудування програми самоперевершення людини з позиції внутрішнього зростання [7]. Злам суспільної свідомості XXI століття, розвиток штучного інтелекту потребує нових методів дослідження мистецтва із врахуванням найглибших дієвих чинників людського мозку та розвитку людини.

Список використаних джерел:

1. Вовкун В.В. Український авангард в контексті західноєвропейських культуротворчих процесів (10-х – початку 30-х рр. XX ст.): дис. на здобуття наук. ступ. канд. культ. : 26.00.01 «Теорія та історія культури». Київ : НАКККиМ, 2010. 197 с.

2. Сойкина Н.Ю. Живопись эпохи палеолита в системе культурных ценностей Евразии : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. ист. наук : спец. 07.00.06 «Археология». URL: <http://kzdocs.docdat.com/docs/index-8175.html>

3. Karpov V., Syrotynska N. Neuroart in the context of creativity. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва: наук. журнал*. Київ : Міленіум, 2018. № 1. С. 21–36.

4. Личкова В. Дивосад культури: Вибрані статті з естетики, культурології, філософії мистецтва. Чернігів, 2006. С. 79.

5. Тукова І. Розвиток музичного мистецтва ХХ століття у співвідношенні з неklasичною науковою парадигмою. *Мистецтвознавчі записки*. Київ, 2013. Вип. 24. С. 241–248.

6. Karpov V., Syrotynska N. Medieval and contemporaneity world-visual and art parallels. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва : наук. журнал*. Київ : Міленіум, 2018. № 2. С. 117–183.

7. Лютий Т. Ніцше. Самоперевершення. Київ, 2016. С. 845.

Романенкова Ю.В.

*доктор мистецтвознавства, професор,
Київська муніципальна академія
естрадного та циркового мистецтва*

КИЇВСЬКІ МОТИВИ У ДРУКОВАНІЙ ГРАФІЦІ АРКАДІЯ ТА ГЕННАДІЯ ПУГАЧЕВСЬКИХ

Серед видів мистецтва, які на міжнародній арт-арені якнайкраще презентують сьогодишню Україну, можна по праву згадати друковану графіку. Твори вітчизняних митців, виконані в техніках високого та глибокого друку, є в зібраннях найвідоміших колекціонерів світу. Окремо можна виділити техніки комп'ютерної графіки, бо вони не підлягають аналогічній системі критеріїв оцінювання. Так само і плоский друк теж, мабуть, випадає з загального масиву, бо не користується особливим попитом, а, власне, сам процес створення робіт є технологічно вже занадто специфічним, скажімо, до літографії вже прибігають не так часто. Тому найбільшим попитом користуються ксилографія та офорт, часто – у комбінуванні з іншими техніками глибокого друку. Зараз ксилографія уже переважно потребує синтетичних замінників дерева, тобто

найчастіше – пластику, що користується попитом у митців і майже повсюди замінив деревину. Дереворит у його класичній формі, з використанням класичних типів основи, передусім – самшиту, вже не по кишені майстрам сьогодення, бо ця сировина для виготовлення друкованої дошки, для основи вже занадто дорога, майже коштовна. До того ж, пластик, особливо тонкий, і технічно легше піддається гравіюванню, без додаткових зусиль.

До знакових митців сучасної української друкованої графіки можна віднести представників творчої династії Пугачевських, батька та сина, Аркадія та Геннадія. Вони презентують той прошарок художньої еліти столичної графічної школи, який можна вважати певним андеграундом, своєрідною альтернативою офіційному мистецькому колу, бо не були вшановані офіційними нагородами почесними та званнями. Їх імена не дуже популярні в Україні, хоча гарно відомі за її межами, бо графіки є беззмінними учасниками численних міжнародних арт-подій та володарями престижних нагород. Крім популяризації вітчизняної друкованої графіки (передусім – графіки малих форм) за межами України, художники виконують і ще одну неабияку за значущістю функцію – ознайомлення зарубіжного поціновувача графічного мистецтва з київськими архітектурними пам'ятками. Один з векторів творчості майстрів – київські мотиви, що часто зустрічаються як у книжковому знаку обох авторів, що є відомими екслібристами, так і у графіці загалом.

Аркадій та Геннадій Пугачевські обрали основною технікою свого мистецького життя гравюру на пластику. Вони володіють нею на дуже високому професійному рівні, як чорно-білою, так і кольоровою. Інколи їх аркуші досягають десятку і більше кольорів, є надзвичайно складними для друку з технологічного боку.

Цікаво співставляти роботи обох митців, які є представниками різних мистецьких генерацій, що яскраво відбивається на стилістиці їх творів. Аркадій був представником старшого покоління (1937–2021 рр.), і характер образів, які створював художник, здебільшого видавав його більш академічну виучку (митець отримав профільну освіту у Поліграфічному інституті, нині – Львівська академія друкарства), монументальність та сталість, виважену статичність. Геннадій (1966 р.н.), не дивлячись на явну спорідненість художнього почерку до манери Аркадія, значно більш схильний до експериментів, вільного трактування образів, він, як і батько, є прекрасним стилізатором, але більшою мірою тяжіє до абстрактних мотивів, безпредметних композицій, авангардних

рішень. Можна сказати, що його стиль сміливіший, «молодший», теж схильний до умовності, знаковості та стилізації, як і манера батька, але з більшим тяжінням до експерименту як в образотворенні, так і в технічній царині, композиційних вирішеннях.

Ці ознаки можна побачити і в пейзажних, урбаністичних мотивах обох художників. Аркадій Пугачевський звертався до відтворення улюблених куточків столиці в кольоровій, хоча і досить монохромній, графіці, в тому числі – екслібрисі. Частіше він стає літописцем храмової архітектури, якою сповнене старовинне місто, в його доробку є цикл, присвячений сакральним пам'яткам. Серед улюблених мотивів митця – Києво-Печерська лавра («Церква Різдва Богородиці Києво-Печерської лаври», кольорова гравюра, 1996 р.; екслібрис І. Прокопа, «Києво-Печерська лавра», кольорова гравюра, 1996 р., рис. 1); «Київська лавра», кольорова гравюра, 2005 р.). Є в його арсеналі образів і Андріївська церква (екслібрис С. Бродовича, «Андріївська церква», кольорова гравюра, 2006 р.), і дзвіниця храму св. Софії (екслібрис Я. Бердичевського, «Пушкін у Києві», кольорова гравюра, 2008 р.). Окремим блоком можна виділити міські пейзажі, вулички Києва, які ставали об'єктом милування художника, як популярний Андріївський узвіз («Осінь. Київ», кольорова гравюра, 2003 р.; «Старий Київ», кольорова гравюра, 2005 р.).

Пугачевський молодший теж нерідко змальовує столичні місчинки, які знає і любить кожен киянин. Але в нього дещо інші популярні об'єкти уваги. Не раз митець повертався до Видубицького монастиря, як у чорно-білій друкованій графіці («Київський Видубецький монастир», чорно-біла гравюра, 1993 р.), так і в екслібрисі (екслібрис Ж. Бомона, «Видубецький монастир у Києві», кольорова гравюра, 1992 р., рис. 2). У пейзажному вирії Г. Пугачевського теж є мотиви, до яких він повертається не раз. Як то Покровська вулиця, що з'являється і в його чорно-білій ранній графіці, зовсім нетипової для нього реалістичнішої манери («Покровська вулиця», чорно-біла гравюра, 1991 р.) так і у кольоровій гравюрі, де вже панує стилізація, що стала візитівкою митця в більш пізній період, коли його манера стала дуже впізнаваною, в аркуші 1995 р. («Стара вулиця», кольорова гравюра, 1995 р.).

Мабуть, саме зараз, коли українські митці доволі часто залишають країну через лихоліття війни, київські мотиви українських графіків набувають особливого, майже сакрального, значення, бо кожна з втілених у цих аркушах місчин уже перетворилася на певний культурний маркер, оберіг, що отримав сьогодні особливу цінність.

**Рис. 1. Пугачевський А.
EL I. Prokop.
«Києво-Печерська лавра».
1996 р.**

**Рис. 2. Пугачевський Г.
EL G. Beumont.
«Видубецький монастир
у Києві». 1992 р.**

Список використаних джерел:

1. Аркадий и Геннадий Пугачевские. Киев : Изд-во Сергея Бродовича, 2007. 133 с.
2. Геннадий Пугачевский. Киев : Изд-во Сергея Бродовича, 2010. 15 с.
3. Михальчук В. Мотив ангела в график Геннадия Пугачевского. *Scientific Light*. 2017. № 7. С. 12–22.
4. Нестеренко П. Творча спрямованість колекціонерів екслібрисів. *Мистецтвознавство України*. 2011. С. 345–354.
5. Нестеренко П. Історія українського екслібриса. Київ : Темпора, 2010. 328 с.
6. Романенкова Ю. Основные инструменты художественного языка киевского графика Аркадия Пугачевского. *Proceedings of The 1 st International scientific and practical conference «International scientific innovations in human life» (Manchester, July 28-30, 2021)*. Manchester, 2021. 368–375 p.
7. Романенкова Ю. Творчий доробок Аркадія Пугачевського як іміджеформуючий фактор сучасної української друкованої графіки в контексті світового арт-простору. *Народознавчі зошити*. 2021. № 5(161). С. 1234–1246.

8. Романенкова Ю. Графика Аркадия и Геннадия Пугачевских в современном художественном поле. *Проблемы и перспективы. современной науки*. 2014. Вып. 2. С. 38–44.

9. Сафонова Т. Семіотика в екслібрисі символі-тотемі. *Молодий вчений*. 2014. Вип. 12(15). С. 306–309.

10. Briele L. van den. Arkady pere et Genady fils Pugachevsky. *Encyclopaedia Bio-Bibliographical of the art of the contemporary ex-libris*. Vol. XV. P. 102–112.

11. Pugachevsky. Name. URL: <http://pugachevsky.com.ua/gennady/biography.html>

12. Romanenkova J., Bratus I., Kuzmenko H. Ukrainian Ex Libris at the End of the 20 th Century and the Beginning of the 21st Century as an Instrument of the Intercultural Dialogue. *Agathos*. 2021. Vol. 1. P. 125–136.

13. Romanenkova J., Bratus I., Mykhalchuk V., Gunka A. Lvov ex-libris school as the traditions keeper of the intaglio printing techniques in the Ukrainian graphic arts at the turn of the XXth and XXIth centuries. *Revista Inclusiones*. 2021. Vol. 8. P. 321–331.

14. Romanenkova J., Paliychuk A., Mykhalchuk V. Kiev ex-libris school as a xylography traditions keeper in printmaking of modern Ukraine. *Journal of Graphic Engineering and Design*. 2021. Vol. 12(3). P. 39–45.

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Мархайчук В.Ю.

студент,

ННЦ «Інститут біології та медицини»

Дерев'янчук М.В.

кандидат біологічних наук;

Кравець В.С.

доктор біологічних наук,

Інститут біоорганічної хімії та нафтохімії імені В.П. Кухаря

Національної академії наук України

РОЛЬ ТЕТРАМЕТИЛПІПЕРИДИНІВ ТЕМРО ТА ТЕМРОL У РЕГУЛЯЦІЇ КЛІТИННОГО ДИХАННЯ РОСЛИН ЗА ДІЇ БІОТИЧНОГО СТРЕСУ

Тетраметилпіперидин-*N*-оксид або 2,2,6,6-тетраметилпіперидин-1-оксид (ТЕМРО) та його похідне 4-гідрокси-ТЕМРО (ТЕМРОL) – водорозчинні мембранопроникні синтетичні міметики супероксид дисмутази.

Попри функцію антиоксидантів, ТЕМРОL також є відомим індуктором генів аквапоринів та вазопресину, в умовах пригнічення клітин цисплатиною, що знижує пошкоджуючий ефект цисплатину на нирки мишей [1]. Дослідження із ТЕМРО вказують на їх важливу роль у підвищенні активності ферментних антиоксидантних систем – супероксиддисмутази (СОД) і каталази, зниженні рівня NO радикалів, підвищення експресії мітохондріального гену Bcl-2 і цитоплазматичного Вах, та зниження активності асоційованих з розвитком апоптозу мітохондріальних генів Вах, цитохрому с, каспаз 3 і 9 у відповідь на умови анексії у шурів [2]. Усі ці ефекти були спрямовані на зниження ризику розвитку мітохондріальної дисфункції і обумовлену анексією нейродегенеративної дисфункції внаслідок апоптозу клітин [2]. В інших дослідницьких роботах вказується на відновленні дією ТЕМРОL функціональності мітохондрій лінії НТ22 клітин мозку у ряді стрес-індукуючих умов, зокрема в умовах оксидативного стресу,

модульованого прооксидантом бутіоніном сульфоксиміном. В оброблених бутіоніном сульфоксиміном клітин TEMPOL підвищував рівень синтезу АТФ, інтенсивність дихальних процесів та сприяв нормалізації мембранного потенціалу мітохондрій [3].

У роботі ми проаналізували вплив сполуки TEMPO та його гідроксильного похідного – TEMPOL на регуляцію транспорту електронів у дихальному ланцюзі рослин при розпізнаванні еліситору flg22, що мало на меті визначити їх потенційну роль у стабілізації енергогенеруючих процесів клітин рослин при біотичному стресі та індукованому розвитку оксидативного стресу.

Було визначено, що пептид flg22 не індукував значних змін у активності транспорту електронів по альтернативному шляху (рис. 1А). На противагу, TEMPO і TEMPOL майже вдвічі знижували активність альтернативного шляху дихання (рис. 1А). При одночасному введенні flg22 та TEMPO чи TEMPOLу було відмічено також значне зниження активності альтернативного шляху транспорту електронів (рис. 1Б). Однак, збільшення концентрації flg22 до 5 μ M при одночасній інкубації із TEMPO чи TEMPOL призводило до значного відновлення активності альтернативного шляху (у випадку TEMPO спостерігалось відновлення активності альтернативного шляху транспорту електронів до рівня контрольних рослин) (рис. 1Б). Це свідчить, про те що пептид flg22 індукує процеси інтенсифікації транспорту електронів по альтернативному шляху дихального ланцюга, імовірно шляхом індукції процесів генерації АФК. Поясненням впливу TEMPO чи TEMPOLу на інтенсивність загального дихання ми вважаємо їх участь у процесах формування потоку електронів у електрон-транспортному ланцюзі (ЕТЛ). У процесі роботи ЕТЛ як супутні продукти утворюються АФК, що знешкоджуються антиоксидантними системам та альтернативними оксидазами, які здатні виводити електрони із ЕТЛ по альтернативному шляху. Тетраметилпіперидини можуть функціонувати у цих процесах як антиоксиданти, знижуючи рівень АФК у мітохондріях та запобігаючи роз'єднанню компонентів дихального ланцюга, що у сукупності призводить до більш стабільного потоку електронів по основному цитохромному ланцюзі і вищій інтенсивності дихання і генерації енергії. З іншої сторони, виконуючи функцію регуляторів рівня АФК, TEMPO і TEMPOL можуть впливали на активність альтернативного шляху дихання, який у рослин, поряд з іншими антиоксидантами, виконує функцію контролю рівня АФК. Активність альтернативних оксидаз

значною мірою регулюється рівнем АФК, тому можливим заміщенням функцій альтернативних оксидаз антиоксидантами TEMPO чи TEMPOL можна пояснити різке зниження активності альтернативного шляху дихання рослин. При цьому, додавання в середовище молекулярних маркерів патогенів – пептиду flg22 індукувало зростання активності альтернативного шляху дихання навіть за присутності тетраметилпіперидинів, що може свідчити про існування інших механізмів індукції альтернативного шляху транспорту електронів у дихальному ланцюзі за цих умов, або швидке виснаження антиоксидантних властивостей TEMPO чи TEMPOLу при надмірній продукції АФК клітиною як частини відповіді на сприйняття сигналу пептиду flg22.

В цілому, розпізнавання різноманітних еліситорів та патогенних клітин є ключовою умовою для швидкої перебудови метаболізму клітини та формування захисних реакцій для протидії біотичному стресу та стабілізації компонентів клітини. Оскільки, одними з перших реакцій на формування захисної відповіді є ініціація сигнальних каскадів за участі АФК для клітини є критично важливим забезпечувати відповідний фізіологічний рівень АФК для забезпечення їх сигнальної функції. В той же час надмірні рівні АФК токсичними і при відсутності належно організованих систем протидії можуть призвести до розвитку оксидативного стресу, порушення дихальних процесів та роз'єднання метаболічних потоків в цілому і швидкій загибелі клітини. У даній роботі ми визначили, що міметики супероксид дисмутази – тетраметилпіперидини TEMPO і TEMPOL виявляють значний вплив на регуляцію процесів транспорту електронів у дихальному ланцюзі і таким чином можуть адаптувати відповідь клітини до дії біотичного стресу.

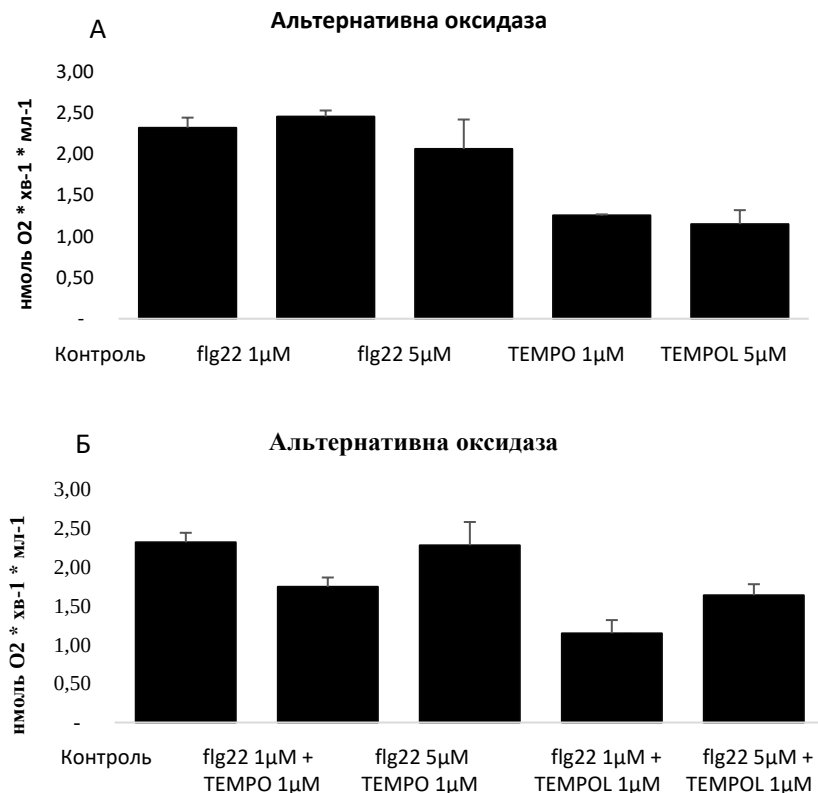

Рис. 1. А. Вплив пептиду flg22 (1×10^{-6} М, 5×10^{-6} М), TEMPO (1×10^{-6} М) і TEMPOL (1×10^{-6} М) на процеси альтернативного шляху транспорту електронів у 10-денних проростків рослин *A. thaliana* за оптимальних умов. Б. Вплив TEMPO (10^{-6} М) і TEMPOL (Темпо-ОН) (10^{-6} М) на індуковані пептидом flg22 (1×10^{-6} М, 5×10^{-6} М) процеси альтернативного шляху транспорту електронів за тих самих умов

Джерело: розроблено авторами

Список використаних джерел:

1. Afjal, M.A., et al. Tempol (4-hydroxy tempo) protects mice from cisplatin-induced acute kidney injury via modulation of expression of aquaporins and kidney injury molecule-1. *Drug and Chemical Toxicology*, 1–9. DOI: 10.1080/01480545.2020.1831011
2. Salvi, A., Patki, G., Khan, E., Asghar, M., & Salim, S. (2016). Protective Effect of Tempol on Buthionine Sulfoximine-Induced Mitochondrial Impairment in Hippocampal Derived HT22 Cells. *Oxidative Medicine and Cellular Longevity*, 2016, 5059043. DOI: 10.1155/2016/5059043
3. Samaiya, P. K., Narayan, G., Kumar, A., & Krishnamurthy, S. (2017). Tempol (4 hydroxy-tempo) inhibits anoxia-induced progression of mitochondrial dysfunction and associated neurobehavioral impairment in neonatal rats. *Journal of the Neurological Sciences*, 375, 58–67. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jns.2017.01.021>

ГЕОЛОГІЧНІ НАУКИ

Сичова В.В.

студентка,

Науковий керівник: Думенко Г.А.

викладач геологічних дисциплін, спеціаліст I категорії,

Відокремлений структурний підрозділ

«Полтавський фаховий коледж нафти і газу

*Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»*

ГЕОЛОГІЧНА БУДОВА ТА РЕЛЬЄФ ДНА ЧОРНОГО МОРЯ

Котловина Чорного моря – це залишок великого океанічного басейну, який існував протягом попередніх геологічних періодів і за геологічною будовою дна воно є морем рухомих зон, яке лежить у межах глибоководної тектонічної западини.

Основними методами дослідження Чорного моря є глибинні сейсмічні методи. Цей вид досліджень у межах басейну (включаючи й Азовське море) виконувався, в основному, в період 1957–1968 рр. з використанням вибухових джерел. За результатами досліджень були з'ясовані основні риси глибинного структурного плану і розрізу земної кори западини Чорного моря, отримані перші дані про можливий характер зчленування платформених областей і орогенів Криму та Кавказу з глибоководною западиною.

Згідно досліджень рельєф дна тут досить своєрідний, а море глибоке й рівне з мілководними краями на периферії. Для більшої частини морського дна характерні глибини понад 2000 м.

Чорне море пройшло кілька стадій свого становлення протягом тривалого часу (рис. 1). Сорок мільйонів років тому, на початку третинного періоду, Азія та Південна Європа являли собою дно величезного океанічного басейну, що називався морем Тетіс. Гігантським каналом це море поєднувало Атлантичний океан із Тихим. В середині третинного періоду через рухи земної кори Тетіс відокремився спочатку від Тихого океану, а потім і від Атлантичного.

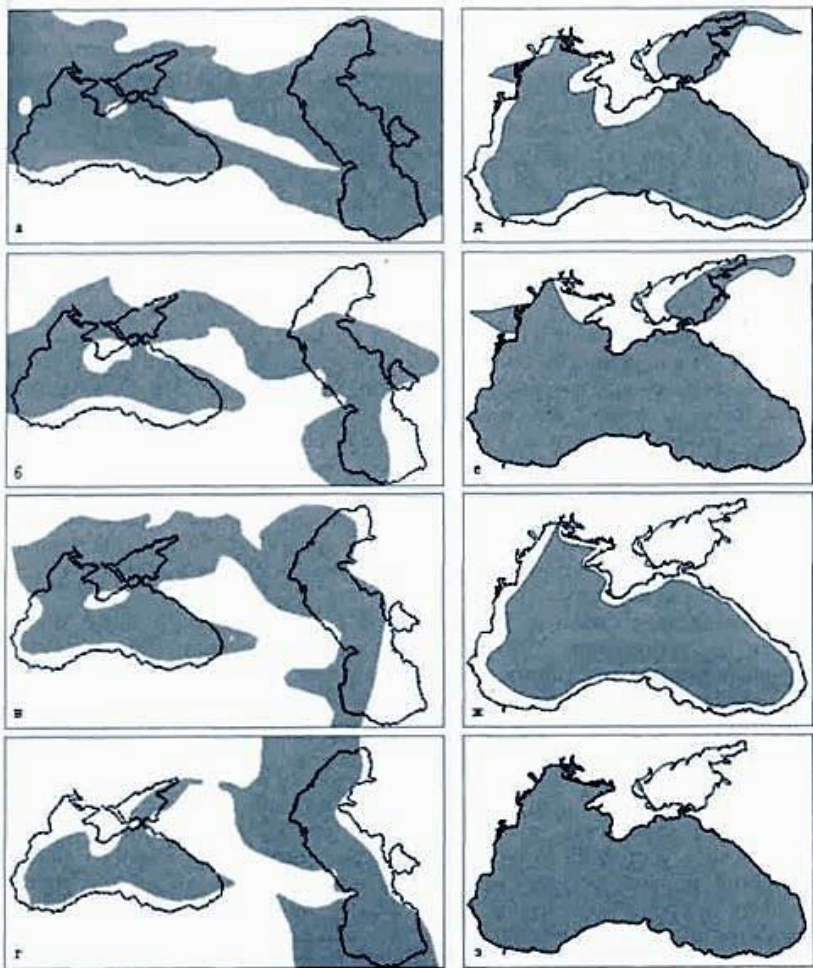

Рис. 1. Геологічне минуле Чорного моря: а) Сарматське море; б) Меотичне море; в) Понтичне озеро-море; г) Чаудинське озеро-море; д) Давньоєвксинський басейн; е) Карангатське море; ж) Новоєвксинське море; з) сучасне Чорне море

Активні горотворчі рухи в Євразії почалися близько 7 мільйонів років тому. За чотири мільйони років сформувалися Карпати, Альпи, Балкани та Кавказькі гори. Площа моря Тетіс зменшилася, з нього утворилися

окремі басейни. Одним із таких басейнів стало Сарматське море, що простяглося від передгір'я Тянь-Шаню до сучасного Відня.

На початку періоду пліоцену близько 1,5-3 мільйони років тому Сарматське море зменшилося у розмірах, ставши спочатку солоним Меотичним морем, а пізніше – майже прісним Понтичним озером-морем. Мільйон років тому Понтичне озеро-море зменшилося у розмірах і отримало назву Чаудинського озера-моря. Воно було сильно опріснене, ізольоване від океану та заселено фауною понтичного типу. Азовського моря на той час, очевидно, ще не існувало.

Приблизно 500 тисяч років тому закінчилося Міндельське зледеніння. Почали танути льодовики. Їхні води потоками стікали в Чаудинське озеро, наповнюючи його і перетворюючи на Давньоевксинський басейн. Його площа була близькою до площі сучасного Чорного моря, і вже включала також Азовське море.

150 тисяч років тому з Давньоевксинського басейну утворилося Карангаське море. Солоність води в ньому набагато перевищувала солоність води у Чорному морі наших днів. Солоні води займали більшу частину водойми, відтіснивши солонуватоводні понтичні види в опріснені затоки, лимани та гирла річок.

20 тисяч років тому Карангаське море повільно перетворилося на Новоевксинське море. Його поява збіглася із закінченням останнього Вюрмського зледеніння, тому море було наповнене талими водами, знову ізольоване від океану та дуже опріснене. Перетворення Новоевксинського моря тривало 10 тисяч років, після яких настав новий, сучасний етап життя Чорного моря.

Сучасне Чорне море формувалося поступово. Спочатку утворився зв'язок із Середземним морем та Атлантичним океаном через протоку Босфор та Дарданелли. Потім почалося поступове осолонення Чорного моря і через 2 тисячі років склалася солоність води, достатня для існування багатьох середземноморських видів, які потрапили до нової для них водойми і сьогодні складають до 80% фауни Чорного моря. А старожили – понтичні релікти знову відступили до лиманів та гирл річок, як це вже траплялося з ними не раз.

Говорячи про геологічну будову Чорного моря необхідно пам'ятати, що так як Чорне море є внутрішнім, то земна кора тут нагадує океанічну, але шар осадових порід становить понад 10 кілометрів, тобто товщий, ніж у океані, а шар базальтів має товщину 10-20 кілометрів (менше, ніж під материками, але більше, ніж під океанами). Гранітний шар проходить

лише біля берега. Такий тип земної кори є перехідним і називається субокеанічним.

Котловина Чорного моря з усіх боків оточена гірсько-складчастими спорудами Альпійського поясу. По її північній околиці розташовуються споруди Гірського Криму і Великого Кавказу, по південній – Балкан, Понтид і Малого Кавказу. Западина Чорного моря виявляється затиснутою в кільці перерахованих вище структур і поділяється на дві чітко виражені улоговини: Західно-Чорноморську і Східно-Чорноморську, що розділені підняттям хребта Андрусова і хребта Архангельського. Ці дві улоговини мають плоске дно на глибинах близько 2200 м, але обмежені крупними континентальними схилами.

Північна частина дна лежить на затопленій частині Східно-європейської платформи, тому тут сформувався широкий, до 200 км від берега, шельф. Найбільш мілка його частина – Одеська затока, де глибини становлять 30–60 м. Шельфу майже немає біля Південного берега Криму, де вертикальні підводні урвища сягають 50–80 м. Це пов'язано з подальшим опусканням території по лінії розлому. Значних піднять дна давно не спостерігалось, тому в морі так мало островів. У шельфовій зоні Чорного моря відкрито поклади природного газу і нафти. Тут у верхній частині осадового чохла платформи вже розвідано понад 60 родовищ. Більш перспективними вважають глибинні ділянки земної кори до 700–750 м.

У рельєфі поверхні шельфу присутні численні ознаки розвитку давньої річкової мережі, пов'язаної з гірловими ділянками багатьох сучасних річок, які впадають у Чорне море, що підтверджує факт неодноразового осушення шельфової зони Чорного моря в четвертинному періоді. Факт нещодавнього практично повного осушення Чорноморського шельфу, пов'язаний, швидше за все, з останнім зледенінням Європи, знайшов підтвердження в матеріалах підводної археологічної експедиції Р. Балларда, яка проводилася в 2000 р. на Синопському шельфі Туреччини. У результаті досліджень на глибині 130 м і віддаленні від берега приблизно на 20 км були виявлені залишки будівель і оброблених дерев'яних уламків (імовірно – несучих балок).

Берегова зона Чорного моря – це грубоуламкові відкладення, такі як галька, гравій та піски. При віддаленні від берега ці відкладення змінюються на алеврити і дрібнозернисті піски. У північно-західному регіоні Чорного моря йде активне утворення черепашника та «банок», населених устрицями, мідіями та іншими моллюсками.

Материковий схил з глибинами до 2000 м і кутами нахилу до 5-8° займає близько 40% площі дна. Його ширина, так само, як і ширина шельфу, змінюється в широких межах – від 100-110 км на північному заході акваторії, до 15-20 км поблизу Центральної Анатолії. Для материкового схилу характерна ступінчастість різного масштабу. Материковий схил сильно розчленований підводними долинами та каньйонами.

Ложе улоговини, розташоване на глибині понад 2000 м і займає 36% площі дна, представляє собою практично ідеально горизонтальну поверхню – плоску акумулятивну рівнину, ледь нахилену на південь.

Для материкового схилу та ложа западини характерні пелітові мули, карбонатність яких зростає до центру моря; у карбонатному матеріалі значну роль відіграють коколітофори. У південно-східній частині моря на глибинах до 2000 м зустрічаються відкладення алевритів і пісків, винесених мутними потоками.

Список використаних джерел:

1. Порфирьев В.Б. Строение и нефтегазоносность северной части Черного моря и сопредельных территорий / В.Б. Порфирьев, В.Б. Сологуб, А.В. Чекунов и др. – Киев: Наукова думка, 1978. – 160 с.
2. Шнюков Е.Ф. Минеральные богатства Черного моря : науч. издание / Е.Ф. Шнюков, А.П. Зиборов. – Киев: Нац. науч.-природовед. музей НАН Украины, 2004. – 286 с.
3. Коболев В.П. Геодинамическая модель Черноморской мегавпадины / В.П. Коболев // Геофиз. журн. – 2003. – Т. 25. – № 2. – С. 15–35.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Олійник Р.Ю.

аспірант,

Навчально-науковий інститут публічного управління

та державної служби

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРОЄКТИФІКАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Термін проєктифікація вперше з'явився в науково-дослідній літературі в 1990-х роках, коли К. Мідлер використав його для опису змін у напрямку проєктної орієнтації в компанії Renault [9]. Сенс цього процесу полягає в тому, що середовище відтворюється з метою підтримки проєктів різними способами. Одним із значень слова проєктифікація є те, що певна робота в компанії або в іншій організації трансформується, щоб виконуватися як проєкт [5]. К. Бредін і Дж. Сьодерлунд визначають проєктифікацію як перехід від повторюваного виробництва до нерутинних робочих процесів і використання тимчасових проєктів [3].

Феномен проєктифікації спочатку досліджувався та описувався на рівні організацій (компаній), потім поширився на рівень суспільства. У 2002 році Р. Гарейс розширив поняття «проєктної орієнтації» з окремої організації на рівень суспільства. За словами пошуковця, суспільство, яке часто застосовує проєкти та програми та надає освіту, дослідження та маркетинг, пов'язані з управлінням проєктами, може сприйматися як суспільство, орієнтоване на проєкти [4].

Проєктифікація державного сектору є тенденцією, яка надовго вписана в зміни, що відбуваються в середовищі ЄС. К. Андерсон, І. Еклунд і М. Лехтола відзначають, що програми ЄС Interreg керувалися програмами та проєктами, здійснювалися через них і були центральними пристроями «проєктного повороту» державного управління в усіх країнах-членах ЄС [2]. Р. Лундін також відзначає роль ЄС у продовженні проєктифікації світу [8]. У спільній роботі І. Ковач та І. Кучерова показують, що відповідний процес у ЄС призвів до появи нового соціального класу в Центральній і Східній Європі – «проєктного класу»,

загальною функцією якого є посередництво в перерозподілі публічного та приватного фондів розвитку та передачі матеріалів, ідей, знань та влади [6].

К. Андерсон зазначає, що, хоча управління проєктами пронизує сучасне державне управління, досі воно не було предметом великої кількості наукових досліджень та аналізів. Особливо це можна продемонструвати на прикладі ЄС та його апарату регіонального розвитку, який базується на проєктах, але приділяє їм дуже мало уваги [1].

Водночас А. Куура зазначає, що проєктифікація, включаючи поширення тимчасових організацій, займає значне місце в сучасному державному управлінні [7]. Подібну позицію представляють і інші дослідники, які згадують про те, як реалізується регіональна політика ЄС. Спосіб реалізації політики ЄС має великий вплив на зміни в державному секторі. Політика ЄС адаптується до стратегій національних міністерств, а потім до короткострокових планів дій, які, у свою чергу, переносяться на цілі та плани дій муніципалітетів та регіональних та субрегіональних адміністрацій. Важливо, що всі проєктні заявки, підготовлені на регіональному/місцевому рівні, мають відповідати дуже офіційним і обмежувальним вимогам, передбаченим на європейському рівні [5].

Вплив, який ЄС має у плані проєктифікації на країни-члени, можна вважати великим. Близько 80% загального бюджету ЄС повертається державам-членам у вигляді структурних фондів, фондів згуртованості та сільськогосподарських субсидій. У той же час, дуже важко виміряти масштаб проєктифікації в Європі з тієї простої причини, що такі дані не збираються на регулярній основі.

Проєкти ЄС повинні відповідати організаційним стратегіям установи, і іноді краще двічі подумати, чи справді організація зацікавлена в діяльності та результатах, запланованих в межах запропонованого проєкту. Ті проєкти, в яких цілі, результати та додана вартість для організації не зрозумілі, дуже ризиковані. Крім того, проєкти ЄС передбачають довгострокові відносини, тобто організація приєднується до відносин, пов'язаних з проєктом, на значно довший період, ніж тільки реалізація проєкту: вона має пройти етап підготовки та подання проєкту, остаточну звітність з проєкту та підготувати проєктну документацію після завершення реалізації проєкту.

Правила реалізації проєктів можуть відрізнятися від програми до програми. Обов'язкова умова – читати та перевіряти адміністративні та керівні документи для конкретного конкурсу проєктів. Також може статися, що під час реалізації проєкту деякі правила визначаються більш

детально, щоб вирішити практичні питання, які порушують різні проекти. Через партнерство важливо надати всі експертні знання, необхідні для здійснення проектної діяльності. Хоча конкретні експертні знання можуть бути забезпечені залученням субпідрядників, ЄС не вважає це бажаною процедурою.

У більшості проектів ЄС від партнерів вимагається інвестувати і власні ресурси (за термінологією ЄС це називають співфінансуванням), оскільки ЄС зазвичай фінансує лише частину загальних коштів, необхідних для реалізації проекту. Більше того, обсяг фінансування проекту ЄС ніколи не може бути збільшений, навіть якщо існують вагомі причини для виправдання збільшення вартості проекту. Тому важливо переконатися, що всі партнери мають бажання та можливість інвестувати власні ресурси. У цьому відношенні оцінка обсягу необхідної роботи є фундаментальним завданням у будь-якому плануванні проекту, а в плануванні проектів ЄС це зробити ще важче, оскільки проекти ЄС є більш складними та повними невизначеності. Якщо оцінка робіт, необхідних для проекту ЄС, буде нереально високою, пропозиція буде відхилена, а якщо вона буде занадто низькою, фінансування проекту буде недостатнім.

Основною метою будь-якого проекту ЄС, незалежно від фази, є розробка продукту чи послуги, які можна використовувати. ЄС не фінансує проекти, в яких незрозуміло, які результати призначені для використання, і як це буде зроблено. Однак, експлуатація не обов'язково означає комерційну експлуатацію (продаж проектних продуктів і послуг), але вона включає кілька можливостей, наприклад, програмне забезпечення з відкритим кодом, ініціювання послуги від імені державної адміністрації, продаж інтелектуальної власності проекту тощо.

Список використаних джерел:

1. Andersson K. Orchestrating regional development through projects: the «innovation paradox» in rural Finland. *Journal of Environmental Policy & Planning*. 2009. Vol. 11. № 3. P. 187–201.
2. Andersson K., Eklund E., Lehtola M. The EU interreg programmes: key devices in the European Union project machinery? URL: http://sockom.helsinki.fi/forum/workshops/cornellpapers/Andersson_et_al.pdf
3. Bredin K., Söderlund J. Human Resource Management in Project-Based Organizations. Palgrave Macmillan, 2011.

4. Garais R. Management in the project-oriented society. URL: <http://epub.wu.ac.at/814/1/document.pdf>
5. Godenhjelm S., Lundin R., Sjöblom S. Projectification: the case of the European Union. Proceedings of the IRNOP 2011, Project Management Research Chair, University of Quebec, Montreal, 2011.
6. Kovách I., Kučerová E. The social context of project proliferation: the rise of a project class. *Journal of Environmental Policy & Planning*. 2009. Vol. 11. № 3. P. 203–221.
7. Kuura A. Policies for projectification: support, avoid or let it be? URL: <http://ssrn.com/abstract=1884204>
8. Lundin R. On trends and the future of project management research and profession. *International Journal of Project Management*. 2011. Vol. 29. № 3. P. 241–243.
9. Midler C. Projectification of the firm: the Renault case. *Scandinavian Journal of Management*. 1995. Vol. 11. № 4. P. 363–375.

Суходольська Н.

аспірант,

Державний університет «Житомирська політехніка»

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УЧАСНИКІВ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Порядок державних закупівель, зокрема загальне регулювання відповідальності їх учасників, визначено Законом України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII [1].

Статтею 38 Закону України «Про публічні закупівлі» визначено, що відповідальність несуть:

- члени тендерних комітетів замовника;
- уповноважені особи;
- службові та посадові особи Уповноваженого органу;
- члени органу оскарження;
- посадові (службові) особи органів, які здійснюють казначейське обслуговування бюджетних рахунків – обслуговуючого банку.

Основна особливість у сфері державних закупівель полягає в тому, що відповідальність з позиції законодавства про державні закупівлі несе посадова особа замовника, а не сам клієнт як юридична особа. Єдиним винятком з цього правила є порушення замовником вимог законодавства про захист економічної конкуренції [2].

Тому, розрізняють два види відповідальності: кримінальну та адміністративну [3, с. 57].

Відповідно до положень ст. 164¹⁴ КУпАП адміністративна відповідальність застосовується до посадових осіб (у розумінні Закону «Про публічні закупівлі») замовника: членів тендерних комітетів, уповноважених осіб та керівників. Члени тендерних комітетів та уповноважені особи несуть відповідальність за одними частинами статті 164¹⁴ КУпАП, а керівники – за іншими статтями. Тому до них застосовується різний розмір штрафів [4].

Кримінальна відповідальність може поширюватися на всіх осіб, причетних до злочину, крім керівника або членів тендерної комісії. Найпопулярнішими статтями Кримінального кодексу для таких порушень є: ст. 191 – «Привласнення, розтрата майна та заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем» [5].

У справі № 752/2508/20, яка перебуває на розслідуванні, поліція підозрює членів тендерного комітету та суб'єктів господарювання у тому, що вони за попередньою змовою прийняли рішення незаконно заволодіти бюджетними коштами міста Києва із застосуванням положень ст. 366 – «Службове підроблення» [6].

У справі № 638/9279/16-к директор ЖКГ зловживав повноваженнями, пообіцявши забезпечити перемогу конкретного учасника, укласти договір та прийняти будівельні роботи, у тому числі завідомо неправдиву інформацію. Крім того, було підписано доручення про перерахування бюджетних коштів та подано до Державної казначейської служби [7].

У даній справі директора також визнали винним за ст. 191 КК та ст. 367 – «Службова недбалість» [5].

У справі № 523/6680/20 керівника держмайна визнано винним у вчиненні правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 367 КК. Він дозволив оплачувати пальне, придбане за бюджетні кошти, за цінами, які значно перевищують початкову договірну та ринкову ціну. важливо! При цьому постачальник надав недостатній сертифікат ТПП, в якому йдеться про ціну на пальне на окремих АЗС, а не ринкову ціну в Україні [8].

Відповідно до приписів ч., ст. 221, 234¹, 1–2 ст. 164¹⁴ КУпАП застосовувати штрафні санкції мають право органи Державної аудиторської служби. При цьому ухвалу органу Державної аудиторської служби можна оскаржити до загального місцевого суду. Також органи Державної аудиторської служби мають право виявити порушення, за які передбачають штрафи згідно з ч. 3–6 ст. 164¹⁴ КУпАП. Накладати такі

штрафи (рішення про притягнення винного до відповідальності) можуть лише місцеві загальні суди. Такі рішення можуть бути оскаржені лише до апеляційного суду відповідної області (м. Київ) [4].

До кримінальної відповідальності особу може бути притягнутий тільки суд. Водночас, якщо особа подає апеляційну скаргу, вона вважається невинною до розгляду справи апеляційним судом. Залежно від тяжкості правопорушення суд може обмежити розмір штрафу або обмеження/тюремне ув'язнення на певний період часу [9, с. 242].

Власне, ми часто спостерігаємо: суд визнає особу винною, але звільняє її через те, що минув строк давності (ст. 49 КК) або звільняється від відбування покарання з умовним покаранням (ст. 49 КК, стаття 75 Кримінального кодексу). Тому посадові особи замовника повинні звернути увагу на всі документи, що надаються до тендерної пропозиції, особливо ті, що стосуються укладання додаткових договорів.

Отже, перш ніж замовник вирішить придбати певні товари/послуги, його посадові особи повинні нести відповідальність за визначення предмета закупівлі, дотримуючись процедур та враховуючи інструкції контролюючих органів. Пам'ятайте, що кожна особа за наявності належних доказів має можливість довести в суді, що не вчинив правопорушення, зокрема злочини.

Список використаних джерел:

1. Про публічні закупівлі : Закон України від 25 грудня 2015 року № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 29.03.2022).
2. Іванов О.В. Щодо подолання корупції у сфері державних закупівель в Україні. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1486>
3. Череватий О.С. Тендери як один з елементів маркетингових комунікацій підприємства. *Управління розвитком*. 2012. № 3. С. 57–59.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 29.03.2022).
5. Кримінальний кодекс України 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 31.03.2022).
6. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 23 лютого 2021 року у справі № 752/2508/20. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/95127290> (дата звернення: 31.03.2022).

7. Ухвала Держинського районного суду міста Харкова від 03 лютого 2021 року у справі № 638/9279/16-к. URL: <https://vkursi.pro/vsudi/decision/95250388> (дата звернення: 31.03.2022).

8. Ухвала Суворовського районного суду м. Одеси від 19 лютого 2020 р у справі № 523/1735/20. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87816186> (дата звернення: 31.03.2022).

9. Науменко С.М. Система тендерних закупівель: теоретико-методологічні підходи до дефініції і класифікації. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2014. Вип. 1(10). Т. 2. С. 242–247.

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Бояринова І.О.

*кандидат економічних наук, доцент, докторант,
Національна наукова сільськогосподарська бібліотека
Національної академії аграрних наук України*

ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ У ВИВЧЕННІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ЕКОНОМІЇ ЯК НАУКИ В НАУКОВОМУ ДОРОБКУ О.П. ЛЮДОГОВСЬКОГО

У другій половині XIX ст. після проведення відповідних трансформаційних реформ в аграрній сфері, набуло значної актуальності застосування певного інноваційно-економічного впливу на розвиток сільського господарства задля подолання кризової ситуації занепаду та відставання даної галузі. Вже на той час, власники господарств та дослідники розуміли, що процес ефективного ведення та організації сільськогосподарського виробництва повинен бути наукоємним та комплексним у вивченні та застосуванні з суспільними науками. Тому особливої уваги наділяли дослідженню зокрема агрономії та сільськогосподарської економії, з метою отримання можливого доходу від господарства. Ціллю останньої як новітньої на той час науки, було збільшення рентабельності ведення сільського господарства шляхом поширення відповідних теоретико-методичних та науково-практичних (економічних, фінансових, статистичних, правових) знань та прийомів серед суб'єктів її вивчення. Відповідно, розгляд даного питання залишається актуальним і до нині.

Основою становлення сільськогосподарської економії як новітньої науки було запровадження вищої економічної освіти у сфері сільського господарства в період кінця XIX ст. Одним із фундаторів даного процесу був вітчизняний вчений аграрник-економіст О.П. Людоговський, завідувач кафедри сільськогосподарської економії Петровської академії (1870–1876 рр.). Його науковий пошук в період кінця XIX – першої половини XX ст. в галузі сільськогосподарської економії став одним із вагомих серед комплексних досліджень української історико-економічної науки та відповідно має інноваційний характер результатів та надбань.

О.П. Людоговський вважається засновником сільськогосподарської економії як науки, засновану на фундаментальних працях А. Тесра. Німецький вчений розглядав ефективність ведення сільського господарства через симбіоз з технічним забезпеченням, природничими науками та економікою. Наукова праця «Про англійське сільське господарство» (1782 р.) відображала його твердження, які слугували підґрунтям формування агроекономічних наукових ідей О.П. Людоговського [8, с. 1].

О.П. Людоговський був вченим-практиком із закордонним досвідом, здатний закласти теоретичні засади ведення сільського господарства студентам при вивченні предмету та на власному прикладі надавати необхідні практичні навички при цьому [4, с. 101]. Доказ даному тезису слугував розроблений у вересні 1870 р. перший повний чіткий курс академічної дисципліни з сільськогосподарської економії. Його розробці слугувало двомісячне літнє відрядження вченого до кращих місцевих маєтків, з метою покращення власного набутого рівня практичного досвіду ведення сільського господарства.

Одним із інноваційних аспектів у вивченні сільськогосподарської економії як науки було започаткування даним аграрієм-економістом з 1872 р. в Петровській академії практичної підготовки серед студентів, як обов'язкової умови формування необхідних знань та вмінь. Відповідно, О.П. Людоговським вперше було конкретизовано трактування сільськогосподарської економії як навчальної дисципліни саме на теоретичних і практичних засадах її вивчення (див. рис. 1).

В процесі дослідження сільськогосподарської економії як науки, О.П. Людоговським створено ряд важливих праць. Особливого значення набувають саме «Закон повернення Лібіха і раціональний метод визначення розмірів добрив» (1871 р.), [6] «До вчення про системи землеробства» (1872 р.) [7], «Настільну книгу для російських сільських господарів» (1874 р.), [3, с. 38] «Основи сільськогосподарської економії та сільськогосподарського рахівництва. Досвід керівництва для практичних господарів, землеробських і реальних училищ і допомога при заняттях студентів вищих навчальних закладів» (1875 р.) [5] та ін.

А.В. Чаянов надав найвищу оцінку фундаментальній праці вченого «Основи сільськогосподарської економії та сільськогосподарського рахівництва. Досвід керівництва для практичних господарів, землеробських і реальних училищ і допомога при заняттях студентів вищих навчальних закладів» (1875 р.), ознаменувавши її основним

російськомовним виданням для вивчення як економії землеробства, так і організації ведення господарства [9, с. 174].

Рис. 1. Сільськогосподарська економія як навчальна дисципліна за О.П. Людовським О.П.

Джерело: сформовано автором за даними [1, с. 236; 5, с. 7]

Стверджуємо, що наукові доробки О.П. Людоговського у галузі сільськогосподарської економії стали певним переходом на якісно новий рівень становлення даної науки на теоретико-методичному та науково-практичних рівнях, за рахунок того, що було:

- сформовано суть економічно обґрунтованого оптимуму затрат;
- доведено важливість максимізації не валового доходу, а чистого доходу від ведення господарства;
- запропоновано формулу формування валового доходу, в якій було введено ренту (плату за землю), плату за працю, капітал, інтелектуальні людські здібності («інтелігенція підприємця»);
- надано визначення понять інтенсивного і екстенсивного ведення сільського господарства;
- сформовано «Закон рентабельності» на основі проведених агрономічних досліджень із застосування мінеральних добрив для збільшення врожаю;
- охарактеризовані аспекти наявної конкуренції як необхідної умови у веденні ефективного господарства;

– сформовано теорію систем сільського господарства як наслідок розвитку двох факторів природно-історично та економічного (перехід від одної системи до іншої відбувається перш за все за рахунок зміни вартісного відношення факторів виробництва).

Отже, науково-педагогічна діяльність вченого аграрного економіста О.П. Людоговського дозволила популяризувати визначені інноваційні аспекти щодо виокремлених структурних елементів сільськогосподарської економії, за рахунок застосування яких і була досягнута можливість оптимізації витрат виробництва і відповідно отримання економічного ефекту (чистого прибутку) від діяльності сільськогосподарського виробництва на постійній основі. Результати досліджень вченого слугували основою для подальших наукових пошуків в даній галузі, і беззаперечно були і залишаються фундаментальними щодо узагальнення вітчизняного наукового досвіду та досвіду Західної Європи в сфері агроекономічної науки та веденні господарства в даній галузі.

Список використаних джерел:

1. Баутин В.М., Казарезов В.В. Петровская (Тимирязевская) академия: становление (1873–1894). – Т. II. – Часть 1. – М.: ФГНУ «Росинформагротех», 2006. – С. 420.
2. Гаркаво В.К. З історії розвитку «Сільськогосподарської економії» в системі економічних наук // Історія народного господарства та економічної думки України. Зб. наук. праць. – Випуск 37–38. – Київ, 2005. – 368 с. – (Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»). – С. 305.
3. Известия Петровской Земледельческой и Лесной Академии. – М., 1881. – Вып. 1. Ст. 52, 133.
4. Кузнецов И.А. Очерки истории сельскохозяйственной экономики в России: XIX – начало XX века / И.А. Кузнецов. – М.: Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2018. – С. 390.
5. Людоговский А.П. Основы сельскохозяйственной экономики и сельскохозяйственного счетоводства. Опыт руководства для практических хозяев, земледельческих и реальных училищ и в пособие при занятиях студентов высших учебных заведений / Сост. А. Людоговский. – С.-Петербург, 1875. – С. 488.
6. Людоговский А.П. Закон возврата Либиха и рациональный метод определения размеров удобрения // Русское сельское хозяйство. – 1871. – № 5. – С. 3–35.
7. Людоговский А.П. К учению о системах земледелия // Сельское хозяйство и лесоводство. 1872. Сентябрь-ноябрь. – С. 1–31, 33–55, 57–85.

8. Флагман агроэкономического образования: монография / Под науч. ред. А.М. Гатаулина. – М.: ФГБОУ ВПО РГАУ-МСХА им. К. А. Тимирязева, 2013. – С. 180.

9. Чаянов А.В. Основный линии развития сельскохозяйственной мысли за два века // Крцимовский Р. Развитие основных пинципов науки о сельском хозяйстве в Западной Европе. – М., 1927. – С. 231.

Захарченко С.М.

молодий науковий співробітник,

Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»

ОБРЯДОВИЙ ФОЛЬКЛОР РІЗДВЯНИХ ДІЙСТВ НА ПЕРЕЯСЛАВЩИНІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПОЛЬОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ)

Впродовж XX – початку XXI ст. на Переяславщині суттєвих змін зазнали зміст і структура різдвяних свят, прослідковуються значні втрати у фольклорній базі ритуалу, і, нажаль, бачимо фактично повну втрату манери виконання обрядових співів. Отож, на сьогодні украї необхідними є фіксація, вивчення традицій різдвяного циклу українців Переяславщини з метою їх збереження та подальшого відтворення.

Проблема вивчення фольклорної складової різдвяної обрядовості сіл Переяславщини є малодослідженою у вітчизняній науці. Наукові праці та етнографічні розвідки, що певним чином стосувалися означеної тематики по даному регіону мають, як правило, вибірковий та фрагментарний характер.

Важливим джерелом для глибшого розуміння календарної обрядовості українців Переяславщини є праці корифеїв української етнографії: П. Чубинського [7], М. Максимовича [3], Ф. Вовка [1]. Особливо помітною є робота М. Максимовича «Дні та місяці українського селянина», в якій автор широко й мальовничо зображає різдвяні звичаї та фольклор Наддніпрянщини, частиною якої є Переяславщина. Ґрунтовною етнографічною розвідкою, що розкриває процеси трансформації новорічних обрядів в умовах індустріального суспільства в Україні є

монографія О. Курочкина «Новорічні свята українців: традиції і сучасність» [2].

Фундаментом даного дослідження є значна питома вага усних джерел: інтерв'ю, спогади, різного роду свідчення, зібрані в ході польових досліджень автора в період 2001–2020 рр. Саме їх аналіз надасть чітке уявлення про пісенно-фольклорну особливість зимової обрядовості Переяславщини та стан збереженості в нових реаліях життя.

Мета статті – дослідити характерні для Переяславщини народно-поетичні особливості різдвяної обрядовості, провести паралель побутування аналогічного фольклорного укладу на тлі загальноукраїнському.

Різдво – один з найзнаменніших празників в календарі українського селянина. Звичаєва структура свята Різдва на Переяславщині в загальному ідентична із загальноукраїнською традицією.

Святкування розпочинали на світанку маленькі хлопчики та дівчатка – ходили «пахолкувати». В християнському трактуванні пахолок – образ маленького Ісуса, а сам термін означав служника при господарі. За віруванням, душі дідів-прадідів, яких цими днями Господь відпускає на землю, вселяються в маленьких хлопчиків, «пахолків». Особливо шанували тих, хто завітав першим – вірили в магію «першого полазника», який приносить до хати щастя. Вважали, чим більше дітей завітає, тим щасливішим буде рік для родини.

Традицію пахолкування було зафіксовано нами у Підварках (мікрорайон м. Переяслава). Нижче приводимо кілька віршованих варіантів, що і нині побутують в означеному поселенні:

Я маленький пахолок,
Родився в вівторок
А в середу рано
Мене в школу здано
А я з школи йду плачу
Світу білого не бачу
На поріг ступаю
Вас із празником поздоровляю!
З Ісусом Христом,
Святим Рождеством! [4]

Побутування звичаю віршування дітками на Різдво на Переяславщині в кінці XIX – на початку XX ст. описав М. Максимович. В його науковому доробку представлено кілька віршованих текстів, зокрема:

Я – маленький хлопчик,
Ізліз на стовпчик,
У дудочку граю,
Христа забавляю.
Христос маленький,
Такий гарненький,
Такий хороший –
Дайте пару грошей!
Ходили з віншуваннями і дівчатка, примовляючи:
Я – маленька дівочка,
Як рожова квіточка,
Свиточка біленька,
Черевички корковенькі,
Будьте з празником здоровенькі! [3, с. 138]

З обіду Різдва починала колядувати молодь. На початку ХХ ст. серед колядників переважали парубочі гурти «із зіздою, зробленою з кольорового паперу й освітлюваною з середини». Ходили колядувальники із ляльковим вертепом, у якому представлялися сцени, пов'язані з Різдом Христовим: поклоніння мудреців, втеча до Єгипту, смерть царя Ірода тощо [3, с. 138–139]. Гурти виконували поетичні похвали-колядки господарям дому – усім разом, або окремо хлопцеві чи дівчині.

З другої половини ХХ ст. переважають колядницькі гурти змішаного типу, тобто хлопці й дівчата віншували односельчан спільно. Жителька с. Комарівка пригадує: «як школу кончила дак у нас хор там був, і ото ходили колядувать». Із собою гурт носив щось на кшталт зірки. За основу їй слугував обруч, зроблений з лози, замісто променів прикріплялися пелюстки, а в центрі зірки малювалось сонце [5]. Найбільші втрати фольклорна база зимових святко зазнала в період 70–80-тих рр. ХХ ст., коли органи влади, проводили активну роботу по переслідуванню та відвертому цькуванню тих, хто ходив колядувати. Зокрема, дітей в школі викликали на лінійці та при всіх принижували, водночас проводячи антирелігійну ідеологічну роботу. Поступово зникає традиція гуртового колядування, зазвичай, діти ходили поодиночки або ж невеликими гуртами, віншуючи лише рідних. В результат обірвалась тягла традиція вивчення, передавання від старшого покоління меншому обрядових співів та віршування, характерних для даної місцевості. На початок 90-тих рр. спостерігаємо сплеск повернення до традицій гуртового колядування. Очолили відродження традиції працівники культурної сфери, музейники.

Ходили колядувати своїми колективами різної вікової категорії, виконуючи традиційні та найбільш поширені на Переяславщині колядки.

На сьогодні звичай колядування хоч і побутує на Переяславщині, але найчастіше спостерігаємо втрату розуміння сакральності обряду в цілому. Лише зрідка можна почути давню форму колядування – спів, переважають віршовані варіанти, знайдені батьками в мережі «інтернет».

Нижче приводимо тексти, як фрагментарно так і повністю, колядницьких пісень та примовок, що були нами зафіксовані у ході польових досліджень на Переяславщині:

Шо на річці тиха вода стояла
Там Пречиста свого сина купала
А скупавши в яселічка ложила
А вложивши ще й сінечком прикрила
Над тім сіном сірі воли стояли
На те дитя божим духом дихали
До схід сонця приходили три царі
Тій дитині приносили три дарі
Шо первий цар миром-миром мирував
А другий цар Ісусом Христом називав
Шо другий цар Сусом Христом називав
А третій цар квіточкою дарував
Тож не квіточка то святее Рожество
Всьому миру хрещеному радосно.
Оце кінець, а тепер же ж кажуть: «Добрий вечір!» [5]

Христос народився, а цар Ірод зажурився.
Став-приказав дітей вигубляти,
Від двох років до чотирьох.
Ірод дітей вигубляє,
А мати Божа ридась,
Як же мені не ридати,
Як я печальная мати
Мушу по чаду ридати... [6].

В цілому необхідно зазначити, що у традиціях різдвяних свят досліджуваного району протягом ХХ ст. прослідковується спрощення, трансформація та переосмислення обрядодійств. Це пояснюється в першу чергу змінами соціально-політичного, побутового характеру, в результаті чого на сьогодні маємо втрату розуміння символіки і фактичного

зникнення магічного підґрунтя циклу обрядів. Ці обставини спонукають до ретельного вивчення зимових звичаїв та обрядів означеної території з метою подальшого з'ясування місцевих особливостей, залишків фольклорної бази, відповідних компонентів звичаєвості та ареалів їх локалізації.

Список використаних джерел:

1. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології / Х. Вовк. – Київ: Мистецтво, 1995. – 335 с., [8] арк. фото : іл.
2. Курочкін О. Новорічні свята українців: традиції і сучасність. – К.: Наукова думка. – 1978. – 193 с.
3. Максимович М. Дні та місяці українського селянина / пер. з рос. – К., Обереги, 2002. – 189 с.
4. Матеріали польових досліджень Зубер С.М. Записано 28.03.2003 р. в м. Переяслав-Хмельницький (м-н Підварки) від Болтунової Параски Прокопівни, 1908 р. н.
5. МПДА. Записано 13.02.2014 р. м. Переяслав-Хмельницький від Ляльки К.М., 1938 р. н., уродженки с. Комарівка Переяслав-Хм. р-ну Київської обл.
6. МПДА. Записано 16.02.2016 р. в м. Переяслав-Хмельницький від Пономаренко Ольги Якимівни, 1902 р. н., уродженки с. Андруші Переяслав-Хм. р-ну Київської обл.
7. Чубинський П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в западно-русский край, снаряженный императорским русским географическим обществом. Юго-западный отдел. Материалы и исследования, собранные д. чл. П.П. Чубинским. – Т. 3. Народный дневник, изданный под наблюдением действ.-чл. Н.И. Костомарова. – С.-Петербург, 1872.

Ковальчук В.В.

аспірантка,

Київський університет імені Бориса Грінченка

МОЖЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ЖІНОК В ТРЕТЬОМУ РЕЙХУ

Час приходу до влади у Німеччині націонал-соціалістів на чолі з А. Гітлером припав з часом світової економічної кризи. Тому боротьба з безробіттям, як одним із наслідків цієї кризи був одним з ключових напрямів політики нацистів на перших порах перебування при владі. В контексті забезпечення чоловіків робочими місцями, було розпочато практику усунення жінок з тих професій, які вважалися чоловічими. Аргументувалося це тим, що чоловік є головним фінансовим утримувачем сім'ї, а жінка в свою чергу мала залишатися вдома та дбати про родину. Слід розуміти, що такі заходи мали декілька цілей: збільшити кількість расово чистих німців, при цьому використавши жінок як дієву частину механізму щодо побудови нової держави. Адже нацисти відводили важливе місце проблемі зменшення народжуваності в своїй майбутній політиці. До її реалізації вони і приступили починаючи з 1933 року.

Одним з головних шляхів усунення жінок від роботи стала пропаганда. Діяльність Міністерства народної освіти і пропаганди на чолі з Й. Геббельсом була спрямована на те, щоб сформувати у жінок уявлення про свою роль як дружини і матері. Ідеологи нацизму надихали жінок полишити роботу та стати домогосподарками. Ці заходи чудово вписалися в концепцію природних ролей чоловіка і жінки, коли чоловікам відводилася публічна сфера, а жінкам приватна. При цьому життя жінки зводилося до славновісного правила трьох К – діти, кухня, церква.

Було прийнято ряд законів, які заохочували расово чистих жінок і чоловіків до шлюбу, і при цьому передбачали пільги для новоствореної сім'ї, якщо жінка полишить роботу. Зокрема, це Закон про здоров'я шлюбу, Нюрнберзькі расові закони від 15 вересня 1935 р. та Закон про скорочення безробіття 1933 р.

З 1933 року жінок було усунуто з таких професій як лікарі та держслужбовці. Не могла жінка бути і солдатом чи займатися журналістикою. А починаючи з 1936 року жінка не могла претендувати на посаду судді чи адвоката. Як зазначає Дж. Мок, єдиною законною роллю для

жінки було бути матір'ю або однією з її похідних у «соціальному материнстві» – соціальним працівником чи медсестрою тощо [3, с. 9].

Слід зазначити, що у 1935 році було прийнято Закон Рейху про службу праці, який передбачав, що у випадку війни жінки мали бути залучені до виконання завдань цивільної адміністрації, які проте були легші ніж чоловічі [2, с. 8]. Однак в контексті діяльності Імперської служби праці молоді незаміжні жінки мали пройти обов'язкову трудову повинність. Переважно жінки займалися сільським господарством або допомагали багатодітним родинам з веденням домашнього господарства.

Зазнала змін система освіти і виховання. Відповідно шкільна освіта готувала дівчат лише до майбутнього шлюбу та материнства, а не роботи. Переважно дівчата мали засвоїти основи ведення домашнього господарства, зокрема навички шиття та готування. В цілому, головними цілями нацистського виховання було сформувати в учнів послух та бути досить гнучкими, щоб підлаштовуватися під пропаговані нацистським урядом заходи.

Взагалі ставилася під сумнів важливість високого інтелектуального розвитку для жінки. Жінка-інтелектуалка не вписувалася в нацистську концепцію ідеального національного співтовариства. Тому згодом в 1937 році було заборонено спеціальні школи для дівчат, які готували їх до вступу в університет. Також було створено інші перепони на шляху дівчат до отримання вищої освіти. І як результат, кількість жінок в університетах скоротилася з 18, 375 у 1932 р. до 6, 080 у 1939 р., а починаючи із 1933 р. націонал-соціалісти обмежили кількість студентів на рік у межах 15, 000, з яких лише 10 відсотків могли бути жінки [1, с. 67].

Варіантом для жінки реалізувати себе залишалася можливість приєднатися до новостворених націонал-соціалістичних організацій. Ці організації мали на меті допомогти жінкам у засвоєнні пропаганди та разом з тим створити для жінок почуття спільності, щоб вони не відчували себе ізольованими лише домом. Жінки повинні були навчитися вмінню куховарити та прибирати, покращити розуміння демографічної та расової політики режиму, а також будучи рупорами цієї пропаганди, передати ці погляди та стандарти своїм дітям [1, с. 68]. Кількість жінок, які приймали участь в діяльності цих організацій була стабільною протягом всього часу їх існування (2 млн). І як зазначає Дж. Стефенсон, це пояснюється обережним ставленням німкенів до самого нацистського режиму.

Однак з початком війни у 1939 році постала потреба в поверненні жінок до роботи. Оскільки через активну участь чоловіків у війні почала

відчуватися нестача робочих рук. Так, наприклад, з 1939 року жінок почали залучати до праці касирами на залізниці, щоб система продовжувала ефективно працювати. Також через засоби пропаганди жінкам пропонувалося йти працювати на фабрики і ферми. З часу активних фаз війни жінкам пропонували працювати медсестрами. Однак, Е. Клуett слушно зазначає, що практика відлучення жінок від роботи та вищої освіти в попередні роки не минула безслідно. Цей досвід відкинув жінок від ідеї кар'єри. Залишалися лише поодинокі випадки протилежного. Жінки вже звикли до пропагованого нацистами способу життя та не бачили причин змінювати його навіть під час війни [1, с. 72–73]. Тим паче, що нацисти не передбачали політики рівної оплати праці чи зрівняння у можливостях праці з чоловіками.

Таким чином, пропагована нацистами роль жінки як матері чи працівниці існувала доти, доки існувала економічна необхідність таких дій. Тож і можливості жінок для професійної реалізації могли існувати лише в контексті нацистської ідеології і в межах тих професій, які націонал-соціалізм залишав за жінками.

Список використаних джерел:

1. Cluett A. Women and the Nazi Regime // Murdoch University, 2018. – 88 p.
2. Crelling M. E. «Kinder, Küche, und Kirche»: Women's Work in the Third Reich // University of Washington Tacoma, 2018. – 27 p.
3. Moch J. Women in Nazi Propaganda // Western Oregon University, 2011. – 32.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Гринчук О.В.

студент,

Науковий керівник: Хоменко Н.М.

кандидат філологічних наук, асистент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МОВЧАННЯ ЯК ФОРМА РИТУАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ В РОДИННІЙ ОБРЯДОВOSTІ

Мовчання – ознака, що маркує обряди та ритуальні явища, семантика яких визначається небезпечною відкритістю кордону між життям та смертю, зв'язком із світом пращурів і нечистою силою.

Під час похорону, коли небіжчика везуть на цвинтар, потрібно мовчати, оскільки в цей момент «дорога відкрита на той світ» і не існує звичайного кордону між «тим» і «цим» світом, а значить необхідно від нього відокремитися, відгородитися мовчанням. Сюди ж відноситься заборона плакати, голосити за померлим – часто небіжчика можна було оплакувати тільки до моменту поховання, після повернення з кладовища голосити вже не належало.

Життя та поведінку найближчої рідні покійника після поховання супроводжували певні приписи. Аналіз матеріалу показує, що їхня поведінка наближена до лімінальної: обмежено рухову, звукову та вербальну активність (заборонено танцювати, співати, галасувати, кричати, підтримувати попід руки під час поховальної процесії), встановлено особливий одяговий код (зменшення комплектації та колористики одягу, закривання обличчя). «Де був вмерлець у році, то ни здаєсь (не личить) ані колядувати, ані шандрувати (щедрувати)» [7, с. 336], «не співати» [10, с. 171]. Деколи дотримуватися цих приписів треба упродовж року [6, с. 336]. Ритуальні теми часто формально виражаються одна через іншу. Наприклад, уникання роботи, невиконання щоденних господарських справ у поховальному й післяпоховальному локусі на тривалий час призводило до зникнення ознак життєдіяльності. Локус, де немає цих звукових маркерів буденності, ознак життєдіяльності, оцінюють як потойбічний, нелюдський. Це вдало ілюструють типові

тексти замовлянь: «Уроки, урочища! Я вас ізсилаю, де дівка косою не має, парубок топором не рубає, де птиця не літає, людський глас не заходить» [9, с. 386]; або «Ідіть собі на очерета, на болота, на дикі степа, де півень не співа, де козак коні не сідла, де сонце не сходе, де людський глас не заходе» [10, с. 33].

Серед галичан відомий ігровий сюжет вгадування імені виконавця дії. У жартях з трупом сам покійний, якого лоскочуть і хапають за ноги, повинен «вгадати» ім'я того, хто торкається до нього. В інших видах ігор це робить ведучий, який, мабуть, заміщає покійного. Це частковий вияв загальної тенденції похоронного обряду зробити анонімними своїх учасників, самого покійного, ритуальні дії і речі. Як відомо, табується не тільки ім'я померлого, а й терміни спорідненості, що позначають його ставлення до живих – виконавців плачів. У цьому приховуванні імен можна побачити зв'язок з повір'ям про те, що смерть під час похорону ходить під вікнами і гукає живих, при цьому той, хто відгукнувся на своє ім'я, помре [3, с. 355]. Тож, обрядова поведінка учасників пильнування є способом зміцнення межі життя/смерть шляхом протиставлення, відмежування, уникнення контактів і аналогій. Вона є символічною антитезою смерті, спрямованою на забезпечення продовження життя.

Приховування вагітності й терміну пологів, замовчування початку пологів (тоді жінка усамітнювалася «в захастя, стайню, або де інде, шоби нікто із домашніх не видів» [10, с. 16]) призводило до того, що цієї теми теж не існувало на вербальному рівні, це була сфера мовчання, отже – неіснування. Повідомлення про пологи маскують, евфемізують навіть тоді, коли виникає пряма необхідність повідомити про них. Чоловік, запрошуючи бабу, говорив натяками. «Настає час народити. Всі члени сім'ї, сусіди і взагалі все, кому це відомо, уникають розмов про цей предмет, щоб зайвими розмовами «Не накликають лиха» на породіллю. Тому і майбутній батько, вирушаючи за повитухою, часто запрошує її до своєї дружини одними натяками: «ходімо до нас на Щось». Взагалі, чим менше осіб знає про наступ пологів, тим вони легше зійдуть» [8, с. 255], баба теж «повинна була обманути своє сімейство, запевняючи, що йде заварювати сояшницю» [10, с. 17]. Регламентація мовної поведінки вагітної полягала також і в забороні кричати, сваритися. Порушення цієї заборони каралося небезпекою фізичних вад (рідше – прикрим характером) майбутньої дитини: «дитина буде калікою» [10, с. 13], «дітина буде зла» [8, с. 255] тощо. Ірина Сєдакова назвала ці перестороги на крик обмеженням активної звукової поведінки [11, с. 106].

Як і більша частина елімінативних кодів, код німоти активізувався вже з моменту сватання: молодий приходив зі сватами: свати говорили, а він мовчав. Дівчині ж мови не дадуть, коли питають її думку, вона відповідала «потихенько на вухо матері» [2, с. 55]. Прикметно, що мовчання дівчини було ознакою її згоди: «Питають дівку, вона мовчить і усміхається, – це безперечний знак згоди» [1, с. 169]. Соромитися й мовчати – одна з форм звичаєвої поведінки дівчини під час залицянь. Молоді не промовляли самі обрядових текстів. На вулиці, під час запросин на весілля, «дівки величають її піснями, та вона вже не співає» [1, с. 171]. Запрошували зазвичай друга або друга, а молоді мовчали [6, с. 122].

Тейлор вказав на значне число диких народів, у яких молодій заміжній жінці забороняється протягом відомого часу говорити зі свекром і свекрухою, називати чоловіка на ім'я [12, с. 389–392]. У осетин молода з родичами чоловіка говорить у півголоса, що називається «уайсадин» [13, с. 12]. Стародавній звичай обов'язкового мовчання молодії зустрічається у слов'ян. У болгар молода протягом шести тижнів говорить тільки за допомогою чоловіка або його сестри. Після шести тижнів свекор і свекруха ведуть її до обори, змушують її сказати собі кілька слів і дарують за терпіння що-небудь з худоби [4, с. 175]. У Сербії молода жінка не називає чоловіка на ім'я, а тільки «він» [13, с. 136]. На півночі Росії наречена зберігала мовчання, не розмовляючи з нареченим, на весіллі до вінчання, мовчала під час шляху до вінця, під час всього вінчання, на зворотному шляху, по приїзді в будинок нареченого. Можна думати, звичай цей виник під впливом тих поглядів на викрадену дружину, які існували при стародавній, найбільш грубій формі розкрадання наречених. Можливо, з мовчанням молодії пов'язували думку про її здатність до дітонародження. Євгеній Кагаров вважає мовчання молодих семантично тотожним відмові від їжі й пояснює це «страхом, щоб під час розмови або разом із їжею всередину тіла не проникли злі духи» [5, с. 167].

Отже, можлива побудова деякої ієрархії, верхній рядок якої займе власне похоронний, а далі – інші перехідні обряди, у першу чергу родинний, який також супроводжується мовчанням, таємницею, які забезпечують благополуччя «переходу». Таємниця і мовчання полегшують як народження, так і смерть. Тут діє одна й та ж модель: при агонії шум, плач є перешкодою для вільного виходу душі з тіла, в родинному обряді – появі дитини у світ. При цьому як дія смерті не зупиняється в момент випускання духу, так і немовля не визнається живою людиною до виконання ряду обрядових дій. Ослаблення

соціальних зв'язків нареченої до остаточного оформлення шлюбу зближує для неї цей перехідний період зі смертю, що проявляється в ізоляції нареченої – в забороні торкатися до неї, дивитися на неї, в її мовчанні, окремому частуванні, нерухомості, відокремленні від зовнішнього світу (закривання обличчя нареченої покривалом). Наречена в цей час повинна «померти» як дівчина, щоб потім «воскреснути» в новій якості.

Список використаних джерел:

1. Аполлосов С. Свадебные обряды малороссиян слободы Воронцовки Павловского уезда. Воронежская беседа на 1861 год. СПб, 1861. С. 167–178.
2. Брижко М. Весіле в містечку Дубовій Уманського повіту в Київщині. Матеріали до української етнології XIX–XX. Л., 1919. С. 51–74.
3. Гнатюк В., Свенціцький І. Похоронні голосіння. Похоронні звичаї й обряди. Харків : Фоліо, 2018. 448 с.
4. Задерацкий П.Е. Болгаре, поселенцы Новороссийского края и Бессарабии. Москвитянин, 1845. Ч. 4. № 12.
5. Кагаров Є. Состав и происхождение свадебной обрядности. Сборник Музея антропологии и этнографии. Ленинград, 1929. С. 152–193.
6. Кузеля З. Бойківське весіле в Лавочні (Стрийського повіта). Матеріали до українсько-руської етнології. Том Х. Л., 1908. С. 121–150.
7. Кузів І. Життя-буття, звичаї і обичаї гірського народу. Зоря. Львів, 1889. № 15–2.
8. Малинка А. Родыны и хрестыны. *Киевская старина*. 1898. № 5. С. 254–286
9. Милорадович В. Народная медицина в Лубенском уезде Полтавской губернии. *Киевская старина*. Березень, 1900. С. 384–395.
10. Милорадович В. Народные обряды и песни Лубенского уезда Полтавской губернии. Записанные в 1885–1895 гг. Сборник Харьковского историко-филологического общества в 10 томах. Том Х. 1897. С. 1–223.
11. Седакова И.А. Крик в поверьях и обрядах, связанных с рождением и развитием ребенка. Мир звучащий и молчащий: семиотика звука и речи в традиционной культуре славян / отв. ред. С. М. Толстая. Москва : Индрик, 1999. С. 105–122.
12. Тэйлор Эд.Б. Доисторический быт человечества и начало цивилизации / Пер. с англ., под ред. проф. Имп. Моск. ун-та Ф. Мильгаузена, Е. Валицкий. Москва : Д.И. Преснов, 1868. 508 с.
13. Шанаев Дж. Свадьба у северных осетин. Сборник сведений о кавказских горцах. Тифлис, 1870. Вып. IV. Отд. III. С. 1–30.
14. Милићевић, М.Б. Живот срба селака. Гласник српског ученог друштва. Кн. 5. 1867. 208 с.

Гринчук О.В.

студент,

Науковий керівник: Хоменко Н.М.

кандидат філологічних наук, асистент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МОВЧАННЯ ЯК ФОРМА РИТУАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПЕРСОНАЖІВ КАЛЕНДАРНИХ ОБРЯДІВ

Межі календарного циклу це і час ритуального стикання двох світів: світу живих і світу мертвих; час, відкритий в «обидві» сторони загальної для цих світів дійсності. Видається зрозумілим, що народна традиція формалізує зустріч нового року як час і простір гри: задовольняючи принципом протидії, гра як дещо інше виражає амбівалентність на рівні єдиної структури, що поєднує «інше» як ціле. У слов'янській традиції початок нового року програється в ритуалах святкового колядування, рядження, сакрального святотатства «покійницьких ігор» та інших форм ігрового компромісу, «допускає» живих у світ мертвих і мертвих у світ живих. Примітно, що компоненти, які структурно визначають в даному випадку обрядову театралізацію (зміна голосу, ходи, носіння масок), сприймаються її учасниками як рівнозначні мовчанню, що втілюють останнє матеріально і дієво. Так, за висновком Л. Івлєвої, що присвятила обрядам рядження глибоку і новаторську роботу, «спроби мотивувати танець як найбільш бажану мову рядження пов'язані, як можна припустити, з необхідністю пояснити те, що з часом перестало бути зрозумілим, ритуальне мовчання і ритуальне скакання» [3, с. 152].

Повна мовчазність рядженого чи його своєрідна «голосова маска», тобто спотворення нормального тембру від верескливих інтонацій до низького грубого голосу, усвідомлювались як акустична поведінка, типова для персонажів потойбічного світу. Переважно мовчазними фігурами у псковських звичаях рядження виступали «покійник», «смерть», «німий», «посланець – з того світу гонець» [2, с. 197]. Цікаво також те, що в деяких варіантах обряду у склад ряджених включалась мовчазна фігура, якій не можна було вимовити ні слова. Так, в селах словацьких Татр хлопці вилили по хатах маску «страшка» – рядженого, закутаного в соломку, якому заборонялось говорити, хлопці ж вимовляли господарям традиційні побажання і збирали дари [6, с. 136].

Із неслов'янського, але близького за характером матеріалу досить виразним є звичай, записаний Ю.В. Поповичем в молдавських селах Одеської області, що називається «Моший». У різдвяну ніч група колядників ходила по хатах, супроводжуючи рядженого в маску «Моша», одягненого в старий тулуп, на поясі у нього дзвіночки, лице закрите маскою, до нього прикріплені довгі вуса і борода з овечої шерсті. «Мош» – повністю мовчазний персонаж. Група, підходячи до вікна, просила у господарів дозволу колядувати від його імені [4, с. 131]. Б. Стельмаховська описала рідкісний варіант обряду масниці, коли хати обходила ціла група мовчазних ряджених, які не співали і нічого не говорили, а лише заходили до хати, щоб отримати продукти [7, с. 106].

За свідченнями Т.А. Агапкіної [1, с. 44], людина, що відправилася в купальську ніч за квіткою папороті, зобов'язана була дотримуватися мовчання; якби вона відгукнулася на оклики нечистої сили, що її переслідувала, то напевно б загинула. Так само повинна була вести себе людина, що зважилася поспостерігати за відьмами в купальську ніч через хомут або осикову борону.

Інший обряд, який описала дослідниця, – болгарські «русалії», які здійснюють обходи на Русальному тижні і беруть на себе функції цілителів. В основі їхньої поведінки лежить розрив соціальних зв'язків і відмова від людських норм. Протягом всього Русального тижня вони живуть разом десь в ізоляції від своїх родичів, і при цьому вони не тільки не розмовляють зі сторонніми, не вітаються і не прощаються із зустрічними, але також і не говорять один з одним за винятком свого ватажка. На час зв'язавши себе з потойбічними силами, «русалії» (так само як і інші ряджені) змушені вести себе відповідно до норм їх поведінки [1, с. 45].

Ритуальні характеристики головної фігури обряду водіння куста – мовчазність і закритість – також свідчать про її зв'язки з «тим світом». При обході хат «Куст» зазвичай поводився пасивно, не брав участі в співі. Як відзначають інформанти, Куст «не співав, тільки він воно ходить мовчком», «Куст мовчав» [5, с. 69]. Куст повністю покритий зеленими гілками: «Куст закритий, нечого не видно», «увесь у зельоному, коб не видно було» [5, с. 69].

Таким чином, наведені приклади свідчать про типологічну близькість обрядового «іншогоголосся» і обрядового мовчання, що рівно виражають, на нашу думку, ігрову конверсивність «зворотної» поведінки ритуальних персонажів (мертві уподібнюються живим, а живі – мертвим). Як навіть

худоба може говорити в святвечір або на Новий рік, так людина при здійсненні деяких магічних дій в «ночі перелому» повинна мовчати. Німота – в фольклорі ознака приналежності до світу мертвих; мовчки, «ставши своїм», людина може принести потрібне їй з того світу.

Список використаних джерел:

1. Агапкина Т.А. Звуковой образ времени и ритуала (на материале весенней обрядности славян.). Мир звучащий и молчащий: семиотика звука и речи в традиционной культуре славян / отв. ред. С.М. Толстая. Москва : Индрик, 1999. С. 17–50.
2. Виноградова Л.Н. Звуковой портрет нечистой силы. Мир звучащий и молчащий: семиотика звука и речи в традиционной культуре славян / отв. ред. С.М. Толстая. Москва : Индрик, 1999. С. 179–199.
3. Ивлева Л.М. Ряженье в русской традиционной культуре. Петербург : Российский институт истории искусств, 1994. 232 с.
4. Попович Ю.А. Молдавские новогодние праздники: XIX – нач. XX вв. Кишенев : Штиинца, 1974. 181 с.
5. Шарая О. Западнопопелеский обряд Куст: социокультурные особенности и символика. Гістарычная Брама. 2008. № 1(23).
6. Olejnik J. Lud pod Tatrami. Martin : Osveta. 1978, 229 s.
7. Stelmachowska B. Rok obrzędowy na Pomorzu. Toruń: Instytut Bałtycki, 1933. 280 s.

Гринчук О.В.

студент,

Науковий керівник: Хоменко Н.М.

кандидат філологічних наук, асистент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МОВЧАННЯ ЯК ФОРМА РИТУАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ В ОКАЗІОНАЛЬНИХ ОБРЯДАХ

Якщо уявити собі стосунки між відправником оберега і носієм небезпеки як своєрідний діалог, де оберіг є відповіддю на виниклу небезпеку, мовчання, на перший погляд, може здатися винятком з цього правила. Насправді мовчання можна вважати не відсутністю вербальної поведінки, а різновидом такої поведінки, такою ж «правильною» відповіддю на небезпеку, як і замовляння, примовка або будь-який інший

вид оберега. З іншого боку, якщо вважати оберегом ухилення від контакту з небезпекою, мовчання можна розглядати як один із способів такого ухилення; це своєрідна «незустріч» на вербальному рівні. Оскільки, за народними поглядами, голос так само матеріальний, як погляд і слово, він руйнує невидимий кордон між людським і потойбічним світом, при цьому межа може бути зруйнована тільки в тому випадку, якщо людина відгукнеться на провокуючий її «потойбічний» голос.

Мовчання служить також оберегом в ті моменти, коли існує небезпека, що разом з відгуком можна віддати і добробут. Його дотримуються при доїнні корови, посіві, посадці овочів, в день отелення худоби тощо: «Як корову доять, то гомонить не можна, кажут: треба мовчки. Соняшник і гарбузи як содють, не можна гомонить, а то вараб'ї питимуть»; «Як ворожиш – мавчи, як молоко нясеш – мавчи, бо око усяке буваєць» [3, с. 59]. У Пінському Поліссі ритуального мовчання дотримуються також, коли метають стіг або укладають зерно, ймовірно, щоб його не погризли миші. Так, у Карпатах під час доїння овець чабан не сміє ні з ким говорити, щоб у тварин не пропало молоко. В цей же час, після заходу сонця і протягом всієї ночі не можна подавати сигнал трембітою, інакше збереться «всяка нечисть», дикі звірі нападуть на стадо [2, с. 269]. У деяких слов'янських регіонах (наприклад, на Російській Півночі, у сербів Боснії) пастуху заборонялося грати на ріжку або трубі до Юр'єва дня. Перший вигін худоби в Підгаллі (Польща) відбувається в повній тиші, щоб не будити «зло» [5, с. 84].

Відомим є використання мовчання в традиціях магічного лікування (при кровотечах, переломах, шлункових розладах, сухотах, епілепсії). Варто зауважити, що в цих, як і в інших випадках, виступаючи в складі складноорганізованих лікувальних стратегій, мовчання постає необхідною умовою реалізованого такими стратегіями «переходу»: часто це дійсний перехід (переклад) хворого через перехрестя, поріг і тому подібні локуси. У випадку ж із дитячим криком мовчання створює атмосферу подібності і сприяє позбавленню від крику. Сюди ж можна згадати використання в лікувальній магії так званої «німої» води, тобто води, взятої з джерела і принесеної додому при повному мовчанні, при порушенні цієї умови вода втрачала свої лікувальні властивості.

Мовчання при ворожінні і замовлянні, коли здійснюється контакт з потойбічними силами, різноманітне: окрім того, що знімали натільний хрест, розв'язували вузли, розплітали коси, йшли босоніж, виходили на перехрестя, йшли мовчки, до місця ворожіння йшли потайки, щоб ніхто

не бачив; час ворожіння – тихий: вечір, ніч, ранок до співу півнів. У замовляннях місця, куди відганялась хвороба або безсоння, – це звичайні локуси смерті, які характеризуються мовчанням, тишею: там півень не співає, пєс не гавкає, тощо. Прикладом цього є звичай, який побутував в українців Молдови (с. Баронча Дрокіївського р-ну). Так, з метою наснити судженого, який «йде тою кладкою чи бере тебе та тою кладкою веде», дівчина мовчки клала «через річку на воду» очерет [6, с. 995]. На Волині були зафіксовані варіанти посівання коноплей у клуні, при чому насіння ці слід було з дня св. Катерини до св. Андрія носити в вузлику за пазухою, а напередодні дня св. Андрія після вечері дівчина бігла до клуні, там «сіяла» в мовчанні, і потім до самого сну не можна було пропустити жодного слова, тоді вночі присниться наречений [1, с. 28]. У відомому для східнороманського населення Буковини ворожінні з беладаною, дівчатам по дорозі до лісу заборонялося з кимось розмовляти, обряд проводився потайки, бо якщо хтось знайде місце, де дівчата викопали беладону, то може використати це їм на шкоду [7, с. 192]. У Бабині, що на Кельменеччині, ритуал тривав у декілька етапів: дівчина після освячення паски поверталася додому мовчки, ні з ким не розмовляючи. Вдома їй потрібно було з'їсти скибочку від своєї та упродовж наступних трьох днів ще одинадцять шматочків від інших освячених пасок. Вірили, якщо це вдасться – наступного року обов'язково вийде заміж [4, с. 202].

Отже, така форма ритуальної поведінки, як мовчання в уявленнях народу, співвідносилася зі смертю та сферою потойбічного. Заборона говорити актуалізувалася переважно у ті моменти, коли людині необхідно було вступити у контакт з «іншим» світом і нечистою силою, крім того, мовчання розцінювалося і як форма універсального оберегу, особливо у ситуаціях контакту з «іншим» світом. Ще частіше мовчання дотримувались після завершення езотеричного обряду чи ворожіння. У цьому разі воно зміцнювало успіх ритуалу, а розкриття рота, натомість позбавляло його ефективності.

Список використаних джерел:

1. Виноградова Л.Н. Девичьи гадания о замужестве в цикле славянской календарной обрядности (западно-восточнославянские параллели). Славянский и балканский фольклор. Обряд. Текст. Москва : Наука, 1981. С. 13–43.
2. Дзендзелевский. Запреты в практике карпатских овцеводов. Славянский и балканский фольклор. Москва : «Наука», 1984. С. 256–277.

3. Левкиевская Е.Е. Голос и звук в славянской апотропеической магии. Мир звучащий и молчащий: семиотика звука и речи в традиционной культуре славян / отв. ред. С.М. Толстая. Москва : Индрик, 1999. С. 51–72.

4. Мойсей А.А. Магія і мантика у народному календарі східнороманського населення Буковини. Чернівці : Друк Арт, 2008. С. 320.

5. Плотникова А.А. Магия звука в славянской скотоводческой обрядности. Мир звучащий и молчащий: семиотика звука и речи в традиционной культуре славян / отв. ред. С.М. Толстая. Москва : Индрик, 1999. С. 73–84.

6. Серебрякова О. «Водна» символіка мантичного звичаю «ставити місток». *Народознавчі зошити*. 2013. № 6. С. 994–998.

7. Marian S. Fl. Sărbătorile la români. București : Saeculum I.O., 2011. Vol. 3. 244 p.

МЕДИЧНІ НАУКИ

Барченко Т.В.

студент,

Науковий керівник: Добрянський Д.В.

кандидат медичних наук, доцент,

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

РОЛЬ СТАТИНІВ У ПРОФІЛАКТИЦІ ІШЕМІЧНОЇ ХВОРОБИ СЕРЦЯ

Актуальність. Практично все доросле населення Землі має атеросклероз, найнебезпечнішим проявом якого є ішемічна хвороба серця (ІХС). За статистичними даними різних країн її клінічні форми діагностують у 15–20% дорослого населення і на сьогодні ІХС є основною причиною смертності у світі [1].

Згідно з даними ранжування за 2019 р., складеного на основі кількості смертей населення в Україні, найчастішими причинами є серцево-судинні захворювання (64,3 %) [4].

Враховуючи наведені дані, можна стверджувати, що питання первинної профілактики ІХС є надзвичайно актуальним.

Мета. Провести аналіз, щодо ефективності застосування статинів для первинної профілактики ІХС-дослідження.

Матеріали і методи дослідження. Матеріалами є результати мета-аналізу, який включає 8 рандомізованих контрольованих досліджень, у яких приймали участь 19 052 і 30 194 чоловіки, середня тривалість спостереження 3,9 року), які оцінювали серцево-судинні результати, пов'язані з терапією статинами [2; 3].

Результати. Статини не мають сприятливого впливу на загальну смертність як чоловіків, так і жінок у первинній профілактиці протягом періоду від 2,8 до 5,3 років (чоловіки: 95% довірчий інтервал (ДІ) 0,83–1,04; порівняння $p = 0,22$; жінки: 0,96; ДІ 0,81–1,13; $p = 0,61$).

Однак терапія статинами зменшувала ризик розвитку ішемічної хвороби серця (ІХС) у чоловіків (0,59; ДІ 0,48–0,74; $p = 0,0001$), а у жінок це зниження ризику було слабо значущим (0,89 ДІ 0,79–1,00; $p = 0,05$).

Статини можуть ефективно зменшити частоту виникнення стенокардії (RR=0,70, 95% ДІ: 0,58~0,85, I² =0%), нефатального інфаркту міокарда (IM) (RR=0,60, 95% ДІ: 0,51~0,69, I² =14%), фатального IM (RR=0,49, 95% ДІ: 0,24~0,98, I² =0%), будь-яких коронарних подій (RR =0,73, 95% ДІ: 0,68~0,78, I²=0).

Висновки. Статини не залежно від статі не знижували ризик загальної смертності у популяції. При цьому статини ефективно знижують ризик розвитку небажаних серцево-судинних подій. Застосування статинів знижує ризик розвитку ІХС переважно у чоловіків без наявних серцево-судинних захворювань.

Список використаних джерел:

1. Primary and Secondary Prevention of Coronary Artery Disease. Author: Tamam N Mohamad, MD, FACC, FSCAI, RVPI Clinical Associate Professor of Medicine (Cardiology), Wayne State University School of Medicine. URL: <https://emedicine.medscape.com/article/164214-overview#a1>
2. Impact of gender in primary prevention of coronary heart disease with statin therapy: A meta-analysis. Mario Petretta, Pierluigi Costanzo, Pasquale Perrone-Filardi, Massimo Chiariello. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijcard.2008.08.001>
3. Statins for the Primary Prevention of Coronary Heart Disease. BioMed Research International 2019(7):1–15. DOI:10.1155/2019/4870350
4. URL: <https://phc.org.ua/news/sercevo-sudinni-zakhvoryuvannya-golovna-prichina-smerti-ukrainciv-visnovki-z-doslidzhennya>

Коломоєць А.В.

кандидат медичних наук,

Директор ТОВ «МЕДСЕРВІСТРУП»

АНАЛІЗ СКЛАДОВИХ ЛОГІСТИКИ УПРАВЛІННЯ КНП «РУБІЖАНСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА МІСЬКА ЛІКАРНЯ» РУБІЖАНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Проведемо аналіз фінансового стану та ефективності кадрового забезпечення організації на прикладі КНП «Рубіжанська центральна міська лікарня» Рубіжанської міської ради Луганської області на основі даних фінансової звітності підприємства. Рубіжанська ЦМЛ надає медичну допомогу не тільки громадянам м. Рубіжне, але і мешканцям Кременського та Сватівського районів. До складу центральної міської лікарні входять 12 стаціонарних відділень по 17 лікувальним профілям із загальним ліжковим фондом 325 ліжок і 3 амбулаторно-поліклінічні підрозділи з сумарною плановою потужністю 710 відвідувань в зміну [1].

Дані щодо ефективності господарювання лікарні поміщено в табл. 1.

Як видно з таблиці 1, спостерігається стала тенденція до зменшення практично всіх важливих показників господарської діяльності підприємства, що свідчить про падіння прибутковості і ефективності господарювання підприємства. Це можна сказати про рентабельність продукції, чистий прибуток. Водночас спостерігається незначне зростання основних засобів та швидкості оборотання запасів. Загальна сума операційних витрат зменшилась на 71,74%, здебільшого за рахунок матеріальних та інших операційних витрат, зменшення інших складових також становило 65-79%.

Оцінка фінансової стійкості ПРАТ «Вовчанський агрегатний завод» наведена в табл. 2, розрахунки проведені за даними фінансової звітності підприємства за 2019 та 2020 роки [1].

Сума нерозподіленого прибутку за 2020 рік порівняно зі збитком у 2019 році зросла, спостерігаємо збільшення вартості основних засобів, власного капіталу, поточних зобов'язань. Водночас, враховуючи зменшення чистого прибутку, а, відповідно, і рентабельності, виробітку на 1 робітника, можемо все ж констатувати загальне погіршення фінансового стану лікарні за 2020 рік.

Таблиця 1

**Аналіз ефективності господарювання
КНП «Рубіжанська центральна міська лікарня» за 2019–2020 рр.**

№ п/п	Показники	Одиниці виміру	2019 рік	2020 рік	Абс. відхилення	Темпи росту, %
1	2	3	4	5	6	
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації товарів, робіт, послуг	тис. грн	74999,00	1064,00	-73935,00	-0,99
2	Вартість запасів	тис. грн	3876,00	9962,00	6086,00	1,57
3	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	тис. грн	86317,00	24957,00	-61360,00	-0,71
4	Адміністративні витрати	тис. грн	5093,00	2512,00	-2581,00	-0,51
5	Витрати на збут	тис. грн	0,00	0,00	0,00	0,00
6	Чистий прибуток	тис. грн	14229,00	339,00	-13890,00	-0,98
7	Рентабельність виробництва продукції	%	16,48%	1,36%	-15,13%	-91,76%
8	Швидкість обертання запасів гр.1:гр.2	обор.	10,24	91,01	80,77	7,89
9	Чисельність працівників, всього	чол.	658	696	38	5,78%
10	Виробіток одного працівника, гр.1:гр.4	тис. грн	23,25	0,56	-22,69	-0,98
11	Вартість основних засобів	грн.	11040,00	25782,00	14742,00	1,34
12	Фондовіддача гр.1:гр.11	тис. грн	1,29	0,01	-1,28	-0,99

Джерело: складено автором на основі звітності підприємства [1]

Таблиця 2

**Оцінка показників фінансової стійкості
КНП «Рубіжанська центральна міська лікарня» за 2019–2020 рр.**

Показник	Порядок розрахунку	2019 рік	2020 рік	Абс. відхилення	Темпи росту, %
Коефіцієнт автономії	$K_{авт} = \frac{BK}{BB}$	0,008	0,011	0,004	137,43%
Коефіцієнт фінансової стійкості	$K_{фс} = \frac{BK}{ПК}$	0,309	0,262	-0,047	79,68%
Коефіцієнт фінансової залежності	$K_{фз} = \frac{ПК}{BB}$	0,023	0,039	0,016	162,14%
Коефіцієнт фінансового ризику	$K_{фр} = \frac{ПК}{BK}$	2,858	3,372	0,514	110,90%
Коефіцієнт ефективності використання власного капіталу	$K_{евк} = \frac{ЧП}{BK}$	3,195	2,076	-1,120	61,06%

Джерело: складено автором на основі звітності підприємства [1]

Оцінка показників ліквідності та платоспроможності КНП «Рубіжанська центральна міська лікарня» за 2019–2020 рр. вказує, що сума всіх ліквідних активів зросла, що є позитивною тенденцією. Обсяг чистого доходу зменшився на 98% порівняно з відповідним значенням 2019 р. Середньооблікова чисельність виробничого персоналу зросла на 5,78%, або на 38 осіб, водночас кількість відпрацьованих людино-годин зросла на 19%.

Отже, за результатами проведеного аналізу можемо констатувати, що фінансовий стан підприємства, оцінюючи показники капіталу, можемо охарактеризувати як такий, що погіршився у 2020 році порівняно з 2019 роком, водночас, враховуючи зростання обсягу основного капіталу, власного капіталу та кількості працівників, констатуємо наявність потенціалу для оптимізації фінансового стану лікарні. Проведений аналіз наукової літератури довів, що метою кадрового матеріально-технічного забезпечення роботи підприємства є належне забезпечення виконання поставлених завдань висококваліфікованим, професійним та мобільним персоналом. Відповідно, управління кадровою логістикою медичного підприємства – це системно організований процес впливу на кадрові потоки в процесі формування, розподілу, обміну та використання персоналу для ефективного надання послуг.

Аналіз фінансового стану та ефективності кадрової політики КНП «Рубіжанська центральна міська лікарня» в динаміці за 2019–2020 рр. показав погіршення основних показників діяльності з одночасним наявним потенціалом його розвитку в майбутньому. За результатами проведеного дослідження пропонуємо розглянути можливість підвищити ефективність управління кадровими ресурсами за рахунок впровадження інститутів логістичних послуг враховуючи, що формування та впровадження логістичних систем підприємств, що надають медичні послуги, збільшення ефективності системи управління персоналом необхідно здійснювати з урахуванням наявних технологічних можливостей та ресурсного потенціалу підприємства.

Список використаних джерел:

1. Звітність КНП «Рубіжанська центральна міська лікарня» за 2019–2020 рр.

Лебедєва А.О.

студентка,

Науковий керівник: Добрянський Д.В.

кандидат медичних наук, доцент,

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ФАРМАКОЛОГІЧНОГО ЛІКУВАННЯ АМІЛОЇДОЗУ СЕРЦЯ

Актуальність: AL-амілоїдоз – це диспротеїноз, який уражає різні органи і системи, що призводить до загрозливої для життя органної недостатності. Захворювання відносно рідкісне, і суттєвою проблемою є його пізня діагностика та початок лікування, особливо амілоїдозу серця. Захворювання на амілоїдоз має поганий прогноз, а середня виживаність без лікування становить лише 13 місяців. Ураження серця має найгірший прогноз і призводить до смерті приблизно через 6 місяців після початку застійної серцевої недостатності. Лише 5% пацієнтів з первинним амілоїдозом виживають більше 10 років [1].

Мета роботи: провести аналіз сучасних засобів фармакологічного лікування амілоїдозу серця.

Матеріали та методи: огляд наукової літератури за останні 10 років та метод теоретичного узагальнення. Було здійснено пошук наукових статей в системах ScienceDirect, PubMed, Medrxiv та ClinicalTrials.

Результати. У травні 2019 року Управління з контролю за продуктами і ліками США (FDA) схвалило препарати Тафамідіс меглумін (Vyndaqel) і Тафамідіс (Vyndamax) для лікування кардіоміопатії, спричиненої транстиретин-опосередкованим амілоїдозом (ATTR-CM). Це перші схвалені FDA препарати для лікування зазначеного захворювання [2].

Ефективність Тафамідісу була продемонстрована в рандомізованому клінічному дослідженні з 441 пацієнтами, під час якого хворі отримували Тафамідіс меглумін або плацебо. Смертність і частота госпіталізацій, пов'язаних із серцево-судинною системою, були нижчими серед 264 пацієнтів, які отримували Тафамідіс, ніж серед 177 пацієнтів, які отримували плацебо ($P < 0,001$). У групі лікування Тафамідісом впродовж в середньому 30 місяців результати тесту з 6-хвилинної ходьби були достовірно кращі ($P < 0,001$), ніж до початку лікування [3].

У дослідженні, яке використовувало комбінацію Циклофосфаміду / Бортезомібу / Дексаметазону (CyBORd) для лікування 230 пацієнтів з амілоїдозом легкого ланцюга (AL), дослідники виявили, що загальний показник гематологічної відповіді становив 60%. З 201 пацієнтів загальний показник гематологічної відповіді становив 62%, при цьому 43% досягли принаймні дуже хорошої часткової відповіді. В іншому дослідженні використання потрійної терапії (Бортезоміб, Дексаметазон та алкілюючий агент) при лікуванні пацієнтів із AL, які мали симптоми серцевої недостатності, призвело до покращення виживаності після коригування клінічних проявів [4].

Необхідно також звернути увагу, що через негативну інотропну дію блокатори кальцієвих каналів – Верапаміл та Дилгіазем протипоказані, цій категорії хворих, оскільки вони можуть спровокувати застійну серцеву недостатність [5].

Мелфалан і Преднізон використовуються з обмеженою користю при серцевому амілоїдозі. Кращі результати можна отримати при комбінації Мелфалану та Дексаметазону. Циклофосфамід і Талідомід також використовуються як альтернативна терапія. Іноді також використовували Колхіцин.

Трансплантація аутологічних стовбурових клітин і хіміотерапія високими дозами показали багатообіцяючі результати у пацієнтів з обмеженим ураженням серця, з більшою виживаністю та кращою якістю життя [6; 7].

Трансплантація серця не є хорошим вибором для пацієнтів із серцевою патологією через підвищену смертність. Дослідження клініки Mayo 2016 року показало середню загальну виживаність 3,5 року у 23 пацієнтів (середній вік 53 роки) з AL – амілоїдозом, яким була проведена ортотопічна трансплантація серця. У сімох пацієнтів, які досягли повної гематологічної відповіді на хіміотерапію або на трансплантацію аутологічних стовбурових клітин, середня виживаність становила 10,8 року [8].

Висновок. Tafamidis meglumine (Vyndaqel) і Tafamidis (Vyndamax) є першими препаратами, схваленими FDA для лікування кардіоміопатії, спричиненої транстиретин-опосередкованим амілоїдозом (ATTR-амілоїдоз серця) у дорослих.

Комбінація Циклофосфаміду / Бортезомібу / Дексаметазону (CyBORd) показала позитивний результат при лікуванні AL-амілоїдозу серця.

Своєчасне виявлення ATTR амілоїдозу та вибір оптимальної тактики його терапії дозволяє позбутися небажаних для пацієнта наслідків захворювання.

Сучасні стратегії лікування дозволили істотно покращити перебіг і виживання у випадку своєчасного початку терапії, що зменшує потребу у трансплантації серця.

Список використаних джерел:

1. S. Takashio, Y. Izumiya, M. Jinnin. Diagnostic and prognostic value of subcutaneous tissue biopsy in patients with cardiac amyloidosis. *The American Journal of Cardiology*. 2012. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0002914912017213> (дата звернення: 25.03.2022).
2. FDA approves new treatments for heart disease caused by a serious rare disease, transthyretin mediated amyloidosis. *US Food and Drug Administration*. 2019. URL: <https://www.fda.gov/news-events/press-announcements/fda-approves-new-treatments-heart-disease-caused-serious-rare-disease-transthyretin-mediated> (дата звернення: 25.03.2022).
3. M. Maurer, J. Schwartz, B. Gundapaneni. Tafamidis Treatment for Patients with Transthyretin Amyloid Cardiomyopathy. *New England Journal of Medicine*. 2018. URL: <https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMoa1805689> (дата звернення: 25.03.2022).

4. G. Palladini, S. Sachchithanantham, P. Milani. A European collaborative study of cyclophosphamide, bortezomib, and dexamethasone in upfront treatment of systemic AL amyloidosis. *Blood*. 2015. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25987656/> (дата звернення: 25.03.2022).

5. B. Sperry, A. Ikram, R. Hachamovitch. Efficacy of Chemotherapy for Light-Chain Amyloidosis in Patients Presenting With Symptomatic Heart Failure. *Journal of the American College of Cardiology*. 2016. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S073510971632928X> (дата звернення: 27.03.2022).

6. V. Santhorawala, D. Wright, D. Seldin. Low-dose continuous oral melphalan for the treatment of primary systemic (AL) amyloidosis. *British Journal of Haematology*. 2002. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12060126> (дата звернення: 27.03.2022).

7. D. Seldin, J. Anderson, V. Santhorawala. Improvement in quality of life of patients with AL amyloidosis treated with high-dose melphalan and autologous stem cell transplantation. *Blood*. 2004. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/15155460> (дата звернення: 25.03.2022).

8. M. Grogan, M. Gertz, A. McCurdy. Long term outcomes of cardiac transplant for immunoglobulin light chain amyloidosis: The Mayo Clinic experience. *World Journal of Transplantation*. 2016. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4919742/> (дата звернення: 27.03.2022).

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Скрипченко І.В.

аспірант,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРОТЕСТНІ РУХИ ЯК ЧИННИК ПОЛІТИЧНОГО НАСИЛЛЯ В США В СУЧАСНИХ УМОВАХ (НА ПРИКЛАДІ ПРОТЕСТІВ У ШАРЛОТСВІЛІ)

Масові протести та погроми, які відбувалися в 2020 році та намагання штурму будівлі Капітолію в січні 2021 року демонструють зростання політичного насилля в Сполучених Штатах Америки. Ці події вказують на серйозне зростання рівня нетерпимості та радикалізації суспільних настроїв в країні. Виразниками цих настроїв стали протестні суспільні рухи. Тому є важливим з'ясувати, чому Сполучені Штати Америки, маючи розвинені інститути демократії, стали місцем масових радикальних протестів, які й досі вносять дестабілізацію внутрішньополітичної ситуації в країні.

Українська дослідниця Ганна Берестова визначає політичний протест як «індивідуальну чи групову форму політичної участі, яка полягає у вияві незгоди з політичним курсом або конкретним політичним рішенням, яка виникає у відповідь на порушення владними суб'єктами прав і свобод людини та громадянина» [1, с. 227]. Політичні протести можуть проходити організовано або стихійно. Як зазначає Г. Берестова, організовані політичні протести передбачають наявність в їх проведенні інституційованих структур таких як, політичні партії, рухи та інші суспільно-політичні утворення [1, с. 228]. Американська політологиня Дженіфер Ларсон розглядає протестні рухи як складову частину суспільних рухів і характеризує їх як акт співробітництва між групою людей, який виникає, коли достатньо велика кількість людей співпрацює, приймаючи на себе затрати та потенційні ризики, замість того, щоб безкоштовно користуватися зусиллями та досягненнями інших людей [6, с. 91]. Таким чином, можна зазначити, що учасники протестних рухів є вмотивованими до активних дій та участі задля досягнення поставлених цілей свого руху.

Ганна Берестова зазначає, що політичний протест може набувати як конвенційних так і неконвенційних (насильницьких) форм. В сучасному суспільстві насильницькі протести до останнього часу завжди засуджувалися. Адже суспільно-історична практика засвідчувала, що такі форми протесту часто переростали у повну анархію та викликали безмежний сплеск насилля в суспільстві. Сьогодні у колах дослідників почали з'являтися різні думки стосовно ролі та необхідності насильницьких протестів у країнах, де існує жорстко авторитарний або тоталітарний політичний режим. Однак в країнах, які не відносяться до таких, насильницькі протести є недопустимі. Адже в демократичних країнах існують легітимні політичні інститути, які дозволяють громадянам висловлювати свої думки та незгоду із владними рішеннями. Саме тому насильницькі протести несуть загрозу для стабільного функціонування демократичних інститутів.

Починаючи з економічної кризи в 2009 році в США почали масово поширюватися протестні суспільні рухи. Найбільш відомими з них стали «Рух Чаювання» та «Захопи Волл-стріт». Але перші прояви насилля з'явилися під час протестів руху «Black Lives Matter» в 2014 та 2015 роках. Ці протести супроводжувалися масовими погромами. Місцеві та центральні органи влади дуже слабо протидіяли цим погромам. Крім того, відбувалася критика діяльності правоохоронних органів, яких звинувачували у расизмі. Це ще більше відсторонювало поліцейських від участі щодо забезпечення правопорядку, що викликало невдоволення значної частини населення США. В першу чергу, це активізувало діяльність правих ідеологічних сил, які висували гасла щодо повернення порядку та законності.

Після перемоги на президентських виборах кандидата від Республіканської партії США Дональда Трампа, поляризація в американському суспільстві тільки посилилася. Час від часу суспільні рухи лівого та правого ідеологічного спрямування зіштовхувалися у вуличних протестах. Найбільш значне та відоме зіткнення відбулося у Шарлотсвіллі в серпні 2017 року. 11 та 12 серпня ультраправі суспільні рухи анонсували демонстрацію під назвою «Об'єднаймо правих». Причиною для демонстрації стало рішення місцевої ради міста прибрати пам'ятник Роберту Лі – відомому генералу військ Конфедерації під час громадянської війни в США в 1861–1865 роках. Організатори демонстрації хотіли опротестувати рішення місцевої влади, разом об'єднавши різні праві організації та рухи. У демонстрації мали приймати

участь таки рухи як «Об'єднання молодих традиціоналістів», «Авангард Америки», «Горді хлопці», «Ліга Півдня». Також до участі у протесті приєдналися активісти кількох груп «Ку-клукс-клану» та неонацистів [4, с. 311–312].

У відповідь на цю демонстрацію мобілізувалися інші протестні рухи лівого ідеологічного спрямування. Зокрема це був вже відомий на той час «Black Lives Matter» та активісти «Антифа», які склали більшість. Також до них доєдналися представники менш чисельних рухів як «Демонструючи расову справедливість», «Індустріальні робітники світу» (яких ще часто називають «Wobblies») та «Redneck Revolt» [4, с. 312].

Перші невеликі сутички сталися увечері 11 серпня біля кампусу університету Вірджинії. Біля двохсот правих активістів провели факельний марш, скандуючи в тому числі антисемітські гасла. Проти них виступили студенти цього вузу, з якими відбулися сутички [3]. Наступного дня вранці учасники обох таборів почали збиратися у місті, зокрема біля пам'ятника генералу Лі у парку. Як з'ясувалося кількість противників демонстрації «Об'єднаймо правих» виявилась набагато більша. Майже одразу у місті почалися локальні сутички. Активісти «Антифа» та «Redneck Revolt» були гарно підготовлені до запеклих вуличних боїв та були озброєні битками та кийками. Частина активістів від правих також прийшла не з порожніми руками і була озброєна щитами та палицями. Однак, очевидно, ультраправі не очікували, що демонстрація буде супроводжуватися значними сутичками. Опівдні мер Шарлотсвілля Майкл Сінгер та губернатор штату Террі Мак'Оліфф оголосили надзвичайний стан і відмінили дозвіл на мітинги та демонстрацію. Поліція повідомила представникам правих рухів, що виведе їх іншим шляхом від раніше запланованого маршруту для уникнення сутичок з їхніми противниками. Однак з невідомих причин, врешті колона правих активістів нашоувхнулася саме на останніх [5]. Поліція, як виявилось, була непередбачена до такого сценарію і не змогла нічого вкоїти. Сутички прийняли серйозний масштаб. Внаслідок кількісної та збройної переваги ультраправих, представники правих рухів були затиснуті в центрі міста. У розпал зіткнень, один із ультраправих активістів сів у свій автомобіль та розігнавшись в'їхав у натовп ультраправих протестувальників. Внаслідок наїзду загинула одна людина та 19 отримали ушкодження різного ступеня. Всього у ході зіткнень травм зазнали десятки людей [2].

Масові сутички в Шарлотсвіллі викликали шок в американському суспільстві. Особливо всі були вражені наїздом на натовп, який здійснив 20-річний Джеймс Алекс Філдс, прихильник руху «Авангард Америки», який вважається ультраправим рухом, який проповідує «перевагу білої раси». Однак замість того, щоб засудити насилля, більшість американських ЗМІ почали звинувачувати в погромах ультраправих. Тодішній президент Трамп у своєму зверненні закликав американців об'єднатися і в той же час звинуватив обидві сторони у конфлікті. За це він одразу був підданий жорсткій критиці зі сторони преси.

Було очевидно, що протест ультраправих рухів в центрі Шарлотсвілля багатьом не сподобається. Однак зрозуміло, що ті, кому це не подобалося, могли висловити своє невдоволення мирно, без сутичок. Натомість саме представники лівих протестних рухів накинулися на своїх ідеологічних супротивників. Ці події продемонстрували, що обидві сторони були готові до сутичок, щоправда, ультраправі підготувалися до цього гірше. В цій ситуації вирішальну роль мала зіграти місцева влада. Вона мала розвести обидва протести. Однак рішення про заборону мітингу було прийняте лише за пів години до його початку. Крім того, сили поліції були недостатні й вони втратили контроль над ситуацією. Політичний оглядач Боб МакМанус побачив в цьому навмисну провокацію та халатність дій місцевої влади та поліції [5].

Зрозуміло, що завжди існує вірогідність переростання протесту у насильницьку форму. Особливо ця вірогідність зростає за умови приєднання до таких заходів радикальних протестних рухів. Саме для цього влада та правоохоронні органи мають діяти на випередження, розуміючи, які наслідки це може спричинити. Крім того, громадськість має також засуджувати будь-які форми насильницького протесту. Однак у випадку із Шарлотсвіллем багато провідних ЗМІ та політичних діячів замість засудження насилля засуджували лише одну із сторін. І так відбувалося під час протестів у 2014–2015 роках. Таким чином, це тільки спровокувало нову хвилю насильства у суспільстві, яка відбулася згодом у 2020 та 2021 роках та була спричинена діяльністю різних протестних рухів.

Список використаних джерел:

1. Берестова Г. Класифікація політичного протесту. *Studia Politologica Ucraino-Polona*. 2015. Вип. 5. С. 226–332.

2. Astor M., Caron C., Victor D. A Guide to the Charlottesville Aftermath. *The New York Times*. 2017. URL: <https://www.nytimes.com/2017/08/13/us/charlottesville-virginia-overview.html> (дата звернення: 21.04.2022).

3. Chia J. White nationalists march through UVA with torches. *New York Daily News*. 2017. URL: <https://www.nydailynews.com/news/national/white-nationalists-march-uva-torches-article-1.3404681> (дата звернення: 21.04.2022).

4. Duff N.J. Reflections on Kait Dugan's «Charlottesville, Virginia». *Theology Today*. 2018. Vol. 74. № 4. P. 311–320.

5. McManus B. Avoidable Mayhem. *City Journal*. 2017. URL: <https://www.city-journal.org/html/avoidable-mayhem-15394.html> (дата звернення: 21.04. 2022).

6. Larson J.M. Networks of Conflict and Cooperation. *Annual Review of Political Science*. 2021. Vol. 24. P. 89–107.

Сунгурова С.Р.

ад'юнкт,

Військовий інститут

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА РФ ПРОТИ УКРАЇНИ: КЛЮЧОВІ ДИСКУРСИ

Інформаційна війна Росії проти України провадилася і триває у трьох площинах: у межах власного інформаційного простору для закріплення у свідомості росіян хибних інформаційних патернів щодо українців, нашої держави, її офіційних представників, міжнародної діяльності тощо; у межах українського інформаційного поля з метою дезінформації, формування недовіри громадян до політичної влади, закладання підсвідомих страхів і т. д.; у світовому інформаційному просторі задля поширення неправдивих наративів щодо України. Усі ці активності інформаційного характеру мають політичну мету – шляхом дискредитації української держави та її населення виправдати зазіхання на суверенітет, територію та політичну владу в Україні.

Наративи, ініційовані РФ у всіх трьох вище згаданих вимірах мають подібну змістову наповнюваність, однак, – різні наслідки через відмінність ефективності своїх інформаційних каналів у цих трьох

площинах. Найбільш сприйнятливим ґрунтом для поширення спотворених ідей щодо України є внутрішній інформаційний простір Росії. Важливим чинником дієвого проведення інформаційної кампанії проти України є тривалий контроль російського уряду над ЗМІ. Російський наратив інструменталізований за допомогою одночасних повідомлень. Основні російські телеканали активно залучаються до формування думок про ситуацію в Україні. Контроль здійснюється безпосередньо Адміністрацією президента, включаючи також контрольований урядом інтернет-тролінг.

Російський антиукраїнський дискурс включає кілька домінуючих тем: позиціонування російської слов'янської православної цивілізації в опозиції до «декадентської» Європи; позиціонування України як невід'ємної частини євразійства та створення Євразійського економічного союзу; пропагування Російського світу, який об'єднує східних слов'ян, передбачає, що росіяни та українці є однією нацією, і визнає природну зверхність Росії; зображення українців як псевдонації, яка не в змозі керувати власною країною та підтримувати свою державність; посилення на Велику Вітчизняну війну, таким чином виявляючи ненависть до нацизму та пов'язуючи це з протестувальниками Євромайдану, яких називають націоналістами, нацистами та фашистами, що становлять загрозу для етнічно російської частини населення України; розкол Заходу шляхом використання різних інтересів країн-членів ЄС і позиціонування США в опозиції до ЄС; використання правових та історичних обґрунтувань для легітимації дій Росії в Україні. Отже, деталізуємо ключові напрямки російського дискурсу з дискредитації України.

Аналізуючи наративи, поширювані російською пропагандою, важливо враховувати, що цей процес розпочався задовго до 2014 року. Теорія зіткнення цивілізацій, запропонована С. Гантінгтоном [2], стала дуже зручною для російської еліти як спосіб провести віртуальну лінію культурних відмінностей між Заходом і православною цивілізацією Сходу. Концепція зіткнення цивілізацій та діалогу між цивілізаціями часто з'являлася у виступах російської владної еліти та співпрацюючих з нею експертів у період 2004–2007 років. Одночасно просувалася концепція України та Росії як центру спільної цивілізації, яка широко підтримується Російською Православною Церквою. Цей наратив доповнюється антиєвропейським наративом, який намагається або спотворити європейські цінності, або загрожує потенційним економічним колапсом через тіснішу асоціацію з ЄС.

У контексті формування Євразійського економічного союзу концепція євразійства переживає відродження. Подібно до православної цивілізації та російського світу, Євразійський союз також хоче бачити Україну невід’ємною частиною. Найвидатнішим пропагандистом євразійства є О. Дугін, який адаптував класичні ідеї євразійства до сучасних реалій. Якщо євразійці 1920-х років вважали, що джерелом усього зла є «індивідуалістична і егоїстична Європа», то сьогодні О. Дугін відводить цю роль США і трансатлантистам [1]. На думку євразійців, Україна – це «поле битви титанів», де добро і зло борються за вплив. Ініціатива «Східне партнерство» розглядається як засіб для трансатлантистів (НАТО, США, ЄС) викрасти Україну з Євразії. Поряд з іншими російськими пропагандистами О. Дугін говорить про єдність східних слов’ян. Він називає українців – «малоросами», а росіян – «великоросами». Подібне покровительське, «батьківське» ставлення до України спостерігається у виступах російських політиків та політичних оглядачів.

Хоча російські політики часто вживали термін «братні народи», у практиці російської зовнішньої політики це братство означає сувору ієрархію, де права українців на самовизначення ігноруються. У російських державних ЗМІ часто можна зустріти принизливі висловлювання щодо української державності та її бажання інтегруватися із Заходом. Навіть розважальні програми показують українців як неповноцінну націю, яка розмовляє химерним російським діалектом. Аби ігнорувати українську мову як джерело сучасних слов’янських мов та українців як творців їхньої державності, російські ЗМІ навмисно ігнорують правду про давнє коріння слов’янської мови, збережену в сучасній українській мові, та історичні факти про походження стародавньої Руської держави з Києвом у центрі (Київська Русь).

Останніми роками святкування Дня Перемоги 9 травня зайняли центральну роль в ідеології російської держави. Провідні російські телеканали задіяні у створенні різноманітних програм і репортажів на цю тему, з якими вони виходять в ефір задовго до вшанування. Держава також надає фінансову підтримку для виробництва художніх фільмів про історичні події. Ці фільми підтримують старі міфи, що прославляють Росію, і допомагають створювати нові. У цьому контексті жителі Західної України зображуються як бандерівці, які, на жаль, не були знищені до останнього. Застосування «ментальності війни» не випадкове, оскільки пов’язане з живою пам’яттю та справжніми проблемами Великої Вітчизняної війни. Звернення до прихильності російськомовного

населення здійснювалося шляхом фабрикації інформації, історичного нарративу, який підживлював певні культурні передумови, а потім спонукав до певних дій. Це полегшило завдання клеймити активістів Євромайдану нацистами, фашистами та антисемітами, а також створити побоювання у російськомовного населення України, що нова «фашистська» влада конфіскує майно, вдасться до насильства та заборонить російську мову – все це емоційно пояснювали на телеекранах російських каналів «реальні люди».

Особливої уваги заслуговує спроба розділити Захід (включаючи НАТО та його партнерів) російським нарративом. Спроба зосереджена на тому, щоб зробити Захід безсилим і не схильним до ризику, коли стикається з нечесною російською розповіддю. Наприклад, Кремль намагався розділити Німеччину та ЄС, погрожуючи завдати шкоди економіці першої, яка залежить від імпорту російського газу, нагадуючи німцям про недавню історію. Акцент робився на відмінностях у поглядах між Новою (Східною) Європою та Старою Європою, продовжуючи нагадувати європейським лідерам про незручні історичні факти та апелюючи до дивної логіки, стверджуючи, що оскільки Росія повністю підтримує возз'єднання Східної та Західної Німеччини, Німеччина тепер має підтримати Росію у її возз'єднанні з Кримом.

Російська стратегія передбачає інструменталізацію права як засобу легітимізації всіх своїх дій. Це також пов'язано з ідеєю російської цивілізації, з її власними правовими нормами та тлумаченням міжнародного права. Аспект легітимності дуже важливий для підтримки російського нарративу. Це допомагає Росії звертатися до внутрішньої аудиторії, до співвітчизників за кордоном і навіть до міжнародної спільноти, демонструючи, що Росія є законослухняною і «чинить правильно». Для Росії було важливо заохочувати «легальне» самовизначення в Криму, а також заохочувати подібні референдуми про самовизначення на Сході України, накриваючи таким чином завісу «легітимності» на анексію Криму. Дуже важливо було також те, що самопроголошене керівництво Криму (а згодом і Східної України) офіційно звернулося з проханням про допомогу, інтервенцію чи навіть анексію до Росії.

Частина нарративу включає постійні спроби звинуватити НАТО і Захід у порушенні всіляких законів і перерахувати втручання в Югославію, Ірак, Афганістан та Лівію як очевидні приклади. Росія також звинувачує НАТО в порушенні обіцянки, нібито даної Росії в 1990 році, про те, що

Альянс не буде розширюватися на Східну та Центральну Європу, не створюватиме військову інфраструктуру поблизу кордонів Росії та не розгортатиме там війська. У інформаційній кампанії Росія подається як щира і справедлива, а Захід зображується як такий, що дотримується подвійних стандартів, цинічно ставиться до зловживання правами людини та віддає перевагу «правилу зброї» перед міжнародним правом.

Список використаних джерел:

1. Дугин А. Евразийский реванш России. – М.: Алгоритм, 2014. – 256 с.
2. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? / С. Хантингтон // Полис. – 1994. – № 1. – С. 33–48.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Коваль Д.С.

студент,

Київський національний університет технологій та дизайну

ПСИХОЛОГІЯ У ДИЗАЙНІ

Сьогодні тенденція дизайну, орієнтованого на користувача, змушує дизайнерів переглянути підхід до своєї роботи і глибше заглибитися в розуміння цільової аудиторії. Дональд А. Норман у своїй книзі «Дизайн повсякденних речей» визначає дизайн як акт спілкування, що означає глибоке розуміння людини, з якою спілкується дизайнер. Щоб краще зрозуміти потреби людей, дизайнерам рекомендується пам'ятати про психологічні принципи людської поведінки, прагнень і мотивацій. Результат роботи може бути ще позитивнішим, якщо дизайнер застосовує психологію в процесі творчості, оскільки наука дає чітке розуміння цільової аудиторії. Знання психології допомагають створити дизайн, який змусить користувачів виконувати дії, від яких вони очікують, наприклад, зробити покупку або зв'язатися з командою. Дизайнери можуть розглядати психологію як складний підхід до вдосконалення дизайну і з цієї причини нехтують цією частиною дослідження та аналізу. Однак вам не потрібно бути доктором філософії. в психології, щоб ефективно використовувати його у своїй роботі. Все, що вам потрібно враховувати, це основні принципи, які постійно представлені в дизайні.

Визначення основних принципів психології у дизайн проектуванні та їх практичне використання у роботі дизайнера.

Гештальт-принципи

Цій психологічній теорії майже 100 років, але вона не втратила своєї актуальності. Слово «гештальт» означає «єдине ціле», тому теорія досліджує візуальне сприйняття елементів по відношенню один до одного. Іншими словами, це показує, як люди прагнуть об'єднати візуальні елементи в групи. Принципи, за якими користувачі формують групи, включають: Подібність. Якщо користувач бачить об'єкти, які чимось схожі, він може автоматично сприймати їх як окремі елементи однієї групи. Схожість між елементами зазвичай визначається формою,

кольором, розміром, текстурою або значенням. Подібність дає користувачам відчуття узгодженості між елементами дизайну. Продовження. Це принцип, згідно з яким людське око природним чином переміщається від одного об'єкта до іншого. Це часто відбувається завдяки створенню вигнутих ліній, що дозволяють оку текти разом з лінією. Закриття. Це техніка, заснована на схильності людського ока бачити закриті форми. Закриття працює, коли об'єкт є неповним, але користувач сприймає його як повну форму, заповнюючи відсутні частини. Близькість. Коли об'єкти розміщені в безпосередній близькості, око сприймає їх як групу, а не окремо, навіть якщо вони не схожі. Малюнок/Земля. Цей принцип демонструє тенденцію ока відокремлювати предмети від фону. Існує багато прикладів зображень, на яких зображені два обличчя залежно від того, де ваше око сфокусовано на об'єкті чи фоні. Принципи гештальта підтверджують на практиці, що наш мозок схильний робити з нами трюки, тому дизайнери повинні враховувати цей факт під час створення, щоб виключити можливість непорозуміння.

Вісцеральні реакції

Вісцеральна реакція походить від частини нашої голови, яка називається «старий мозок», що відповідає за інстинкти, і вона реагує набагато швидше, ніж наша свідомість. Вісцеральні реакції вкорінені в нашій ДНК, тому їх можна легко передбачити.

Ці знання спрямовані на створення позитивного естетичного враження за допомогою дизайну. Не так важко вгадати, що людям подобається, а що ні, якщо ви знаєте свою цільову аудиторію та її потреби. Отже, тенденція використання красивих фотографій високої роздільної здатності чи барвистих картинок на цільових сторінках, веб-сайтах чи будь-яких інших веб- та мобільних продуктах не випадкова.

Психологія кольорів

Наука, що вивчає вплив кольорів на розум, поведінку та реакції людини, називається психологією кольорів. Сьогодні ми не будемо заглиблюватися в аспекти цього дослідження. Декількома словами, основна ідея дослідження полягає в тому, що кольори мають великий вплив на сприйняття користувачів. Ось чому дизайнери повинні свідомо вибирати кольори, щоб переконатися, що їх робота представляє правильне повідомлення та мелодію. Ось список основних кольорів і значень, з якими вони зазвичай асоціюються: Червоний колір зазвичай асоціюється з пристрасними, сильними або агресивними почуттями, він

символізує як хороші, так і погані почуття, включаючи любов, впевненість, пристрасть і гнів. Помаранчевий – енергійний і теплий колір, що викликає відчуття хвилювання. Жовтий – це колір щастя. Він символізує сонячне світло, радість і тепло. Зелений. Колір природи, це приносить відчуття заспокоєння та оновлення. Також може означати недосвідченість. Синій – часто він представляє якісь корпоративні образи. Зазвичай він демонструє спокійні почуття, але як холодний колір він також асоціюється з віддаленістю і сумом. Фіолетовий – Здавна асоціювалися з королівською особою та багатством, оскільки багато королів носили фіолетовий одяг, це також колір таємниці та магії. Чорний – колір має велику кількість значень: він асоціюється з трагедією і смертю, це означає таємницю, він може бути традиційним і сучасним, все залежить від того, як ви його використовуєте і які кольори до нього поєднуються. Білий колір означає чистоту і невинність, а також цілісність і ясність.

Шаблони розпізнавання

Веб-сайт або програми, об'єднані однією темою, зазвичай мають спільні шаблони в дизайні. Причина – психологія користувачів. Справа в тому, що люди, які відвідують веб-сайт або використовують програму, очікують побачити певні речі, пов'язані з певним типом продукту. Наприклад, відвідуючи веб-сайт перукарні, користувачі не очікують побачити яскраві кольори чи картинки з котами чи щось подібне, тому що якщо вони побачать це, це, безперечно, змусить їх вважати веб-сайт ненадійним ресурсом. Однак мають значення не тільки кольори та малюнки. Деякі очевидні й поширені речі, такі як список дописів у блозі на першій сторінці блогу або фільтри на веб-сайті електронної комерції, також важливі для успішної навігації. Користувачі швидко звикають до речей, і їх відсутність викликає у них дискомфорт.

Шаблони

Згідно з різними дослідженнями, включаючи публікації Nielsen Norman Group, команди UXPin та інших, існує кілька популярних шаблонів сканування веб-сторінок, серед яких шаблони «F» і «Z». F-шаблон називають найпоширенішим шаблоном для сканування очей, особливо для веб-сторінок з великою кількістю вмісту. Користувач спочатку сканує горизонтальну лінію у верхній частині екрана, потім пересувається трохи вниз і читає вздовж горизонтальної лінії, яка зазвичай охоплює меншу область. І останній – це вертикальна лінія внизу зліва на копії, де вони шукають ключові слова в початкових реченнях

абзаців. Зазвичай це відбувається на сторінках із великим вмістом тексту, таких як блоги, новинні платформи, тематичні редакції тощо. Z-шаблон застосовується до сторінок, які не так сильно зосереджені на копії. Користувач спочатку сканує верхню частину сторінки, починаючи з верхнього лівого кута, шукаючи важливу інформацію, а потім переходить до протилежного кута по діагоналі, закінчуючи горизонтальною лінією внизу сторінки, знову зліва на правильно. Це типова модель сканування цільових сторінок або веб-сайтів, які не завантажені копією та не потребують прокручування сторінки вниз, а це означає, що всі основні дані видно в області попереднього прокручування. Знаючи ці закономірності, дизайнери можуть розмістити елементи ефективним чином для сприйняття користувачами та допомогти їм виконувати очікувані дії.

Закон Хіка

Закон стверджує, що чим більше варіантів надається користувачам, тим довше їм потрібно для прийняття рішення. Це означає, що чим більше можливостей ви надаєте користувачам, будь то продукти на вибір або зображення для перегляду, тим більше часу та енергії потрібно, щоб прийняти рішення про наступний крок взаємодії. Можливий результат: користувачі роблять вибір, але відчують неприємні відчуття після використання продукту, або, в гіршому випадку, вони можуть не захотіти докладати таких значних зусиль і просто піти. Ось чому дизайнерам рекомендується звести до мінімуму будь-які опції, включаючи кнопки, картинки, сторінки. Видаляючи непотрібні варіанти, ви робите зручність використання продукту більш ефективною.

Психологія є ефективним інструментом у дизайні, який робить творчий процес більш продуктивним, а результат буде більш орієнтованим на користувача. Я розказав вам про шість корисних принципів, але це лише верхівка айсберга, тому що на цю тему можна ще багато чого дізнатися.

Список використаних джерел:

1. Нільсен Я., Лоранжер Х. Web-дизайн: зручність використання web-сайтів. Книга з результатами досліджень. США, 2006. 364 с.
2. Норман Д.А. Емоційний дизайн: чому ми любимо (або ненавидимо) повсякденні речі : навчальний посібник. США, 2019. 304 с.
3. Круг С. Web-дизайн або не змушуйте мене думати. Друге видання. Навчальний посібник. США, 2008. 206 с.

Плескач Б.В.

*кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
Інститут психології імені Г.С. Костюка
Національної академії педагогічних наук України*

**ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ
ДІАГНОСТИКИ АКУЛЬТУРАЦІЇ ДЖ. БЕРРІ
ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ
АДАПТАЦІЇ У ВЕТЕРАНІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ**

Завдання, які ставляться особі під час військової служби якісно відрізняються від тих завдань, які наявні у цивільному житті. Так, в цивільному житті, особа може сама обирати та виконувати на власний розсуд ті чи інші завдання та цілі; тоді як – під час несення служби, завдання ставляться командирами різного рівня. Виконання бойових задач потребує максимальної злагожденості підрозділу та готовності виконувати поставлені задачі, яке сформовано у конкретних військовослужбовців, котрі складають підрозділ. Зазначене вище ілюструє, що під час військової служби, відбувається мобілізація фізичних та психічних ресурсів, адаптація до військового колективу та входження в нього.

Демобілізація та повернення до цивільного життя потребує повторної адаптації. Ця потреба відображена на законодавчому рівні та передбачає надання ветеранам соціальної та професійної адаптації [6]. Зокрема, в цьому документі під соціальною адаптацією розуміється «...навчання, формування та розвиток соціальних навичок, умінь; допомога у зміцненні/відновленні родинних та суспільно корисних зв'язків, організації денної зайнятості та дозвілля» [6]. Необхідність соціальної адаптації та психологічної реабілітації ветеранів неодноразово підкреслювалась як науковцями так і посадовими особами.

На сьогоднішній день існує ряд громадянських ініціатив, благодійних та державних програм, які спрямовані на адаптацію ветеранів до мирного життя. Зокрема, можна вказати проект: «Норвегія-Україна. Професійна адаптація. Інтеграція в державну систему» (NUPASS) [7]. В цій програмі, в якості основного критерію, який використовується для оцінки її ефективності (успішності соціальної адаптації) приймається покращення умов життя [7, с. 3]. Цей теоретико-методологічний підхід

може бути названий ресурсним або економічним [8, с. 59]. В межах цього підходу допускається, що для ефективного подолання несприятливих факторів людині (військовослужбовцю) необхідні певні духовно-матеріальні можливості (ресурси), застосування яких допомагає впоратись із ситуацією, що склалась [1, с. 60].

Адаптацію ветеранів військової служби до мирного життя можна розглянути як засвоєння колишніми військовослужбовцями цінностей та характеру діяльності цивільного життя. Так, в роботі І. В. Музиченко підкреслюється, що соціально-психологічна адаптація є процес активного пристосування особистості (психіки і поведінки) до нового середовища [3, с. 19]. В цьому процесі адаптації можуть бути виділені ряд стадій під час яких відбувається: 1) засвоєння норм, цінностей, установок, уявлень тощо нового середовища, їх прийняття (інтеріоризація), засвоєння та долучення до них, яке тісно пов'язано із ідентифікацією з новою групою; 2) прийняття форм соціальної взаємодії та форм предметної діяльності у новій соціальній групі; 3) поєднання засвоєних особистістю соціальних вимог, норм, очікувань зі специфікою індивідуальних потреб та властивостей [3, с. 19]. Тобто, адаптація ветеранів військової служби може бути розглянута з позиції соціокультурного підходу, як процес під час якого відбувається засвоєння цінностей цивільного соціуму та нових форм поведінки.

Використання соціокультурного підходу до проблеми адаптації ветеранів до цивільного життя може мати сенс оскільки:

1) Адаптація та входження у військовий колектив, виконання службових обов'язків під час активних військових дій – мають екстремальний характер, які перебудовують систему організму довкола задач виживання. В такому випадку повернення до цивільного життя з його цінностями толерантності, творчості, самореалізації та самовдосконалення є співставним із входженням до нового соціуму.

2) Дозволяє використовувати в психологічній допомозі нові конструкти, які будуть сприяти більш високій ефективності цієї роботи та доповнить ресурсний підхід. Зокрема, намагання дисоціювати колишній травматичний досвід (який є може бути однією з частин ідентичності військового) тісно пов'язано з посттравматичним стресовим розладом.

Зважаючи на вищезазначене застосування соціокультурного підходу до проблеми адаптації ветеранів є перспективним. В межах цього напрямку нами було прийнято рішення адаптувати окрему частину методики вивчення соціокультурної адаптації переселенців Дж. Беррі для

діагностики адаптації ветеранів військової служби до цивільного життя. Створення такої методики, на нашу думку, істотно спростить процес діагностики адаптації ветеранів; дозволить вивчати психологічні конструкти, які є цільовими конструктами психологічної допомоги в соціокультурному підході; розширить арсенал діагностичних методик призначених для вивчення адаптації ветеранів.

В основі діагностики акультурації за методикою Дж. Беррі у переселенців лежить ідея діагностики, того 1) як особа поводить себе з індивідуальною ідентичністю (яка була сформована у рідній культурі до переселення) та 2) в якій мірі особа проявляє зусилля по пізнанню та засвоєнню нової культури, ідентифікації з нею [4; 5]. В якості сфер індивідуального та соціального життя, по відношенню до яких ставляться запитання використані наступні: мова спілкування (рідна чи нова); культурні традиції (рідного чи нового соціуму); друзі (переселенці з тієї ж країни чи представники місцевого населення); контакти під час соціальної взаємодії (з представниками рідної культури чи місцевого населення) [4].

При модифікації методики Дж. Беррі, для дослідження адаптації ветеранів доцільно спиратись на підхід А. О. Реана [2]. Згідно вченого, адаптація одночасно відбувається на двох рівнях: зовнішньому (досягнення високого рівня успіху та благополуччя, які прийняті в оточуючому соціальному середовищі) та внутрішньому (який пов'язаний із здатністю задоволення індивідуальних потреб, самовираженням, відсутністю напруги та тривоги, збереженням внутрішніх ресурсів) [2, с. 26].

Звертає на себе увагу, що адаптація по зовнішньому критерію співставна із намаганням особистості відповідати вимогам нової культури у методиці Дж. Беррі. Адаптація по внутрішньому критерію пов'язана з намаганням створити безперервну та цілісну ідентичність (в методиці Дж. Беррі). Також, можна допустити, що в процесі адаптації важливу роль відіграє така психологічна якість як пластичність, готовність до змін та розвитку.

Підсумовуючи, розгляд адаптації ветеранів до цивільного життя з позицій соціокультурного підходу (спроба представити адаптацію ветеранів як процес подібний до акультурації переселенців) здається перспективним напрямом дослідження. При адаптації опитувальника Дж. Беррі для оцінки адаптації ветеранів здається доцільним спиратись на два параметри: 1) готовність взаємодіяти з цивільним населенням, засвоювати його норми та цінності, намагання діяти способом, який

схвалюється в соціумі; 2) здатність у новому (цивільному) соціальному середовищі задовольняти свої індивідуальні потреби, само-реалізовуватись, формувати цілісну та неперервну ідентичність, отримувати визнання.

Список використаних джерел:

1. Литвиненко Л. І. Технологія відновлення внутрішніх і зовнішніх ресурсів для подолання проявів ПТСР у військовослужбовців та ветеранів, які знаходяться на реабілітації після травмивних подій. *Технології психотерапевтичної допомоги постраждалим у подоланні проявів посттравматичного стресового розладу* : монографія / за ред. З. Г. Кісарчук. Київ, 2020. С. 56–72.
2. Мельникова Н. Н. Диагностика социально-психологической адаптации личности : учебное пособие. Челябинск : ЮУрГУ, 2004. 57 с.
3. Музиченко І. В. Вимушені переселенці: проблема соціально-психологічної адаптації. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2016. № 9(52). С. 18–21.
4. Плєскач Б. В., Уркаєв В. С. Методика Дж. Беррі «Акультураційні предиспозиції» (модифікація). *Електронна бібліотека НАПН України* : веб сайт. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720331> (дата звернення: 27.03.2022).
5. Плєскач Б. В. Диагностика соціокультурної адаптації, модифікація методики Дж. Беррі. *Стратегічні напрямки розвитку науки: фактори впливу та взаємодії* : матеріали міжн. наук. конф. (Т. 2), 22 травня, 2020 рік. Суми : МЦНД, 2020. С. 123–127.
6. Порядок організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції, осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, та постраждалих учасників Революції Гідності, членів сімей загиблих (померлих) таких осіб : Постанова Кабінету міністрів України від 21 червня 2017 р. № 432. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.03.2022).
7. Проект «Норвегія-Україна». *Міністерство оборони України* : веб сайт. URL: https://www.mil.gov.ua/content/other/book1_Norway_Total.pdf (дата звернення: 22.03.2022).
8. Тітар І. О. Поняття та критерії адаптації й інтеграції внутрішньо переміщених осіб і умови скасування статусу переселенця. *Український соціум*. 2016. № 4(59). С. 57–68.

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Лесюк В.С.

аспірант,

Полтавський державний аграрний університет

ПЕРЕДУМОВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасна економіка створює нові можливості забезпечення економічної ефективності аграрних підприємств. Саме тому потреба в інвестиціях посідає чільне місце серед можливостей, які можуть використати аграрні підприємства для свого розвитку. Інвестиції мають широкий спектр свого застосування, вони здатні як сприяти суттєвому розширенню виробництва, так і врятувати аграрні підприємства від кризових ситуацій. Проте в першу чергу вони направлені на підвищення економічної ефективності аграрних підприємств шляхом покращення їхньої діяльності за рахунок використання нових технологій.

Зміст категорії ефективності виробництва складний та багатограний. Не існує єдиного визначення цього поняття. Але загалом ефективність це категорія, що характеризує продуктивність будь-яких затрат, це комплексне відображення кінцевих результатів використання засобів виробництва і робочої сили. Чим ефективніше працюють підприємства, тим більше вони створюють валового внутрішнього продукту та національного доходу, що в свою чергу впливає на інвестиційну привабливість як галузі, так підприємства зокрема [1, с. 9].

В умовах глобалізації залучення інвестицій є найбільш вагомим чинником економічного зростання, поліпшення економічної ситуації в країні та покращення добробуту населення. В аграрному секторі економіки залучення інвестицій виступає також засобом забезпечення продовольчої безпеки держави, гарантом розвитку всіх його сфер [2, с. 43].

Інвестиції посідають значне місце в економіці, оскільки без них забезпечення стабільного розвитку економіки та стійке економічне зростання є неможливим. Активний інвестиційний процес характеризує економічний потенціал країни взагалі, спонукає до зростання життєвого

рівня населення. Економічна діяльність окремих суб'єктів господарювання залежить переважно від обсягів та форм залучених інвестицій. В умовах сьогодення значну увагу важливо звертати на розвиток керування інвестиційною діяльністю аграрних підприємств, адже сільське господарство посідає ключове місце в економіці держави. Аграрна галузь покликана здійснювати раціональне та дієве використання ресурсів природних, наповнювати ринок продукцією продовольчою, а також забезпечити експорт товарів, що виробляються [3, с. 68].

На думку Кальченко С. В., соціально-економічному середовищу, в якому функціонують вітчизняні аграрії, властиві особливості, обумовлені комплексним впливом внутрішніх та зовнішніх факторів [4, с. 23–24]:

1. Домінування великих агрокомпаній в сфері кредитування, надання сервісних послуг, реалізації продукції тощо.

2. Ізольований характер господарювання переважної більшості суб'єктів малого аграрного підприємництва.

3. Специфічна організаційно-правова диференціація вітчизняної системи аграрного виробництва, невизначений статус особистих селянських господарств.

4. Неготовність переважної більшості аграріїв функціонувати відповідно до принципів моделі постіндустріальної інформаційної економіки.

5. Відсутність чіткої та зрозумілої державної політики по відношенню до аграрного сектору економіки.

Тим часом Масюк Ю. В. зазначає, що ключовою проблемою, котра сповільнює розвиток сільського господарства та розширення його діяльності інвестиційної, виступає насамперед, проблематика відсутності інвестиційно-привабливого клімату з метою залучення інвестицій до АПК. У сьогоднішніх реаліях Україна має значні можливості нарощення обсягів виробництва продукції сільськогосподарської, але для реалізації поставлених цілей необхідними є сучасні технології, вдосконалена матеріально-технічна база, все це можливе за умов залучення інвестицій. Україна має значну кількість прогресивних та перспективних інженерних розробок техніки сільськогосподарської, котрі в умовах відсутності фінансування в практичній діяльності не виконуються. Також в Україні є велика кількість прикладів реалізації інноваційних технологій, котрі переважно кращі, навіть ніж у Європі. Але розповсюдження досвіду їх загального використання відсутнє через несприятливий клімат інвестиційний в країні, котрий перешкоджає припливу ресурсів інвестиційних, в умовах якого інвестори відмовляються здійснювати

фінансування таких проектів. Важливим етапом у процесі інвестиційного забезпечення підприємства виступає аналіз стану інвестиційного забезпечення галузі [3, с. 68].

Україна володіє досить потужним, однак нереалізованим, інвестиційним потенціалом, розвиток якого стримується чинниками переважно макроекономічного характеру. Це дозволяє стверджувати про необхідність обґрунтування та імплементації виваженої політики, в межах якої доцільними є підвищення прозорості інвестиційного ринку, удосконалення системи захисту іноземних інвестицій, раціоналізація галузевого розподілу іноземних інвестицій шляхом розробки та впровадження системи заходів інвестиційного та структурного спрямування, спрощення регуляторних процедур ведення бізнесу. Реалізація вищезазначених заходів сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості економіки України та її аграрного сектора на міжнародному ринку капіталу, що прискорить процес відтворення та нарощування їх потенціалу, соціально-економічний розвиток країни [2, с. 43].

Таким чином, на сьогоднішній день важливим є не лише пошук та залучення інвестицій, проте й раціональне використання самих інвестиційних ресурсів. Це дозволить підвищити економічну ефективність та у підсумку досягнути аграрним підприємствам своїх поставлених цілей.

Список використаних джерел:

1. Барило В. М. Економічна ефективність виробництва аграрної продукції. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького*. 2011. Т. 13. № 4(5). С. 9–12.
2. Кирилов Ю. Є. Формування ефективного організаційно-економічного механізму інвестування аграрного сектору економіки України. *Таврійський науковий вісник. Серія : Економіка*. 2020. Вип. 1. С. 36–45.
3. Масюк Ю. В. Ключові аспекти інвестиційного забезпечення аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2021. № 7–8. С. 67–71.
4. Кальченко С. В. Концептуальні засади узгодження економічних інтересів держави та сільськогосподарських підприємств: інвестиційний аспект. *Сучасні питання економіки і права*. 2020. Вип. 2. С. 21–29.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Щербаков Р.М.

пошукувач,

Київський інститут культури і мистецтв

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ СФЕРИ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ В УМОВАХ УРБАНІЗАЦІЇ

В ході аналізу сучасних аспектів розвитку сфери підприємств сфери громадського харчування в Україні, можна помітити тенденцію збільшення ролі комунікативних процесів у формуванні іміджу підприємств цієї сфери. Популярність і зростаючий вплив технологій і мобільного зв'язку призводить до збільшення швидкості комунікацій, зростання обсягів обміну інформацією, підвищення якості спілкування між людьми незалежно від відстаней. Дедалі важливішу роль в цьому процесі відіграє Інтернет.

Соціальні комунікації – це процеси символічної інформаційно-знакової взаємодії між різними соціальними групами. Соціокомунікативні процеси символічної взаємодії як передачі і сприйняття інформації у знакових формах є одночасно і процесом створення спільних значень під впливом соціальних умов і особистісно-групових факторів.

Соціальні комунікації у підприємствах громадського харчування є взаємодією між групами на основі загальних значень як всередині підприємства (місія, ділове кредо, корпоративна культура, імідж, репутація), так і поза ним – інтеракції, які проявляються на рівні загальних інтересів і цінностей закладів подібного типу та груп громадськості, що впливають на формування позитивного ставлення до закладу.

Зазначимо, що основними формами соціальних комунікацій в організації як соціальній системі виступають комунікації керівництва з колективом організації, а також з різними групами громадськості поза компетенцією закладу. Кожен з цих процесів включає в себе інформування та створення спільних значень. Точність і повнота інформування розглядаються в єдності з формуванням загальної

корпоративної культури і сприятливого іміджу для працівників і соціальної спільноти.

Вивчення досвіду комунікацій на підприємствах громадського харчування показує, що всі організації в тій чи іншій мірі здійснюють певні види зовнішньої і внутрішньої комунікативної діяльності, а також поступово усвідомлюється значимість посилення уваги до комунікативної діяльності на професійній основі.

Керування уявленнями та ідентифікацією є, на думку С. Трамбалла та К. Філла, впливовими засобами іміджевої комунікації підприємств сфери громадського харчування, насамперед, через те, що потрібно диференціювати певний заклад через посилення конкурентної активності та суперництва, а також у зв'язку із переосмисленням маркетингу з позиції розвитку / підтримки відносин. Окрім цього, американські вчені вказують на підвищення визнання цінності інтегрованих маркетингових комунікацій [1].

Імідж є результатом сукупного сприйняття підприємства всіма зацікавленими сторонами. Дослідники стверджують, що клієнти, інвестори чи конкуренти не здатні сприймати компанію однаково, а тому загальний позитивний відгук неможливий в принципі. Тому управління ідентифікацією є життєво важливою проблемою для корпоративного іміджу. Він містить корпоративний образ, репутацію та управління персоналом.

Термін «корпоративна репутація» часто корелюється з корпоративним іміджем, де імідж є скоріше способом сприйняття, тоді як репутація – більше оцінка, колективне судження фірми. «Репутація є більш міцною, ніж уявлення, і може представляти відносно послідовний запас доброї волі та підтримки в сприятливих випадках (позитивна репутація) або недовіру та уникнення у несприятливих ситуаціях (негативна репутація)» [1].

Другий елемент управління іміджем К. Філл визначає як корпоративну особистість: «загальну суму характеристик організації, на підставі якої породжується ідентичність» [1]. Вона включає поведінкові і інтелектуальні характеристики підприємства сфери громадського харчування та визначається головним чином відносно персоналу, засобів комунікації компанії, естетичних властивостей інтер'єру та зовнішнього вигляду разом з усіма можливостями, наданими місцем харчування. Корпоративна особистість має бути сумісна з місією та цілями закладу подібного типу, тому дотримуючись мети створення, приміром, оригінального італійського ресторану, варто спочатку врахувати бажання

замовника, пропонуючи затишну та теплу атмосферу у середземноморському інтер'єрі.

Сьогодні у сфері громадського харчування формується три основні потоки соціальних комунікацій: зв'язки з громадськістю, рекламні та маркетингові комунікації. Їх інтегрування як зміцнення системного єдності відбувається в двох форматах: інтегрування маркетингових та інтегрування громадських комунікацій. Не виключаючи важливості першого підходу, варто зробити акцент на необхідності зміцнення єдності між усіма елементами соціальних комунікацій на основі висування на роль ключової ланки громадських комунікативних зв'язків і соціально-відповідальної місії бізнесу. Системне поєднання внутрішніх соціальних комунікацій пов'язано з інтегративною роллю місії, внутрішнього іміджу під час формування корпоративної культури, клімату в колективі, системи матеріального стимулювання та соціального піклування про працівників.

Список використаних джерел:

1. Fill C., Turnbull S. Marketing Communications: discovery, creation and conversations. 7th edition. Pearson. 760 p.

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Чалкова І.Ю.

*магістрантка першого року навчання,
Національний університет «Чернігівська політехніка»*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА СВІДОМІСТЬ ГРОМАДЯН

Масова інформація завжди є результатом взаємодії конкретних людей, тому в її розвитку та в аналізі її впливу на свідомість громадян неможливо обійтися без сучасного психологічного знання про особистість. Основна складність проблеми полягає в тому, що реальність, яку пропонують сьогоднішні ЗМІ, часто буває опосередкована чієюсь думкою, спрощена і не завжди пропонує людині можливості для роздуму, аналізу. Українське сьогодення підтверджує, що в деяких випадках ця інформація може бути небезпечною, оскільки людина приймає її готовою, не замислюючись: певній категорії людей буває легше поринути в потік інформації, аніж критично її сприймати.

Фахівець у галузі масових комунікацій В. Лизанчук зазначає: «...людські спільноти творяться мережами інформаційних комунікацій, через які передається необхідна державно-політична, суспільно-економічна, ідеологічна, історична, етнічна та інша інформація. Національна мережа засобів масової комунікації – це один із «трьох китів», на якому базується державна самосвідомість, поряд із національною інтелігенцією та національною політичною елітою». Найбільшу роль у формуванні та поширенні інформації відіграють такі сучасні канали зв'язку як преса, телебачення, радіомовлення, кіно, відео, Інтернет тощо. За допомогою вищезгаданих каналів зв'язку різноманітна інформація активно розповсюджується серед населення. Формуючи громадську думку, ЗМІ акумулюють досвід і волю мільйонів людей та впливають на їх свідомість, вчинки і групові дії [2, с. 217].

Так, теоретичні передумови психології ЗМІ були закладені водночас із становленням багатьох наукових напрямків у психології, які вже стали класичними, що забезпечує надійність, достовірність та науковість даної галузі. Особливого значення в цьому контексті набувають наукові

парадигми загальної, соціальної психології та психології розвитку особистості. Так, серед напрямків зарубіжної психології для розкриття психологічного підґрунтя діяльності ЗМІ особливого значення набувають: психоаналітичний (А. Адлер, З. Фрейд, Г. Фрейд, К. Хорні, Е. Фромм), соціотропний (У. Мак-Дугал, С. Сігеле), фрустраційно-агресивний (Л. Берковіц, Д. Доллард), поведінково-біхевіоральний (А. Басс, А. Бандура, Е. Торндайк, Дж. Уотсон), інтеракціоністський (Д. Мід, Т. Шибутані, Д. Шпигель), когнітивний (Дж. Келлі, Ч. Озгуд, Л. Фестінгер). Із сучасних психологічних напрямків можна виділити теоретико-ігровий (М. Дойч), основні положення теорії організаційних систем (Р. Блейк, Дж. Мутон), теорії і практики переговорного процесу (Р. Фішер, Д. Рубін) та моделі обмеженого впливу (Дж. Клапаред, К. Ховленд, Е. Купер) [1, с. 56].

Також, щодо функцій ЗМІ, важливо підкреслити, що у сучасному суспільстві вони покликані виконувати комунікативну (спостереження за подіями та формування суспільної думки стосовно їх сутності), інформаційну (збирання, редагування, коментування та поширення інформації) та ретрансляційну (відтворення певного способу життя з відповідним набором політичних, духовних, соціальних цінностей) функції, завдяки яким ЗМІ впливають на всі сфери життєдіяльності суспільства [3, с. 4].

Історія людства свідчить про те, що без застосування методів примушення та обґрунтованих прямих заборон запобігти використанню засобів масової інформації в руйнівних цілях неможливо. Методи примушення по відношенню до ЗМІ передбачені законодавством переважної більшості країн світу. Важливою умовою інформаційно-психологічної безпеки особистості є стійкість особистості до різних інформаційно-психологічних впливів, що проявляється у вибірковості при виборі інформації в результаті її критичного аналізу, вмінні оцінювати негативні та суперечливі впливи. Це передбачає певний рівень розвитку свідомості, сформованість певних когнітивних структур [1, с. 59].

Таким чином, ЗМІ створюють для суб'єкта особливу реальність у безлічі різних областей, орієнтуючись в процесі цього на різні психологічні процеси. Зміст і форма засобів масової комунікації повністю орієнтуються на психологічну маніпуляцію. При успішному розвитку подій вони можуть призводити до пасивності індивіда, до стану інертності, який блокує активні дії. Орієнтуючись на ті численні впливи, які роблять ЗМІ на свідомість громадянина, необхідно акцентувати увагу

на ті їх форми, що будять свідомість і концентрують увагу на суспільно важливих проблемах.

Список використаних джерел:

1. Коваль А.Ш. Психологічні особливості впливу засобів масової комунікації на свідомість людини: безпека та збиток. *Наука і освіта*. 2015. № 11. 60 с.
2. Катаєв Є.С. Інформаційно-психологічна безпека особистості в умовах сучасного суспільства. *Науковий вісник*. Київ, 2019. 220 с.
3. Потапчук Н. Вплив повідомлень засобів масової інформації на психоемоційний стан населення. *Науковий журнал*. Харків, 2019. 16 с.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Абрамова М.В.

магістрантка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СИСТЕМА РОЗПІЗНАВАННЯ ЧАСТКОВО ЗАКРИТИХ ОБЛИЧ З ВИКОРИСТАННЯМ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

Викликом останніх двох років, принаймні до 24 лютого 2022 року, для України та всього світу стала пандемія вірусу COVID-19. Через пандемію в багатьох країнах було запроваджено сурові карантинні обмеження. Україна не стала виключенням. Одним з обмежень, що стало невід'ємною частиною пандемії 2020–2022 років є обов'язковість носіння захисних масок в публічних місцях (масковий режим), що ставить перед собою на меті зменшення швидкості розповсюдження вірусу COVID-19. Проте маска сама по собі може слугувати засобом маскування з метою приховування особистості, що дає широкі можливості для здійснення кримінальних правопорушення, терористичних та диверсійних атак. Але 24 лютого 2022 року була здійсненна повномасштабна військова агресія щодо України з боку Російської Федерації, що стало новим етапом неоголошеної російсько – української війни, що триває з 2014 року. Тому ідентифікація частково закритих облич людей є дуже важливою та актуальною темою для вирішення безпекових питань, як в період війни так і в умовах пандемії.

Традиційно системи розпізнавання облич представлені переважно не закритими обличчями, які включають основні риси: брови, очі, ніс і рот. Але в випадку, коли обличчя закрито масками подібна перешкода може бути достатньою для зниження точності роботи деяких алгоритмів ідентифікації. У 2020 році командою дослідників NIST [1] було проведено порівняльний аналіз алгоритмів, що були розроблені у 2018–2019. Було використано два великими набори даних з фотографіями, зібраних в урядових програмах США. Разом ці набори даних дозволили обробити 6,2 мільйона зображень 1 мільйона людей за допомогою 89 алгоритмів.

Висновок був невтішний: «навіть найкращі з 89 протестованих комерційних алгоритмів розпізнавання обличчя мали показники помилок

від 5% до 50% при зіставленні цифрових масок для обличчя з фотографіями тієї ж людини без маски».

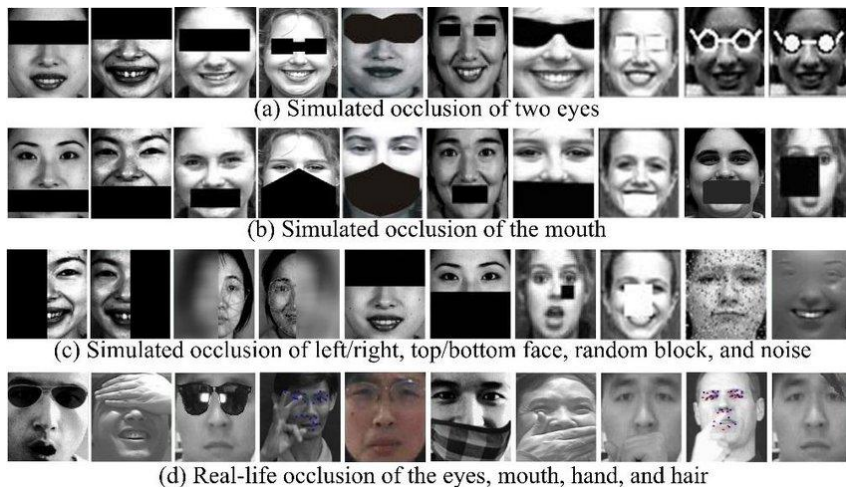

Рис. 1. Типи закритих обличч

В даній роботі будуть розглядатися зображення людей з закритою нижньою частиною обличчя (ртом), при цьому датасет містить як лімітовані закриття обличчя, так і реальні зображення. На рис. 1, це категорії (b), (d).

Таким чином завдання дослідження, полягає у тому, що маючи зображення людини або декількох людей у масці розпізнати їх обличчя та, при наявності даного обличчя у наборі даних, встановити особу за допомогою технологій штучного інтелекту. Дану задачу можна розділити на дві основні підзадачі:

- пошук об'єкта на зображенні і виділення контурів обличчя;
- розпізнавання і класифікація знайденого об'єкта.

Завдяки використанню глибоких згорткових нейронних мереж, розпізнавання обличч в останні роки досягло значного успіху. Тому, для вирішення задачі, використано фреймворк MTCNN (багатозадачні каскадні згорткові мережі), що дозволяє водночас виявити обличчя на зображенні та розставити мітки ключових точок обличчя. MTCNN є одним з найпопулярніших і найточніших інструментів розпізнавання обличчя на сьогоднішній день. Він складається з 3 нейронних мереж,

з'єднаних у вигляді каскаду. Для ідентифікації використовується мережа FaceNet. FaceNet приймає зображення обличчя як вхідні дані та виводить ембедінг вектор, тобто отримується вектор із 128 чисел, які представляють найважливіші риси обличчя.

Модель глибокого навчання завжди вимагає великої кількості різноманітних даних для навчання надійної моделі. Тому етап попередньої обробки та підготовки набору даних є дуже важливим.

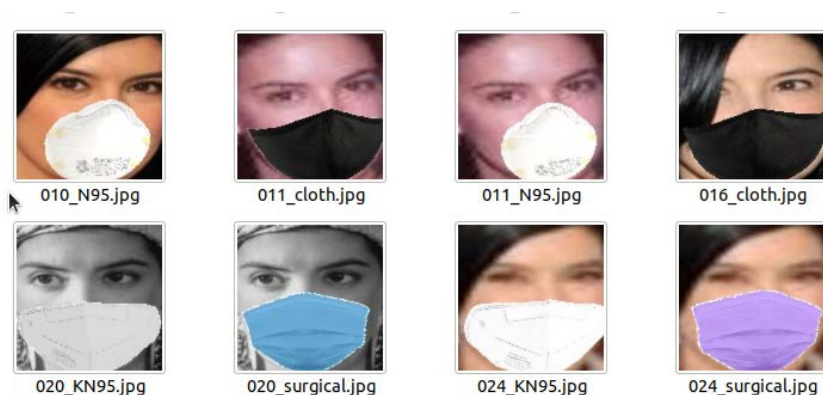

Рис. 2. Приклад згенерованого набору даних

Було використано готовий набір даних RMFD після очищення та маркування він містить 5000 облич у масках 525 осіб і 90 000 без масок. Також було створено набір даних із штучно доданими зображеннями масок. За основу було взято набори даних CASIA [2] та VGGFace2 [3]. На Рис 2 зображено згенерований набір для зображення з датасету CASIA в результаті накладання медичних масок, чорних тканинних масок та респіратор N95. Додавання різних типів масок може зробити модель більш стійкою, вона буде менш чутливою до кольору або типу маски, яку носить людина на зображенні. Отримано датасет, що використано для формування тестової та навчальної вибірок.

Таким чином, для проведення дослідження було виконано етап створення набору даних, що необхідний для тренування нейронної мережі, на основі аналізу існуючих рішень, враховуючи недоліки попередніх досліджень.

Таблиця 1

Набір даних	Кількість осіб	Кількість зображень
CASIA_masked	10,575	492,832
VGGFace2_masked	8,631	2,024,897
RMFD	525	5000

Список використаних джерел:

1. Ngan M., Grother P., Hanaoka K. Ongoing Face Recognition Vendor Test (FRVT) Part 6A: Face recognition accuracy with masks using pre-COVID-19 algorithms. Gaithersburg, MD: National Institute of Standards and Technology. 2020.
2. D. Yi, Z. Lei, S. Liao, and S. Z. Li. «Learning face representation from scratch». 2014.
3. Q. Cao, L. Shen, W. Xie, O. M. Parkhi, and A. Zisserman, «Vggface2: A dataset for recognising faces across pose and age». 2018.
4. Zhang, Kaipeng et al Joint Face Detection and Alignment Using Multitask Cascaded Convolutional Networks». IEEE Signal Processing Letters. 2016. P. 1499–1503.

Москаленко Д.О.

магістрант,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАХВОРЮВАНЬ ІНСУЛЬТУ ЗА ДОПОМОГОЮ ЗГОРТКОВИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

Вступ. Життєдіяльність людини та активне переміщення в просторі є найважливішою задачею тіла людини. Діагностика інсульту потребує високоякісної нейровізуалізації та подальшої сегментації поразки. Вимірювання розміру, розташування та збігу локації уражень інсульту з існуючими областями та структурами мозку потенційно можна використовувати для прогнозування ймовірності реабілітації та рекомендацій щодо лікування, яке буде максимально ефективним для конкретної людини. Ідентифікація інсульту на ранніх стадіях є вкрай затребувана в медицині.

Мета роботи полягає у дослідженні ефективності використання згорткових нейронних мереж та методів розпізнавання інсульту.

Попередні дослідження. Попередні дослідження з використанням КТ-зображень проводилися для визначення інсульту за допомогою КТ-зображень. Метод, запропонований Чавлою для класифікації інсульту. Він використав фільтрацію Вінера, щоб видалити шум на зображенні, а потім за допомогою Contra-Later Symmetry змінити несиметрію об'єкта на симетрію. Перший рівень класифікації використовується для підрахунку значення гистограми, а другий рівень класифікації вони використовують для підрахунку результату значення гистограми від першого рівня класифікації. Запропонована методика добре класифікує з точністю 90% [1].

Наступним дослідженням є класифікація крововиливу в мозок за зображенням КТ-сканування за допомогою методу нейронної мережі як Extreme Learning Machine. Метод відтінків сірого та масштабування використовується для попередньої обробки зображення перед сегментацією зображення за допомогою Threshold, щоб отримати об'єкт. Extreme Learning добре класифікує зображення з точністю 90% [2].

У дослідженні цієї задачі існує кілька етапів класифікації інсульту, а саме збір даних про геморагічний та ішемічний інсульт, масштабування сірого, щоб змінити зображення RGB на сіре, масштабування для зменшення пікселя зображення, адаптивне вирівнювання гистограми з обмеженою контрастністю (CLAHE) для підвищення контрастності зображення.

Порогове значення для зміни зображення на чорно-біле зображення, а потім використання згорткової нейронної мережі для класифікації інсульту. Загальну архітектуру запропонованого методу можна побачити на рисунку 1.

Використано 45 цифрових зображень для набору даних для навчання та тестування, 10 зображень геморагічного інсульту, 10 зображень ішемічного інсульту, 10 зображень нормального мозку для тренування та 5 зображень геморагічного інсульту, 5 зображень Ішемічний інсульт і 5 зображень нормального мозку для тестування набору даних у JPG (Об'єднана фотографічна група) формат, а потім використано для наступного кроку запропонованого методу. Зразок КТ голови зображення показано на рисунку 2.

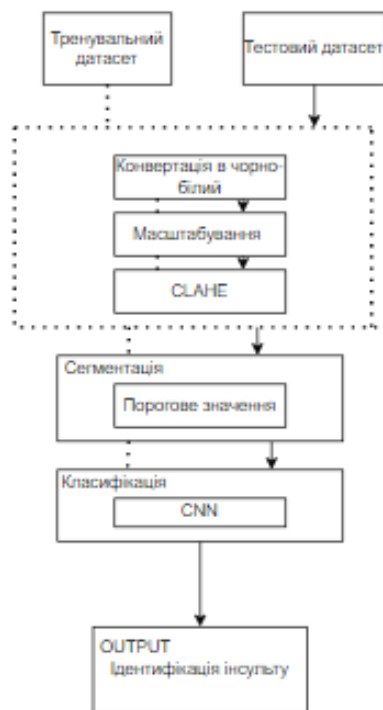

Рис. 1. Загальна архітектура

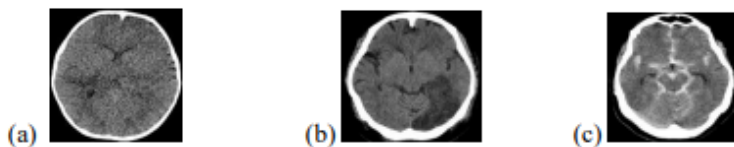

Рис. 2. (a) нормальний мозок; (b) ішемічний інсульт; (c) геморагічний інсульт

Далі почитається процес попередньої обробки. Цей процес складається з трьох кроків, а саме масштабування сірого, масштабування та CLAHE.

Відтінки сірого. Це процес перетворення зображення RGB в зображення у відтінках сірого. Перетворення з RGBу відтінки сірого можна зробити за допомогою рівняння (1). На рисунку 3 (b) показаний результат процесу відтінку сірого.

– Масштабування. Це процес зменшення кількості пікселів зображення, яке використовується як вхід до нейронної мережі.

– Таким чином, тривалість обчислень можна скоротити. У цьому дослідженні ми зменшуємо зображення розміром 250x250. На рисунку 3 (в) показаний результат масштабування.

– CLAHE. Це процес підвищення контрастності зображення, щоб обведення виглядало чіткіше. Перетворення з RGB в градації сірого можна зробити за допомогою рівняння (1). На рисунку 3 (d) показаний результат CLAHE процес.

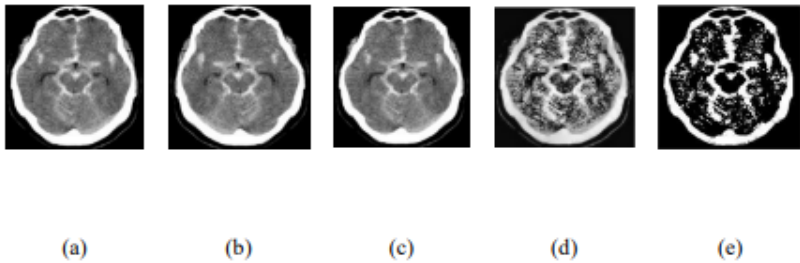

Рис. 3. (а) Зображення КТ; (b) Відтінки сірого; (c) Масштабування; (d) CLAHE; (e) Порогове значення

Наступним кроком буде класифікація. Існує два процеси згорткової нейронної мережі для класифікації інсульту, а саме:

– Навчання.

Процес навчання CNN складається з двох процесів (прямого і зворотного поширення).

Спершу підрахувати всі вхідні нейрони з вхідного шару в прихованому шарі. Шар буде надіслано на вихідний шар. Зворотне поширення відстежить помилку, підрахувавши всі ваги з вихідного шару, а потім відправить його назад до прихованого шару, щоб отримати нейронну мережу з мінімальною похибкою.

– Тестування.

Процес тестування – це те, що CNN тестує з 5 тестуваннями даних кожного типу класифікації та порівнює ваги, отримані від тестування даних, з вагами, отриманими в результаті навчання даних.

Ми використовуємо Learning Rate = 0,2, Hidden Node = 30= 30 і EPOCH = 1000 як параметри в CNN для класифікації інсульту.

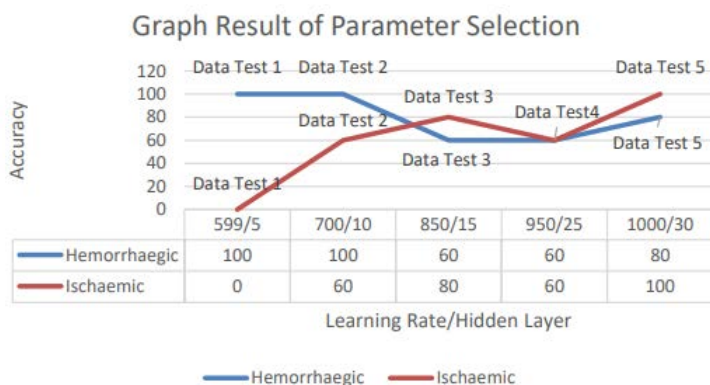

Рис. 4. Результат вибору параметра

Висновок. На основі результату класифікації інсульту за зображенням КТ голови, згортовка нейронна мережа може допомогти неврологу класифікувати інсульт. Отримана точність також залежить від кількості отриманих даних для навчального набору даних. У цьому дослідженні запропонований нами метод може дати 90% точності для тестування 15 зображень кожного типу інсульту. Результат класифікації багато в чому залежить від того, скільки зображень які використовуються в навчальному процесі. Чим більше зображень використовується в процесі навчання, тим вище точність. Подальші дослідження можна проводити за допомогою інших методів класифікації інсульту, щоб можна було порівняти його згортовку нейронну мережу.

Список використаних джерел:

1. Chawla M, Sharma S, Sivaswamy J and Kishore LT 2009 A method for automatic detection and classification of stroke from brain CT images Proc. Annu. IEEE Int. Conf. EMBS.
2. Rizki DA 2017 Klasifikasi Pendarahan Otak Menggunakan Extreme Learning Machine.
3. Faisal, A 1991 Hasil Pemeriksaan CT Scanning pada Penderita Stroke (Yogyakarta: Berkala Ilmu Kedokteran).

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Васильченко Є.В.

студенка;

Мусхаріна Ю.Ю.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Державний вищий навчальний заклад

«Донбаський державний педагогічний університет»

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Здоров'я – це найцінніше, що є в людини. Процес формування, збереження та зміцнення необхідно з раннього дитинства, дошкільного віку. В цей період життя у дитини вкрай необхідно сформувати початкові знання, вміння, навички збереження й зміцнення здоров'я, а також ціннісне, позитивне ставлення до нього, мотивацію до ведення здорового способу життя. Важливо навчити людину обирати такий спосіб життя, який би вів до уникнення захворювань [3].

Пріоритетним завданням усіх ланок системи освіти є виховання людини в дусі відповідального відношення до власного здоров'я й здоров'я оточуючих як до вищої соціальної цінності, формування високого рівня здоров'я дітей і учнівської молоді. Саме тому ще з дошкільного віку необхідно сформувати у дітей культуру здоров'я, створити умови для розвитку компетентності особистості в фізичній, психічній і духовній його сферах.

Невтішні дані про захворюваність дітей, невміння дошкільників і дорослих керувати своїм здоров'ям спонукають науковців до пошуку нових підходів до формування навичок здорового способу життя ще з раннього дитинства, адже цей період є найсприятливішим для оволодіння основними знаннями і навичками з формування, збереження і зміцнення здоров'я, які надалі стануть важливим компонентом загальної культури людини та вплинуть на формування здорового способу життя та рівень здоров'я всього суспільства. Саме в дошкільному віці закладається

майбутній потенціал здоров'я, це сприятливий період для формування навичок здорового способу життя.

Формування культури здоров'я – це цілеспрямований процес взаємодії учасників навчально-виховного процесу (дітей, педагогів, батьків) в середовищі навчально-виховного закладу, сім'ї, соціального оточення, метою якого є відновлення, збереження, укріплення, формування та передача фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я [4].

Одним зі стратегічних принципів сучасної дошкільної освіти виокремлено принцип оздоровчої спрямованості навчально-виховного процесу, реалізація якого в умовах закладів дошкільної освіти передбачає створення здоров'язбережувального середовища, тобто середовища, в якому дитині приємно й безпечно перебувати, яке стимулює її розвиток, забезпечує комфортні умови для формування здоров'я і є оптимальним для її зростання [1]. У дошкільнят виробляється усвідомлене ставлення до власного здоров'я, коли діти засвоюють елементарні знання про свій організм, оволодівають гігієнічними нормами поведінки, психологією спілкування, гігієною харчування. Ці знання та навички вони поповнюватимуть і вдосконалюватимуть упродовж усього свого життя.

Аналіз наукових досліджень щодо умов діяльності, спрямованої на формування культури здоров'я та основ здорового способу життя засвідчив, що науковці здебільшого акцентують увагу на змісті підготовленої для дітей інформації, створенні відповідного середовища та здійсненні співпраці педагогів і батьків [5].

Припустимо, що визначальним чинником для формування культури здоров'я дітей дошкільному закладі є створення вихователем, інструктором з фізичної культури умов для розвитку самосвідомості вихованців, які будуть спрямовані на ціннісне ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, а також оволодіння методами оздоровлення.

Зміцненню здоров'я дітей дошкільного віку сприяє організація фізичного виховання. Правильно організоване фізичне виховання підвищує стійкість організму до негативного впливу зовнішнього середовища, а збереженню здоров'я дітей, їхньому гармонійному розвитку сприяють фізичні вправи [3].

Із метою оздоровлення дітей в окремих дошкільних закладах упроваджуються, у тому числі, нетрадиційні засоби, що дає змогу значно підвищити оздоровчий ефект занять із фізичного виховання, допомагає

зміцнити здоров'я дітей і зацікавити в заняттях із фізичного виховання, навчає їх самостійно дбати про своє здоров'я [2].

На власному досвіді було перевірено комплексний підхід до формування культури здоров'я дошкільнят шляхом використання нетрадиційних методів оздоровлення, а саме точкового масажу та дихальної гімнастики. Обов'язковою умовою було навчання батьків методикам з метою подальшого сумісного з дітьми використання методики оздоровлення в домашніх умовах для профілактики застудних захворювань та формування потреби у зміцненні стану здоров'я тощо, тобто реалізації комплексного підходу формування культури здоров'я.

Стимуляція біоактивних зон шкіри активізує вироблення в організмі власного інтерферону, який, крім протівірусного ефекту, має ще й радіозахисні властивості: знижує шкідливу дію на людину рентгенівських та інших випромінювань, що супроводжують радіоактивний розпад, збільшує кількість повноцінних клітин, знижує число хромосомних ушкоджень у клітинах кісткового мозку, підсилює й підтримує адаптаційні реакції організму в несприятливій екологічній обстановці.

Багаторічні дослідження, проведені А.О. Уманською, довели, що при використанні тільки точкового масажу в організмі відбувається саморегуляція вироблення цілого ряду біологічно активних речовин, у тому числі власного інтерферону, комплементу й інших «ліків», з якими не може конкурувати жоден, навіть самий чудовий, штучний препарат.

Натиснення робили по 3 секунди (дев'ять разів в одну сторону, дев'ять – у протилежну) на кожну з вищезгаданих точок. Масаж проводили 3 рази в день.

Наступною методикою у комплексному підході до формування культури здоров'я дітей було оволодіння дихальною гімнастикою.

Дихальна гімнастика – це спеціальні вправи для розвитку дихальної мускулатури. Загальні положення, які признають всі спеціалісти по диханню, за винятком розробників парадоксальних систем, наступні:

- 1) дихання повинно бути ритмічним, рівномірним, глибоким;
- 2) дихати бажано через ніс, під час бігу або інших фізичних навантажень великої інтенсивності можна дихати одночасно через ніс і напіввідкритий рот;
- 3) ритм дихання повинен знаходитися у співвідношенні з ритмом виконуваних фізичних вправ;
- 4) темп дихання залежить від рівня підготовленості тренуючого і від темпу, в якому виконуються фізичні вправи (біг, ходьба і ін.);

5) ходьба, біг, плавання самі по собі являються чудовими дихальними вправами;

6) під час виконання дихальних вправ необхідно слідкувати за своєю поставою: голову тримати прямо, плечі відвести назад, підтягнути живіт.

Дихальні вправи проводили 1 раз кожного дня під час денної прогулянки на свіжому повітрі [2].

В результаті оволодіння методиками оздоровлення поряд з загальнозміцнювальними процедурами (зарядка, фізкультпаузи, загартування), ми констатували у дітей старшої групи зменшення кількості випадків захворювання, бажання займатись фізичною культурою, більш уважного ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих, бажання поділитись знаннями щодо поліпшення самопочуття тощо. Про це свідчить статистика захворюваності дітей старших груп дошкільних дитячих закладів Слов'янського району: частохворіючих дітей (що мають чотири та більше епізодів захворювання ГРВІ на рік).

Формування культури здоров'я дітей дошкільного віку – це цілеспрямований, комплексний процес взаємодії дітей, педагогів, батьків, основною метою якого є усвідомлення важливості збереження, зміцнення здоров'я шляхом оволодіння ними здоров'язбережувальних методик.

Як результат – оволодіння дітьми та їх батьками методиками точкового масажу та спеціальних дихальних вправ у комплексному підході до формування культури здоров'я дітей дошкільного віку довели ефективність запропонованого використання нетрадиційних методик оздоровлення. А саме: зменшення захворюваності, підвищення мотивації дітей до зміцнення здоров'я, тобто формування культури здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Андрющенко Т.К. Теоретико-методичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / Т.К. Андрющенко. – Одеса: Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2015. – 41 с.
2. Кириленко Л.Г. Ігровий масаж як засіб оздоровлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку у різних формах роботи з фізичного виховання в режимі дня: метод. рекомендації / Л.Г. Кириленко, Л.О. Голуб // Полтава: ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2013. – 94 с.
3. Лісневська Н.В. Шляхи формування основ здорового способу життя у дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти / Н.В. Лісневська // Вісник черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького. – Серія «Педагогічні науки». – 2019. – Вип. 4. – С. 211–217.

4. Мельник О. Системний підхід до формування культури здоров'я учасників навчально-виховного процесу / О. Мельник // Палітра педагога. – 2007. – № 4. – С. 14–17.

5. Нестеренко В. Проблема виховання культури здоров'я дітей дошкільного віку / В. Нестеренко, Р. Бедрень // Науковий вісник МНУ ім. В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки. – 2018. – № 1(60). – С. 233–239.

Індиченко Л.С.

викладач;

Бірюкова П.В.

студент,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

УДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ З УРАХУВАННЯМ ІНТЕРЕСІВ СТУДЕНТІВ

Фізичне виховання студентів – це один із складових елементів гуманітарної освіти молоді, що відіграє значну роль при укладанні початкового фундаменту кожного індивідуума для його професійної компетенції, який у майбутньому стане відмінним фахівцем в обраній галузі. У вищих навчальних закладах (ВНЗ) заняття фізичною культурою, як однієї з великого переліку навчальних дисциплін є дуже нагальною для кожного студента з будь-якої спеціальності [1].

В наш час, коли все більша кількість молоді починає надавати перевагу заняттям спорту та здоровому образу життя, фізична культура почала набувати статусу субкультури, в основу якої залягає реалізація естетичної, біологічної, інформативної, гедоністичної, комунікативної та багато інших функцій, що є характерними лише фізичній культурі [1].

Взагалі-то, основною метою фізичної освіти у закладах вищої освіти (ЗВО) є у першу чергу втамувати реальну потребу студентів в опануванні системи спеціальних знань, здобути різні уміння та навички, які будуть важливі для його майбутньої професії, а також щоб запобігти негармонічному розвитку всіх інших фізичних якостей здобувача освіти [1].

У даній статті розглянуто результати опитування 82 студенток (18-19 років) першого та другого року навчання на базі Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара з метою удосконалення навчального процесу з фізичної культури з рахуванням їх інтересів. Для збору та аналізу даних було складено п'ять питань, на які дівчата надавали свої відповіді., а саме:

1. Чи займаєтесь ви фізичною культурою, спортом?
2. Як часто ви займаєтесь спортом?
3. Ви надаєте перевагу більш спокійним вправам чи навпаки – активним?
4. Які вправи вам найбільше подобаються на заняттях з фізичної культури?
5. Яких вправ, на вашу думку, не вистачає на заняттях з фізичної культури?

Всі результати дослідження наведені нижче у вигляді секторних діаграм з детальним описом.

Виходячи з даних на рис. 1 можна зробити висновки, що з 82 студенток тільки 66% (54 особи) займаються фізичною культурою та спортом, взагалі не займаються – 22% (18 осіб), а інколи проявлять свій інтерес до занять спортом 12% (10 осіб) дівчат.

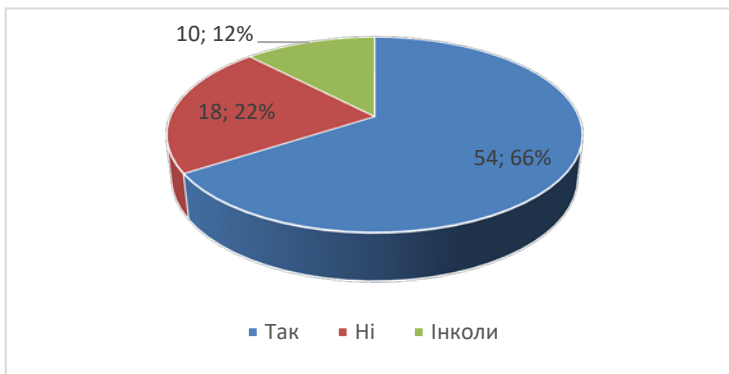

Рис. 1. Чи займаєтесь ви фізичною культурою, спортом? (осіб, %)

Розглядаючи відповіді на питання стосовно частоти зайнять спортом, ми спостерігали тенденцію надавати перевагу 2-3 разів на тиждень (41 особа, 50%). Таким чином, 18% (15 осіб) дівчат займаються спортом

1 раз на тиждень, 17% (14 осіб) – кожен день, і лише 15% (12 осіб) іноді можуть розім'яти свої м'язи (рис. 2).

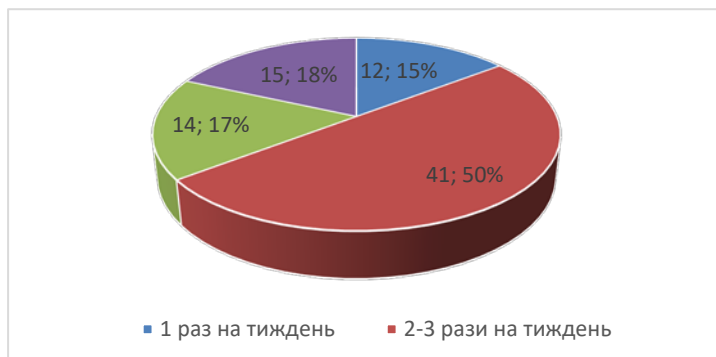

Рис. 2. Як часто ви займаєтесь спортом? (осіб, %)

Аналізуючи третє питання анкети, ми зробили висновок, що переважна більшість студенток (74% – 61 особа) першого та другого року навчання на заняттях з фізичної культури надають перевагу більш спокійним вправам, активні вправи подобаються 15% (12 осіб) дівчат та 11% (9 осіб) – полюбляють поєднувати обидва види (рис. 3).

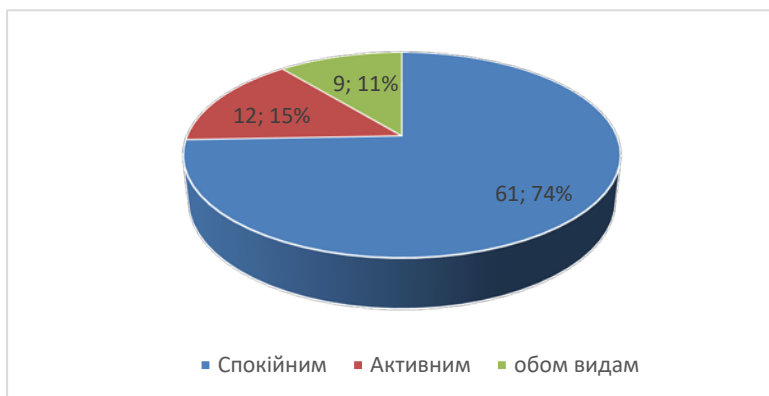

Рис. 3. Ви надаєте перевагу більш спокійним вправам чи навпаки – активним? (осіб, %)

На думку 37% (29 осіб) студенток, найкращими вправами на заняттях з фізичної культури є саме вправи на гнучкість, 25% (20 осіб) вважають, що розминка краще, вправам на всі групи м'язів надають перевагу 20% (16 осіб) анкетованих, а всі вправи подобаються тільки 18% (14 осіб) (рис. 4).

Рис. 4. Які вправи вам найбільше подобаються на заняттях з фізичної культури? (осіб, %)

Щодо останнього питання, то відповідь на нього найбільше всього нас і цікавила, адже це допоможе покращити процес проведення занять з фізичної культури в Університеті. На думку багатьох дівчат (63% – 52 особи), на заняттях з фізичної культури всіх вправ вистачить, і тому ніяких змін проводити не потрібно. Але все ж таки 21% (17 осіб) вважають, що було б краще включити до програми більше вправ на гнучкість, деякі віддали перевагу різним видам фітнесу – 11% (9 осіб) та 5% (осіб) хотіли б проводити більше часу виконуючи вправи з м'ячем.

Результати проведеного анкетування свідчать про те, що існують деякі проблеми, які стосуються покращення системи фізичного виховання в нашому Університеті та наявна потреба у розробці та впровадженні у закладах вищої освіти різних інноваційних напрямів, щодо вдосконалення процесу фізичного виховання. Це допоможе модернізувати систему фізичного виховання, головною метою якої є збереження та покращення стану здоров'я ще молодого покоління. Також слід приділити увагу інтересам студенток, що стосуються проведення занять з фізичної культури.

Рис. 5. Яких вправ, на вашу думку, не вистачає на заняттях з фізичної культури? (осіб, %)

Під час побудови навчального процесу та підбору вправ для занять, потрібно безумовно враховувати фізичні та психологічні можливості всіх дівчат, а також рівень розвитку цих якостей [2]. Це допоможе підвищити залучення ще більшої кількості студенток першого та другого року навчання до занять з фізичної культури, адже використання нових технологій у навчальному процесі буде зацікавлювати та спонукати дівчат робити фізичні вправи, що призведе до покращення їх фізичної активності та самопочуття, що є дуже важливим у сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Організація та методика фізичного виховання студентів : веб-сайт. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/24477> (дата звернення: 28.03.2022).
2. Сопотова І. О., Півень О. Б. Вдосконалення навчального процесу з фізичного виховання з урахуванням інтересів студентів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2021. № 8(139). С. 90–93.

Кузьменко М.М.

курсант,

Науковий керівник: Пожидаєв М.Ю.

старший викладач,

Дніпропетровський державний Університет внутрішніх справ

ФІЗИЧНА АКТИВНІСТЬ – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК МІЦНОГО ЗДОРОВ'Я ТА ДОВГОЛІТТЯ ЮРИСТІВ

Одним із найважливіших завдань соціально орієнтованих країн є підвищення середньої тривалості життя населення. Всесвітня організація охорони здоров'я визначила такі фактори тривалості життя людини: 10% – медицина; 20% – індивідуальна генетика; 20% – стан екології в місцях проживання; 50% – спосіб життя. Останній фактор, в т.ч. вкрай важливий режим фізичної активності. Щоб зрозуміти її суть, слід згадати слова відомого радянського авіаконструктора О.К. Антонова: «Справжня фізична культура – це розумне ставлення до свого тіла, цілодобова місткість свого розуму». Безсумнівно, що здоров'я людини є відображенням стану її функціональних систем. Функція серцево-судинної системи порушена, у людини діагностовано гіпертонія, гіпотонія, аритмія або будь-який інший симптом, що свідчить про погане самопочуття.

Нині у вітчизняному теоретичному просторі поняття «спорт» трактується як структурний елемент поняття «фізична культура» як його референтної форми. Багаторічні суперечки про співвідношення цих понять не враховували філософського осмислення відмінностей матеріальної та духовної практики, а протиставляли або ототожнювали спортивну культуру і фізичну культуру. Протягом цього часу вони завжди відзначали, культивували та виявляли загальні тілесні практики людства. При цьому щоразу в різні історичні епохи фізична культура, у тому числі й змагальна діяльність, тобто спорт, відігравала певну соціальну роль. Спеціальна фізична підготовка є однією з основних дисциплін бойової підготовки воїнів, важливою і невід'ємною частиною військової підготовки та підготовки особового складу Збройних Сил України. Метою фізичної підготовки є забезпечення фізичної готовності воїнів до навчально-бойових дій. Фізична підготовка поділяється на загальну і спеціальну. Загальнофізична підготовка воїнів спрямована на досягнення

оптимального рівня розвитку загальних фізичних особливостей для подальшого успішного оволодіння ними особливими фізичними характеристиками та військовою майстерністю, покращення фізичного розвитку, зміцнення здоров'я шляхом регулярних занять гімнастикою, легкою атлетикою, плавання, лижного спорту та заняття спортом.

Більше того, з точки зору світогляду, в контексті спеціальної фізичної культури та військової підготовки слід виділити дві важливі складові, а саме: організм людини тренується; 2) її соціоцентризм, що розрізняє поняття «фізичне виховання» і «фізичне виховання», акцентується на потребах держави у сфері підготовки її громадян, здатних задовольнити політичні та економічні потреби виконання певних завдань. соціального значення: захист мирного населення, знищення противника, групова єдність дій, бойовий дух тощо.

Ендокринна система дає збій, а це призводить до гормонального дисбалансу, що також свідчить про погіршення самопочуття. Слід зазначити, що здоров'я людини визначається її біологічним віком. Чим кращий стан здоров'я, тим нижчий біологічний вік, і навпаки, чим гірший стан здоров'я, тим вищий біологічний вік. Таким чином, ми встановили кореляцію між придатністю та біологічним віком. Біологічний вік учасників визначався на основі фізіологічних та біохімічних критеріїв. Так, співвідношення життєвої ємності на 1 кг маси тіла у 25-річних становить 60 мл, у 45-річних – 50 мл, у 65-річних – 20–38 мл. Зокрема, у 25-річних виявили концентрацію глюкози в крові 4,5 ммоль на літр; 45-річним – 4,8 ммоль/л; 65-річним – 5,3 ммоль/л.

Деякі вітчизняні дисертаційні дослідження, спрямовані на покращення фізичної підготовки воїнів, показують вектор інтенсифікації рухової активності воїнів залежно від виду спорту. Кузнецов М. В. стверджує, що практика фізичної підготовки солдатів сил спеціальних операцій країн НАТО як ефективний засіб формування військової готовності використовує вправи зі значною фізичною активністю, що найбільш точно моделює військово-професійну діяльність підрозділів спеціального призначення. Ця дипломна робота була покладена в основу розробленої та апробованої річної (9-місячної) програми курсантів ФП останнього року навчання в університеті з поетапною структурою фізичної підготовки, наявність якої в межах формального межі НФП14 значно розширює і прискорює тренувальне навантаження курсантів і багаторазово підвищує їх активність [1]. Таким чином, використовуючи вісім фізіолого-біохімічних параметрів, визначали біологічний вік

учасників дослідження. Потім його порівнювали з результатами фізичної підготовленості до відповідного спортивного рівня. Встановлено залежність між рівнем фізичного стану та біологічним віком. Таким чином, високий рівень спортивної конкуренції створює умови для зниження біологічного віку по відношенню до паспортного в межах 20 років. За національним рівнем фізичної підготовленості розрізняють біологічний та паспортний вік 10 років.

Підготовка поліцейських до ефективного виконання службових обов'язків відбувається через функціонування системи професійної підготовки, яка поєднує базову професійну підготовку; навчання у Вільній економічній зоні зі специфічними умовами навчання; навчання в аспірантурі; навчання на робочому місці. Нормативними документами передбачено, що на посаді поліцейського (інспектора) патрульної поліції може працювати особа, яка успішно пройшла курс початкового навчання. Цей курс призначений для розвитку спеціальних навичок студентів, необхідних для виконання поліцейських повноважень, а також для розвитку вміння зберігати, носити, використовувати та використовувати вогнепальну зброю. За словами Шведа, це початкова основа, на якій буде будуватися вся подальша діяльність поліції [1], тобто формування професійної готовності до виконання службових обов'язків відбувається на цьому етапі професійної підготовки.

Базовий рівень фізичної підготовки визначає різницю через 5 років. Отримані результати є основою для оцінки не лише тривалості життя населення, а й прийняття важливих соціальних рішень, зокрема встановлення термінів виходу на пенсію. Так, у розвинених країнах різниця між пенсійним віком та тривалістю життя становить 13-15 років, а це означає, що держава має важливий інструмент у вигляді ефективної системи фізичного виховання для реалізації такого відповідального соціального завдання.

Спеціальна фізична підготовка воїнів спрямована на розвиток особливих фізичних якостей, оволодіння військовою майстерністю, формування морально-вольових якостей, досягнення бойової згуртованості підрозділів, шляхом систематичного комплексного виконання спеціальних фізичних вправ і використання в спорті. навчання, прискорений рух, перевищення швидкості, подолання руху, навігація військ. Завдання спеціальної фізичної підготовки визначаються специфікою військово-професійної діяльності Збройних Сил України, родами військ і спеціальних військ. До них належать: розвиток і

вдосконалення специфічних фізичних характеристик: стійкості до хитання, стійкості до перевантажень, стійкості до кисневого голодування; оволодіння та вдосконалення рухових навичок, які використовуються в армії; виховання морально-вольових і психічних якостей; згуртованість військових частин.

Народи до початку 20 століття, хоча й зазнали численних відтінків значення. Термін «фізичне виховання» вперше було введено наприкінці 19 століття. в систему наукової педагогіки М. Новікова, що відповідало початкам синкретичної ведичної культури. Фізична спритність чітко показала духовну енергію людини як частину всесвітнього космічного порядку, і, таким чином, процес становлення людини як *homosapiens* відбувається через *homoludens* («людські ігри»).

Фізичне виховання в контексті виявлення сутнісних рис людини (антропогенез) виявляло її тілесність у майстерних витівках богів або тілесність у примхах мудрої природи. У формуванні соціальної свідомості військовослужбовців важливо сформувати розуміння фізичної підготовки як засобу успішного виконання бойових завдань, витривалості в складних життєвих ситуаціях, збереження фізичної та емоційної рівноваги, що виливається у фізичне виховання. Фізичні вправи фізичної культури для воїнів завжди цілеспрямовані, що характеризується їх соціальною цілеспрямованістю та змістовністю.

Список використаних джерел:

1. Кузнецов М. В. Удосконалення фізичної підготовки кандидатів у підрозділи сил спеціальних операцій збройних сил України : дис. ... канд. наук з фізичного виховання та спорту / Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Львів, 2017. 236 с.

Підгайна В.О.

доктор філософії, викладач,

Національний університет фізичного виховання і спорту України

ВПЛИВ ОЗДОРОВЧОГО ПЛАВАННЯ НА ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Молодший шкільний вік – важливий період у житті дитини, коли формується її здоров'я, розвиваються основні фізичні якості, удосконалюються рухові вміння та навички. Саме в цей період найбільше уваги потрібно приділяти фізичному розвитку дитини [1, с. 15–21; 2, с. 34–52]. Система фізичного виховання має за мету реалізувати можливості всебічного розвитку дитячого населення України, удосконалити їхні рухові здібності й сформувати моральні та вольові якості. Організація роботи з фізичного виховання є одним з ефективних засобів всебічного розвитку особистості. Це відображено в низці офіційних державних документів, широкому висвітленні питань активізації наукових досліджень із проблеми комплексного оздоровлення дітей [3, с. 46–62].

Головним чинником збереження здоров'я є нормовані фізичні навантаження, насамперед плавання та фізичні вправи у воді. Необхідність їх застосування зумовлюється різнобічним впливом на організм дитини. Заняття з плавання зумовлюють підвищення загального тонусу, активізують діяльність центральної нервової системи, серцево-судинної, дихальної та інших систем організму, стимулюють обмінні процеси, забезпечують перерозподіл м'язового напруження, зміцнення м'язів, створення м'язового корсету. Виконання фізичних вправ у воді тренують організм, сприяють виникненню й закріпленню нових умовних рефлексів, руйнують стереотип неправильного утримання тіла [4, с. 25–56; 6, с. 3–34].

У загальній системі вивчення стану здоров'я дітей молодшого шкільного віку визначення рівня їхнього фізичного розвитку посідає значне місце. У зв'язку з цим значний теоретичний і практичний інтерес викликає діагностика фізичного стану дітей молодшого шкільного віку в процесі занять плаванням [7, с. 35–42].

Мета: визначити ефективність застосування плавання та фізичних вправ у воді й обґрунтувати їх вплив на рівень фізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку.

Методи і організація дослідження: аналіз науково-методичної літератури, антропометричні та фізіологічні методи дослідження, методи математичної статистики. Фізичний розвиток кожної дитини визначали порівнянням її індивідуальних даних із величинами в таблиці стандартів [5, с. 116–118].

Педагогічний експеримент проведено з дітьми 6–7 років, які займаються плаванням в оздоровчій групі в приватному басейні міста Києва.

Результати дослідження. Під час проведення занять із плавання ми керувалися такими методичними принципами: враховували фізіологічне навантаження, дозування, що відповідали загальному рівню фізичної підготовки дитини; передбачали вплив на весь організм досліджуваних; перед заходом до води включали загально-розвиваючі, і спеціальні вправи; складаючи план занять, враховували принцип поступовості та послідовності підвищення й зниження фізичного навантаження, дотримувалися принципу чергування скорочення м'язових груп, що брали участь у виконанні фізичних вправ.

Показники вимірювань довжини тіла, маси тіла, частоти серцевих скорочень (ЧСС), артеріального тиску (АТ) та життєвої ємності легень (ЖЄЛ) на початку педагогічного експерименту наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

**Антропометричні та фізіологічні показники дітей 6–7 років
на початку педагогічного експерименту**

Стать	Вік, років	Довжина тіла, см		Маса тіла, кг		ЧСС, уд./хв		АТ, мм рт. ст.		ЖЄЛ, мл	
		М	σ	М	Σ	М	σ	М	σ	М	Σ
Хлопці	6	112,1	6,4	19,5	3,0	96	2,9	90-102/48-70	2,1	1100	44,0
	7	116,7	6,2	20,0	3,4	93	3,0	92-108/49-71	2,4	1200	54,2
Дівчата	6	110,7	5,1	18,1	2,4	98	3,1	85-105/47-69	2,6	1000	44,2
	7	117,5	5,9	20,5	3,1	94	3,3	88-106/49-71	2,8	1100	64,7

Результати цього етапу дослідження свідчать, що фізичний розвиток більшості дітей відповідає нормі за такими показниками, як пульс та артеріальний тиск. Показники життєвої ємності легень нижчі від середніх

нормативних величин. Довжина тіла дітей у середньому на 1,5–2 см, а маса тіла – на 0,5–1,5 кг нижчі від середніх нормативних показників.

Отримані результати після педагогічного експерименту наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

**Антропометричні та фізіологічні показники дітей 6–7 років
після педагогічного експерименту**

Стать	Вік, років	Довжина тіла, см		Маса тіла, кг		ЧСС, уд./хв		АТ, мм рт. ст.		ЖЄЛ, мл	
		М	σ	М	Σ	М	σ	М	Σ	М	Σ
Хлопці	6	118,1	5,4	22,7	3,3	96	2,9	90-102/48-70	2,1	1200	44,0
	7	122,9	5,7	24,0	3,7	92	3,0	90-106/46-67	2,4	1400	54,2
Дівчата	6	115,7	5,4	20,5	2,4	95	3,1	84-100/47-69	2,6	1100	44,2
	7	122,4	5,9	23,8	3,0	93	3,3	85-105/47-69	2,8	1300	64,7

Зробивши порівняльний аналіз цих показників із результатами вимірювань на початку педагогічного експерименту, можемо зазначити, що діти суттєво зміцніли за період фізкультурно-оздоровчих занять плаванням. Показники зросту та маси тіла нормалізувались.

Хлопці в середньому за рік підросли на 2–4 см, набрали 2,5–3,0 кг маси, дівчата – відповідно, 3–3,5 см, 1–3 кг. Пульс стоячи (уд/хв) та артеріальний тиск (мм. рт. ст.) стали відповідати нормі як у хлопців, так і в дівчат. Життєва ємність легень у хлопців у середньому збільшилася на 500 мл, у дівчат – на 600 мл.

Показники окружності грудної клітки дітей на початку та після педагогічного експерименту відображено в таблиці 3.

Таблиця 3

**Показники окружності грудної клітки дітей 6–9 років
на початку та після педагогічного експерименту**

Стать	Вік, роки	М	Σ	М	Σ
		на початку		після	
Хлопці	6	56,5	2,9	59,2	2,1
	7	59,6	3,1	63,7	3,0
Дівчата	6	55,1	3,0	57,6	2,0
	7	59,5	3,9	62,9	2,9

На початку експериментальної роботи показники окружності грудної клітки дітей 6–7 років були нижчими середньої норми для цієї вікової категорії.

Середні показники окружності грудної клітки хлопчиків шести років становлять 56,5 см; 7-річних – 59,6 см, що на 1,5–2,5 см нижчі від середніх нормативних величин. Середні показники, відповідно, у дівчат такі: шість років – 55,1 см; сім років – 59,5 см, що на 2–3 см нижче від середніх нормативних величин. Причина, на нашу думку, полягає в низькій фізичній активності дітей, які приймали участь у дослідженні, як на уроках, так і під час дозвілля.

Окружність грудної клітки в дітей наприкінці педагогічного експерименту збільшилася, при цьому в хлопців спостерігаємо більший прогрес, ніж у дівчат. Із таблиці 3 видно, що цей показник після експерименту зріс на 3–4 см, що свідчить про ефективність застосування засобів плавання.

За час проведення занять в басейні зросли показники рівня фізичного розвитку дітей; зміцніли м'язи живота, спини, покращилася статура; діти набули навичок правильної постави і повірили у свої сили.

Висновки. Одним із засобів підвищення рівня фізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку є плавання та фізичні вправи у воді. Вони сприяють удосконаленню розвитку рухових якостей, є засобом зміцнення м'язового корсету, розвитку сили й статичної витривалості м'язів; формування правильної постави, тобто формування її фізичних проявів та розвитку м'язово-суглобового відчуття. Застосування плавання та фізичних вправ у воді для молодших школярів зумовило підвищення рівня фізичного розвитку організму за антропометричними (ріст, вага, обсяг грудної клітки) та фізіологічними показниками (ЧСС, АТ, ЖЕЛ).

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці та використанні комплексу спеціальних фізичних вправ у воді для підвищення рівня функціонального стану організму дітей молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Гончар И. Л. Преимущество обучения и совершенствования плавания // Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2000. – № 12. – С. 15–21.
2. Йосипчук В. В. Наука з початкового навчання плаванню учнів молодших та старших класів. – Львів, 2004. – 145 с.

3. Крук М. З., Биканов С. Р., Крук А. З. Теорія і методика викладання плавання. – Житомир, 2010. – 108 с.
4. Макаренко Л. Т. Плавання. – М., 2002. – С. 25–56.
5. Пирогова Е. А. Влияние физических упражнений на работоспособность и здоровье человека. – К.: Здоров'я, 2003. – 127 с.
6. Семенов Ю. А. Навики плавання для кожного: Із досвіду програми навчання плавання. – М.: Фізкультура та спорт, 2001. – 230 с.
7. Фирсов З. П. Оздоровительное плавание для всех. – М., 1984. – С. 35–42.

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Новокшанова О.О.

студент;

Франко Н.О.

викладач,

Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського

ФІЛОСОФСЬКІ ПЕРЕДУМОВИ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ДОСЛІДЖЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ ЛЮДИНИ В СВІТІ

Філософські теорії вплинули на становлення управлінської свідомості, так як в основі теорії постає проблема людини та її ролі в суспільстві. Управлінська свідомість – відображення у свідомості узагальнюючих знань про процеси, принципи, засоби та методи регулюючого впливу на об'єкт та його системно-структурні елементи, з метою формування управлінських відносин. До ознак управлінської свідомості відносять як знання, почуття, настрої, управлінські відносини, так і її управлінська діяльність, що у процесі соціалізації дозволяє перетворювати цінності та знання суспільства на стійкі риси особистості, здатної до управління.

Становлення управлінської свідомості у соціокультурній динаміці бере свій початок ще з Давньої Греції. Одним із родоначальників філософії людини вважають Сократа. У своїх роботах він безпосередньо звертається до самої людини, її внутрішнього життя, покликання та життєвого шляху. Вчення про людську душу займає центральне місце у сократівській філософії, а самопізнання людини виступає головною метою філософії. Протагор показав наскільки сильно просунулась давньогрецька філософія в осягненні місця та ролі людини. Він вважав, що людина є міра всіх речей: для реальних – їхня реальність, для нереальних – їхня нереальність. Цю фразу розглядають в контексті теорії пізнання як визнання активному існуванню людини в її гносеологічному ставленні до світу.

Проривний крок у філософському судженні про людину зробив Арістотель. Етика і політика утворювали єдиний комплекс «філософії про

людське», що займалася вивченням практичної діяльності та поведінки людини поряд з подальшим поглибленням філософсько-етичних уявлень про людину, її духовність та моральність. Арістотель досліджував зв'язок між людиною та політикою. Він стверджував, що людина від природи є політичною твариною. У концепції Арістотеля людина розглядається як істота соціальна, державна, політична. На його думку, той, хто не здатний до спілкування, оскільки вважає себе істотою самодостатньою і не відчуває потреб в чомусь, уже не є елементом держави. Він стає або твариною, або божеством [1].

Християнський теолог Августин Блаженний у трактаті «Про місто Боже», створеному під враженням взяття Риму, вбачав два протилежні види організації людських спільностей: «Град земний – державна організація, заснована на любові до себе, доведена до презирства до Бога, і «Град Божий» – організація, заснована на духовній спільності, любові до Бога, доведеної до презирства себе» [2, с. 256]. Августин доводив, що становлення особистості суперечливе – у ній поєднуються темні безодні душі та божественна благодать, яка виводить особистість із гріховної інерції і тим самим рятує її. На думку Августина, всяке насильство – від насильства над дитиною до організованого державного насильства – є наслідком гріховної зіпсованості людини і тому гідне зневаги, але є неминучим. В силу цієї неминучості Августин визнавав необхідність державної організованої влади.

Настання епохи Відродження ознаменувалося поворотом до розкриття автономії людини, визнання її безмежних творчих можливостей. Одним із перших, хто це зробив, був італійський філософ Піко дела Мірандола. У своїй праці «Мова про гідність людини», Мірандола наголошував, що людина складає особливий, четвертий світ поряд із підкупним, піднебесним та небесними світами. На Землі немає нічого «більшого, крім людини, а людині – нічого більшого, ніж його розум і душа». Відомий вислів філософа Р. Декарта: «Я мислю – отже, я існую», ознаменувало початок цього раціонального шляху. Такий поворот до раціоналістичного погляду на людину став імпульсом нового розуміння людської духовності взагалі.

Важливим етапом на шляху філософського розуміння людини, її свободи, взаємозв'язків із суспільством була творчість діячів епохи Просвітництва: Вольтера, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, К. Гельвеція. Творчість цих мислителів була пронизана гуманістичним пафосом захисту свободи, гідності людини, визнанням її найвищою цінністю

суспільства. У творі «Про людину» К. Гельвецький наголошував, що правильно зрозумілий особистий інтерес людини становить основу життя. Ці ідеї перегукуються з Т. Гоббсом, який у книзі «Левіафан» одним із перших почав міркувати про природу тих сил, які пов'язують людей у соціальне ціле. Він вважав, що люди створені рівними та мають «право на все». Але виникає фатальна неминучість у суспільстві «війни всіх проти всіх» – це «природний стан людського роду». Таким чином, за Гоббсом, «спільність людей внутрішньо суперечлива, вона – необхідний продукт подолання внутрішнього розбрату силами єднання, яке властиве людям» [3, с. 347].

Певний вплив на філософсько-соціологічну парадигму XIX–XX ст. виявила філософія та соціологія К. Маркса. У трактуванні основних законів буття та пізнання, у розумінні самих об'єктивних підстав людського існування марксизм послідовно виходить із принципу активного, предметно-діяльного, критичного та творчого ставлення людини до світу, до природної та соціальної дійсності. Цей принцип пронизує всі розділи та основні положення марксистської соціології і філософії та визначає вирішення таких її проблем, як проблема взаємовідносин об'єктивного та суб'єктивного початку, природи, суспільства та людини, його місця та ролі в історичному розвитку та соціокультурному процесі, проблеми сутності людини та її конкретно історичне існування. У філософії та соціології марксизму людина звільняється з-під влади різних потойбічних, абсолютних, ідеальних та матеріальних сил та сутностей, що визначають її природу та призначення. К. Маркс висуває принцип моністичного розуміння світу, принцип його матеріалістичної та історичної єдності, згідно з яким єдність природної та соціальної сторін, незважаючи на всі матеріальні передумови, реалізується лише в процесі історичної, предметно-діяльнісної активності людини. Людина – творець соціокультурних форм буття і є їх твором.

У світлі розвитку антропології у XX ст. очевидним стає виділення двох напрямів. Перший з цих напрямів пов'язане з поглибленим дослідженням духовності людини та втілено у творчості С. К'єркегора, В. Дільтея, Ф. Ніцше. К'єркегор розробляв суб'єктивну діалектику, «екзистенційну діалектику» людського буття. Дільтей розробляв філософію життя як спосіб буття людини як культурно-історичну реальність. Людина, за В. Дільтеєм, сама є «історія», яка тільки і розкриває, що вона і є таке. Ніцше вважав, що життя – це не якесь істинне статичне буття, а вічне

ходіння, становлення, зміна. У цьому потоці постійного руху життя існує людина. Головна його якість та зміст – це воля до влади.

Другий напрямок пов'язаний з конструюванням соціології як науки і втілений у творчості О. Конта, Г. Спенсера. В узагальненому вигляді їхній внесок у розвиток духовних основ управління можна звести до наступних моментів: формування цілісного погляду суспільне життя, відношення суспільства та людини; простежується яскраво виражена концептуальність універсального бачення життя; була розширена панорама гуманітарних підходів до людини; визначені як пріоритетний аналіз духовної основи людського буття, його соціальні зв'язки та закономірності. Принциповий крок, зроблений З. Фрейдом у пізнанні людини, полягає у розкритті ролі несвідомого у житті. Ніхто до Фрейда з такою глибиною не описав усе багатство та сфери підсвідомого, ніхто не виявив величезного впливу цього підсвідомого на життя людини та суспільства. Під цим кутом зору Фрейд проаналізував сутність культури, багатьох соціальних процесів у суспільстві, соціальних зв'язків, людей, механізмів громадського управління.

У давньогрецькій філософії було закладено традиції, за якою людина розглядалася як основна проблема. В епоху Середньовіччя слід відзначити творчість Ф. Аквінського, який стверджував, що людина – вища у ряді тілесних створінь, що характеризується наявністю свідомості, вільною волею. Джерелом людської свободи є розум. В епоху Нового часу, представником якого є Т. Гоббс, показано безпосередній вплив суспільства на людину. У своїй соціально-політичній теорії Т. Гоббс проаналізував умови існування мирного та безпечного суспільства, представивши оригінальну концепцію держави, в якій ці умови могли б бути дотримані. В епоху Просвітництва творчість мислителів була пронизана гуманістичним пафосом захисту свободи та гідності людини. Антропологічна концепція марксизму стверджує, що лише наявність свідомості та здатність до праці сприяє перетворенню об'єктів природи з метою задоволення потреб, і є визначальною характеристикою людини. Необхідність комплексного аналізу теоретико-методологічних засад управлінської свідомості пов'язані з проблемою ефективності управлінських рішення. У цьому питанні велику роль займає управлінська свідомість, носієм якої є людина. Тому, для розвитку управлінської свідомості необхідно досліджувати роль людини в суспільстві та у світі.

Список використаних джерел:

1. Філософська антропологія. Людина як проблема філософії. URL: <http://um.co.ua/7/7-10/7-106920.html> (дата звернення: 29.03.2022).
2. Рассел Б. Історія західної філософії. В 2 т. – Ростов-на-Дону, 2002. – 576 с.
3. Гоббс Т. Избранные произведения. В 2 т. – Москва, 1964. – 748 с.

Нудьга А.В.

студентка;

Науковий керівник: Франко Н.О.

викладач,

Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського

НАУКА І РЕЛІГІЯ

Актуальність даної теми обумовлена тим, що ці дві сфери знань та уявлень неминуче перетинаються під час обговорення основних метафізичних питань, причому сучасні наукові теорії дедалі більше вторгаються у сферу традиційних релігійних уявлень. Взаємини науки та релігії продовжують залишатися однією з основних проблем сучасної культури.

Насамперед, поняття науки і релігії визначають існування людства. Це пояснюється тим, що, оскільки наука забезпечує визнання людських інновацій, релігія забезпечує досягнення таких інновацій відповідно до етики та моралі. Дискусія на цю тему є дуже важливою, оскільки більшість людей, які наводять протилежні аргументи на цю тему, не визнають, що обидві галузі є дуже важливими для існування людства.

Тобто, враховуючи ідеологічну позицію, представлену цими двома областями, не буде помилковим стверджувати, що вони обидві є областями знань, які намагаються досягти певної форми моральних і теоретичних основ існування або життя. Крім того, критичне вивчення цих двох сфер чітко показує, що обидві галузі мають спільні риси.

Ці два поля можуть здатися різними але обидва відіграють головну роль. Наприклад, як стверджує Берч наукові розробки чи інновації допомагають людям зрозуміти теоретичну природу речей, тоді як релігія

надає духовну допомогу, що стосується правильної моральності та мирного існування членів громади.

З іншого боку, важливо зазначити, що, хоча ці дві галузі є вирішальними для існування людства, вони мають різні методичні підходи щодо аргументації про існування Всесвіту.

Наприклад, наукові аргументи або міркування залежать від доказу, на основі реальних спостережень і філософського реалізму.

Інша справа, коли доходять до релігійних переконань, тобто більшість релігійних ідеологій є лише теоретичними аргументами, які в першу чергу залежать від віри та наявних розкриттів.

Принципи, представлені концепціями релігії та науки, були головною проблемою суперечки між цими двома областями знань. Це пояснюється тим, що в загальних життєвих сценаріях наука і релігія представляють два різні ідеологічні погляди на існування та функціонування землі, на якій процвітає людське життя.

Тобто, згідно з релігією, Бог є Верховною Істотою, яка відповідає за всі земні та небесні події, факт, якому наука суперечить через віру в те, що з наукової точки зору Всесвіт має природні системи, які контролюють його діяльність. Тому, враховуючи ці факти, обидві галузі знання в певному сенсі є великими «ворогами».

Війна між наукою і релігією бере свій початок з настання епохи Відродження через розширення знань з раніше сповідуваних релігійних вірувань [1, с. 46].

До цього періоду все в світі відповідало біблійному тлумаченню ідей, проте з відродженням нових галузей знань виникли наука та інші галузі. Тут важливо зазначити, що цей період ознаменував початок нині існуючих пошуків розуміння реальності, що стоїть за буттям природи, та інших тем, пов'язаних з життям, наприклад – життя після смерті.

Ідеологічні відмінності, які існують між цими двома областями знань, були предметом суперечок з давніх часів. Це пояснюється тим, що багато чого залежить від того, яку сторону прийняла особа, багато хто наводить протилежні факти, які мають тенденцію протистояти або не схвалювати те, що їхні опоненти припускають щодо існування Всесвіту. Крім того, враховуючи природу трансформації, яку зазнав Всесвіт, з точки зору практики та рівня життя, наукові переконання багатьох людей замінили релігійні переконання інших, які раніше плекалися.

Це пояснюється тим, що наукові експерименти та прогрес у знаннях допомогли довести більшість концепцій, на які раніше не було відповідей.

Більшість людей, які ґрунтують свої переконання на релігії, схильні наводити аргументи, які протистоять етичній основі таких наукових досліджень, отже, виступають головною причиною війни між цими двома сферами. Через такі ідеологічні розбіжності, які не схвалюють систему переконань у двох галузях знань, то узгодження двох сфер є одним із найскладніших завдань, на які люди можуть наважитися. Це відбувається тому, що в даний час відбувається великий зсув від старих переконань до нової системи вірувань, яка в першу чергу залежить від наукових доказів.

Тут важливо зазначити, що більшість дихотомій, які визначають реальність існування життя, ніколи не змінюються, єдине, що люди можуть змінити, – це особисте ставлення до судження. Наприклад, розглянемо концепцію клонування, існує занадто багато людей котрі притримуються певної релігії, тож ця концепція ставить під загрозу так звану Божу роботу. Отже, на їхню думку вся концепція морально неправильна.

Крім того, більшість цих людей, які виступають проти всієї ідеї клонування, також стверджують, що клони ніколи не мають душі та не існують насправді, і якщо вони існують, то вони зобов'язані своїм існуванням Богу. Інша справа, коли йдеться про науковців, які вірять у це, вони захищають свої переконання, стверджуючи, що існування людства багато в чому зобов'язане науці, тому що без цього не буде нічого пов'язане з ім'ям – життя.

Багато в чому наука є основним фактором, що сприяє постійно мінливим уявленням людини про існування природи. Наприклад, за Біблією Бог панує понад усе, отже, він є єдиним творцем усього, що існує в природі, це поняття знало багатьох трансформацій з появою технологічних інновацій.

Отже, враховуючи такі внески, які дає наука, стає очевидним те, що наука є основним фактором, що визначає якість життя. Релігійні віруючі виступають проти цього факту на тій підставі, що все, що визначає якість життя, походить від Бога, оскільки Бог є єдиним так званим постачальником усього. Тут важливо зазначити, що наукові дослідження, як правило, не погоджуються з цим уявленням, стверджуючи, що такі переконання є лише теоретичними уявленнями, які є безпідставними тому, що вони не доведені.

Це пояснюється тим, що прояв наукових положень є очевидним у будь-якому життєвому сценарії, починаючи від забезпечення їжею, ліками та іншими видами засобів для існування. У недавньому минулому

більшість інтелектуальних переконань залежала від релігії, отже, у більшості випадків утворювала основну базу, коли мова йшла за суперечку про існування Землі.

Однак через інноваційну природу науки більшість переконань, які люди прийняли, з часом розмиваються, тому що більшість людей щодня намагаються відмовитися від концепцій, які здаються непотрібними. Ці дві галузі дуже різні, кожна з яких має теорії, яких вона дотримується, методи і процедури досягнення бажаних результатів або пояснення концепцій, а також різний внесок у існування живого. Хоча можна стверджувати, що вони обидва мають спільну мету – служити людству, важливо зазначити, що вони спрямовані на досягнення різних аспектів індивідуального розвитку.

Тобто духовна реальність дуже відрізняється від наукової, і оскільки кожен намагається переважити інше, поділ між ними збільшується або навпаки стає зрозумілим.

Більшість людей схильні вірити в наукові інновації насамперед тому, що демонстрації підтверджують думку вчених. Тобто, завдяки науковим доказам, більшість наукових тверджень охоплює концепцію валідності та ефективності. Вони суперечать релігійним переконанням, згідно з якими, як стверджують багато прихильників науки, релігійні вірування є спадковими. Тобто релігійна орієнтація людини залежить від громади, в якій він росте, оскільки люди намагаються мати певну культурну ідентичність.

Наукові знання дають уявлення про те, як буде виглядати майбутнє, чого релігія ніколи не намагалася досягти. Це приносить ще один суперечливий фактор між наукою та релігією. Певною мірою наука як дисципліна, що розвиває, допомагає відкрити людський розум для кращої діяльності та можливостей, що покращують життя. Інша справа, коли йдеться про релігію, вона залежить від Божих приписів і вказівок, отже, думка, що релігія є перешкодою, коли йдеться про розвиток людства частково є правдою. Наукові докази поширені з ранніх відкриттів Сонячної системи, гіпотеза Коперника та інші теорії, які підтверджували існування живого і неживого, Дарвінівське припущення про еволюцію. Спочатку, коли прихильники подібних теорій представили їх, більшість релігійних людей відчували сильний антагонізм, їхні зусилля не увінчалися успіхом через тодішні докази, які підтверджували такі висновки [2, с. 84].

Наприклад, офіційне оприлюднення висновків Дарвіна про існування живих істот викликає певний антагонізм з боку багатьох людей, які вірили, що лише Бог є основним творцем таких живих видів. Хоча з тих пір багато наукових висновків довели, що все існуюче – розвивалося, релігійні віруючі виступають проти цієї ідеї на тій підставі, що Бог як вища істота існував раніше всіх існуючих видів, отже, все є продуктом Божого провидіння.

Багато наукових висновків виступають проти положень книги Буття на тій підставі, що більшість біблійних писань простежують своє існування від стародавнього Вавилону, що робить аргумент про те, що Бог є головним творцем, безпідставним. Тобто, як доведено науковими дослідниками, гіпотеза створення є відображенням вірувань, які прийняли ранні мешканці Вавилонії, причому більшість із них є відображенням культурних практик, яких дотримувалось суспільство в межах імперії.

Список використаних джерел:

1. Стадник М. М. Наука і релігія: особливості католицької теологічної доктрини творіння в сучасному космологічному розумінні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія*. 2004. Вип. 70/72. С. 46.
2. Поляков І. М. Наука та релігія про походження життя. Харків, 1930. 84 с.

Олейник А.О.

аспірантка,

Національна металургійна академія України

МОВА ВОРОЖНЕЧІ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

У Ері технологій для людини відкрито маса можливостей. Вони задовільняють її потреби та роблять життя набагато простішим. Одну з таких функцій для – спрощення людського життя – виконують соціальні мережі. Вони дозволяють нам спілкуватися один з одним, заводити друзів, практикувати іншу мову, пізнавати новини та багато іншого. Соціальні мережі об'єднують у світовій павутині людей різних релігій, національностей та поглядів.

Даруючи свободу спілкування та виражаючи свої думки, у мережі часто упускаються повідомлення, що несуть у собі насильницький характер або образливі, принижуючі слова. Вони можуть стосуватися расової приналежності, релігії, статусу, орієнтації та ін. Мова ворожнечі являється частиною кібербулінгу, хоча насправді вона характерна не лише для онлайн простору. Але парадокс мови ворожнечі у тому, що вона водночас може торкатися великої маси людей та розповсюджуватися з великою швидкістю не дивлячись на те, що офіційно вона суворо заборонена у соціальних мережах етикою кіберпростору.

Варто наголосити, що мова ворожнечі не дозволялась навіть людям, які мають велику аудиторію прихильників та політикам. Нагадаємо про Дональда Трампа, чий профіль у Твіттері був заблокований назавжди за заклики до насилля. То ж, використання мови ворожнечі вважається серйозним порушенням етики та моралі у соціальних мережах.

У 2015 році були проведені дослідження, які показали, що Європейському Союзу (ЄС) 80% людей стикалися з ворожими висловлюваннями в Інтернеті, а 40% відчували на собі напади або погрози через соціальні мережі [1, с. 34]. Таким чином, Ватанабе визначає кіберненависть як використання насильницьких, агресивних або образливих висловів, зосереджених на певній групі людей, що мають між собою спільну релігію, расу, гендерну стать чи політичну приналежність. Використовуючи інтернет чи соціальні мережі, індивідууми мотивовані ідеологіями, що впливають на їхню поведінку, яку можна розглядати як акти девіантного спілкування, що порушують спільні культурні стандарти, правила чи норми соціальної взаємодії в групових контекстах [2, с. 13828].

Як ми бачимо, приналежність або дотримання певних поглядів (політичних чи релігійних) навіть у нерадикальному вигляді може накликати на себе акти агресії. Через акти тероризму, люди, що дотримуються ісламу найчастіше піддаються агресії та ненависті у соціальних мережах. Незважаючи на те, що більшість цих людей не підтримує радикальні погляди терористів, вони не можуть відчувати себе у повній безпеці та часто піддаються упередженості через свою релігію.

У свою чергу ми звертаємо увагу на те, що подібні події відбуваються у той самий час, коли певний представник релігійної, політичної, етнічної та ін. груп опиняється у центрі уваги та його дії або висловлення впливають на велику групу людей, їх погляди чи життя. Сьогодні технології, інтернет та засоби масової інформації дозволяють нам миттєво

відстежувати події, що викликають світовий резонанс або те, на що звертають увагу лідери та представники громади. У наш час це не лише політичні діячі або зірки кіно і музичних індустрій. Серед них є блоггери, що мають велику аудиторію серед молодого та підростаючого покоління. Тож, навіть вони не можуть залишатися байдужими до подій або ситуацій, що привертають увагу.

Тому не дивно, що якщо блоггер підтримує або навпаки, засуджує, то цю подію розповсюджують у соціальних мережах чи інтернеті набагато швидше. У цьому ж випадку, саме блоггери перші, хто піддаються мові ворожнечі. Тобто, навіть саме вираження будь-якої думки може стати причиною агресивних висловлювань. Та, як ми зауважували раніше, така поведінка може відобразитися на людині у соціальних мережах навіть якщо вона не має прямого відношення до ситуації в цілому.

Певно, що емоційна складова людини підштовхує її на нестриманість та неконтрольовані дії. У тих ситуаціях, коли залучена велика кількість людей з певним ворожим настроєм, розглядаючи причину цього інтернет та соціальні мережі стають місцем для самовираження та звільнення негативу. Актуальність питання полягає у тому, чи заслуговують усі приналежні до однієї групи люди відповідати за певні події та ставати об'єктами ненависті?

Безперечно ми не можемо розглядати ситуацію лише з однієї сторони тому що людина – істота, яка у сучасному суспільстві повинна мати співчуття та проявляти емпатію. Різноманітність думок та їх несхожість не має викликати недоречну поведінку та породжувати акти насилля. Необхідно розуміти, що мова ворожнечі у соціальних мережах це спосіб придушення опонента та іншої думки або взагалі спроба розпалити ще більший конфлікт, шляхом встановлення авторитету. Таким чином, емоційне напруження зростає ще більше, а вплив негативних емоцій збільшується з обох сторін. Ворожа поведінка у соціальних мережах ніколи не торкається лише двох осіб, частіше за все, у подібному конфлікті приймають участь декілька осіб. Тому конфлікт переростає у кібербулінг. Кібербулінг можна вважати цифровим злочином, що наносить ментальну та фізичну шкоду людині.

На останок наголосимо, що у століття розвитку технологій, основною заповіддю, якої людина має намагатися дотримуватися, по при те, як би вона не звучала, є – «Стався до людей так, як хочеш, щоб ставились до тебе». Кожне проявлення зневаги або негативу у першу чергу має супроводжуватися спогадом про «золоте правило моральності».

Формування етики стосовно відношення до інших людей має відбуватися закладаючи у фундамент це правило, особливо це стосується світової павутини, де людина може залишатися анонімною.

Список використаних джерел:

1. Gagliardone, I., Gal, D., Alves, T., & Martinez, G. Countering online hate speech. In Series on internet freedom. Unesco, 2015. P. 1–73.
2. Watanabe, H., Bouazizi, M., & Ohtsuki, T. Hate speech on twitter: A pragmatic approach to collect hateful and offensive expressions and perform hate speech detection. 2018. P. 13825–13835.

Наукове видання

ІННОВАЦІЙНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УМОВАХ СВІТОВИХ ЗМІН

**МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Підписано до друку 06.05.2022. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 7,91. Тираж 100. Замовлення № 0522/12.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.